

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLOS
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

EMILIJA BIELSKYTĖ
(BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA)

ĮRODINĖJIMO YPATUMAI SUPAPRASTINTAME BAUDŽIAMAJAME PROCESSE
Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Dr. Ramūnas Jurgaitis

Vilnius 2021

TURINYS

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	3
IVADAS	4
1. BENDRIEJI ĮRODINĖJIMO ASPEKTAI IR SUPAPRASTINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO YPATUMAI	10
1.1 Įrodinėjimo proceso samprata ir etapai	10
1.2 Supaprastinto baudžiamojo proceso sampratos ir atskirų jo rūšių įtaka įrodinėjimui	20
1.2.1 Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ypatumai	21
1.2.2 Pagreitinto proceso ypatumai	25
1.2.3 Kai kurių kitų supaprastintų baudžiamojo proceso formų ypatumai	29
2. ĮRODINĖJIMO TEISMO BAUDŽIAMOJO ĮSAKYO PRIĖMIMO PROCESĖ YPATUMAI IR PROBLEMINEIAI ASPEKTAI	33
2.1 Ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimas teisme	33
2.2 Gynybos ir kaltinimo šalių procesinės galimybės įrodinėjimo procese priimant teismo baudžiamąjį įsakymą	36
2.3 Teismo baudžiamojo įsakymo taikymas įrodinėjimo procese kitose baudžiamosiose bylose	42
3. ĮRODINĖJIMO PAGREITINTAME PROCESĖ YPATUMAI IR PROBLEMINEIAI ASPEKTAI	49
3.1 Ikiteisminio tyrimo išsamumas (duomenų pakankamumas) pagreitintame procese	49
3.2 Įrodinėjimas teisme prokurorui nepateikus išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos	57
3.3 Gynybos šalies dalyvavimas įrodinėjime pagreitinto proceso tvarka	66
IŠVADOS	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS	73
ANOTACIJA	83
ANNOTATION	84
SANTRAUKA	85
SUMMARY	86
PRIEDAI	87

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

BPK – Baudžiamojo proceso kodeksas;

TBI – Teismo baudžiamasis įsakymas;

PP – Pagreitintas procesas;

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas;

IVADAS

Temos aktualumas. 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiam Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 1 straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta, kad „*baudžiamojo proceso paskirtis yra ginant žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus greitai, išsamiai atskleisti nusikalstamas veikas ir tinkamai pritaikyti įstatymą, kad nusikalstamą veiką padaręs asmuo būtų teisingai nubaustas ir niekas nekaltas nebūtų nuteistas*“¹. Įgyvendinant tokią baudžiamojo proceso paskirtį, labai svarbus yra įrodinėjimas, kurio tikslas nustatyti nusikalstamą veiką padariusį asmenį ir išsiaiškinti, ar apskritai buvo padaryta nusikalstama veika. Jei ikiteisminio tyrimo metu nebus surinkta pakankamai duomenų, problemiškas bus ir sklandus įrodinėjimo procesas, o teismui bus sunku priimti teisingą sprendimą. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad supaprastintas baudžiamasis procesas (teismo baudžiamasis įsakymas ir pagreitintas baudžiamasis procesas) yra vienas iš specifinių baudžiamųjų procesinių formų, atliekamas laikantis bendrųjų BPK normų, tačiau su tam tikromis išimtimis². Taigi, įrodinėjimas supaprastintame baudžiamajame procese turi tam tikrų ypatumų, dėl kurių gali kilti iššūkių teisingam bylos išsprendimui.

Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesas (toliau – ir TBI procesas), pagreitintas procesas (toliau – ir PP) Lietuvoje pradėti taikyti nuo 2003 m. Tiek vieną, tiek kitą iš nurodytų supaprastintų procesų BPK reglamentuojančios normos iki 2020 m. buvo ne kartą keičiamos bei pildomos³. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagreitinto proceso atveju, pradžioje ikiteisminio

¹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, TAR, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 9 d. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.

² Rima Ažubalytė, Ramūnas Jurgaitis ir Jolanta Zajančauskienė, *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 39.

³ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXI skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238191>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, 21, 48, 50, 52, 127, 142, 143, 151, 158, 161, 163, 165, 212, 217, 232, 233, 234, 237, 244, 254, 255, 256, 266, 276, 287, 303, 318, 319, 322, 323, 326, 327, 329, 332, 342, 351, 353, 362, 375, 380, 397, 421, 440, 458, 459 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 362-1 straipsniu įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209706>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 50, 51, 103, 104, 106, 118, 361 ir 431 straipsnių pakeitimo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249835>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 31 straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168, 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.381239>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 91, 94, 151, 198, 199, 212, 216, 238, 254, 279, 283, 303, 327, 342, 357, 361, 421 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 170-1, 199-1 straipsniais įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.388231>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3-2, 160-1 straipsniais įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.402590>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109, 219, 220, 227, 234, 254, 256, 426 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 308-1 straipsniu įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415678>, „Lietuvos Respublikos

tyrimo terminas buvo 5 dienos, vėliau terminas buvo prailgintas iki 10 dienų ir tik 2013 m. terminas buvo prailgintas iki 14 dienų⁴. Paminėtina, kad pagreitiname procese iki 2013 m. liepos 13 d. teismui buvo numatyta galimybė grąžinti bylą prokurorui, jei bylos nagrinėjimo metu nustatoma, kad bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios⁵. Reglamentavimas TBI priėmimo procese taip pat kito, pavyzdžiui, pradžioje buvo taikoma vienintelė bausmė – bauda, tačiau 2011 m. birželio 21 d. įstatymu bausmės rūšys išsiplėtė, dabar galima skirti bet kurią bausmę, išskyrus laisvės atėmimą⁶. Taip pat, svarbu paminėti ir Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro rekomendacijas dėl proceso užbaigimo TBI ir PP tvarka. Šių rekomendacijų pakeitimai buvo daryti tik tris kartus. Taigi, galima teigti, kad supaprastinto baudžiamojo proceso teisinis reguliavimas šiuo metu yra pakankamai stabilus. Nepaisant gana stabilaus reguliavimo, teismų praktikoje gali kilti įvairių klausimų, kurie, kaip matysime vėliau, turi būti analizuojami, siekiant užtikrinti vienodą, nuoseklų įrodinėjimo taisyklių laikymąsi tokio pobūdžio bylose.

Supaprastinto baudžiamojo proceso instituto tikslas yra kuo mažesnėmis sąnaudomis ir greitai įvykdyti teisingumą⁷. Išanalizavus šešerių metų (2015 m. – 2020 m.) Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos ataskaitas⁸, pastebėtina, kad prokurorai vis daugiau renkasi ekonomišką bylos užbaigimo procesą, kuris ne tik sutaupo laiko, tačiau ir valstybės lėšų. Nuo 2016 m. iki dabar, prokurorų pasirinkimas bylą užbaigti ekonomiškiau procesu nekinta, iš visų bylų perduodamų teismams apie 55 proc. perduodama užbaigti ekonomiškiau procesu. Iš 2020 m. prokuratūros

baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.453253>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 133, 139, 307, 421 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.457484>, „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 35, 168, 170, 214, 217, 218, 234, 381, 418, 426 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 17-4, 67-1 straipsniais įstatymas“, LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fcc236b2afd611ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=-ij477cd71>.

⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, *op cit.*

⁵ *Ibid.*

⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3-2, 160-1 straipsniais įstatymas“, *supra note*, 3.

⁷ Petras Ancelis, *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas* (Vilnius: Saulelė, 2007), 223.

⁸ „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2015 metais ataskaita“ <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2016/03/prokuraturos-veiklos-2015-m-ataskaita-2016-03-30.pdf>,

„Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2016 metais ataskaita“ <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2017/08/2016-m.-ataskaita-galutinis-2017-08-21.pdf>,

„Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2017 metais ataskaita“ <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2018/03/lietuvas-respublikos-prokuraturos-veiklos-2017-metais-ataskaita.pdf>,

„Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metais ataskaita“ <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2019/03/lietuvas-respublikos-prokuraturos-veiklos-2018-m.-ataskaita.pdf>,

„Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metais ataskaita“, <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2019/03/lietuvas-respublikos-prokuraturos-veiklos-2019-m.-ataskaita.pdf>,

Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metais ataskaita“, žiūrėta 2021 m. balandžio 2 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921-03-30.pdf>.

veiklos ataskaitos matoma, kad net 50 proc. bylų išnagrinėta priimant TBI. Įvertinant tai, svarbu, kad toks procesas būtų užbaigiamas greitai ir sklandžiai teismui priimant teisingą sprendimą byloje. Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad procesą užbaigiant TBI ir jam įsiteisėjus, jis nebeskundžiamas. Taigi, galima teigti, kad teismų praktiką, taikant TBI procesą, iš esmės formuoja pirmosios instancijos teismai, galimybės ją vienodinti aukštesnės instancijos teismuose nėra arba ji yra labai menka.

Šio baigiamojo darbo tema aktuali tiek mokslinė, tiek praktinė prasme, kadangi atsižvelgiant į tai, kad TBI priėmimo procese nesant teismo posėdžio, nėra ir įprasto įrodinėjimo proceso, todėl siekiama ištirti ir išsiaiškinti kaip teismas vertina ikiteisminio tyrimo medžiagą priimant TBI bei, ar teismai remiasi įsiteisėjusių TBI nustatytais faktinėmis aplinkybėmis kitose baudžiamosiose bylose. Dėl pagreitinamo proceso esančio 14 dienų termino gali kilti nesklandumų išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos surinkimui, todėl įrodinėjimas teisme, lyginant su bendruoju procesu gali įgauti kitokį pavidalą. Atsižvelgiant į tai, siekiama ištirti ir išsiaiškinti, ar pagreitinamo procese tikrai įmanoma priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą byloje teismui neturint jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos arba jos dalies.

Tiriama problema. Kaip minėta anksčiau, supaprastinto baudžiamojo proceso tikslas yra greitai, ekonomiškiau būdu, tačiau tuo pačiu metu ir efektyviai ištirti bei išnagrinėti baudžiamąsias bylas. Mokslinėse publikacijose teigiama, kad baudžiamojo įsakymo priėmimo procese nesant teismo posėdžio, gali būti apribojamas baudžiamojo proceso principų taikymas, tokių kaip rungtyniškumas, tiesioginis įrodymų tyrimas teisme, žodiškumas ir viešumas⁹. Taigi nesant teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese teismo posėdžio, kyla klausimas, ar ikiteisminio tyrimo metu gautų duomenų vertinimas teisme, gali būti laikomas įrodinėjimo procesu ir ar tokiais duomenimis pagrįstas teismo baudžiamasis įsakymas turi prejudicinę galią įrodinėjant tam tikras aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose?

Pagreintu procesu siekiama greitai, neapkraunant ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir prokurorų, ištirti nusikalstamą veiką, tačiau reikia suprasti, kad be ikiteisminio tyrimo teismo procesas gali būti nesklandus ir gali kilti problemų teismui priimti teisingą sprendimą. Tačiau BPK 426 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad prokuroras, kreipdamasis į teismą dėl bylos nagrinėjimo pagreintinto proceso tvarka, su pareiškimu pateikia ikiteisminio tyrimo medžiagą, jei buvo atliekami proceso veiksmai¹⁰. Šiuo atveju galima daryti prielaidą, kad pagal BPK prokuroras inicijuodamas bylos nagrinėjimą pagreintinto proceso tvarka gali teismui nepateikti jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos. Todėl kyla klausimas, ar yra įmanomas sklandus įrodinėjimo

⁹ Ramūnas Jurgaitis, „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprasto nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamąjo (kaltinamojo) procesinės garantijos“, *Jurisprudencija* 108, 6 (2008): 68.

¹⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

procesas tiesiogiai teisme, jei prokuroras nepateikia jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos arba ne visą medžiagą, ar tokiu atveju teismui nekyla grėsmė tapti pernelyg aktyviam renkant įrodymus, jei prokuroras netinkamai įgyvendina savo pareigas?

Darbo mokslinis naujumas ir ištirtumo lygis. Apie įrodymus ir įrodinėjimą baudžiamajame procese bendrai arba tam tikrais klausimais rašė G. Goda, M. Kazlauskas, P. Kuconis¹¹, P. Ancelis¹², R. Ažubalytė, R. Jurka, M. Šalčius, J. Zajančauskienė¹³. Plačiau apie įrodinėjimą, įrodinėjimo proceso sampratą, įrodinėjimo problemas rašė J. Rinkevičius¹⁴, U. Arlauskaitė – Rinkevičienė¹⁵. Supaprastinto baudžiamojo proceso tematika analizuota G. Godos¹⁶, P. Ancelio¹⁷, R. Jurgaičio¹⁸, G. Janušaitytės¹⁹ ir kai kurių kitų autorių mokslinėse publikacijose. Paminėtina, kad R. Jurgaitis viename iš savo mokslinių darbų pateikė BPK 426 straipsnio problemišumą, dėl galimybės prokurorui nepateikti ikiteisminio tyrimo medžiagos teismui bylą užbaigiant pagreintu procesu²⁰.

Kai kuriose užsienio šalyse vyraujančią supaprastinto proceso formą, tokią kaip derybos dėl kaltės prisipažinimo, šių derybų ypatumus skirtingose valstybėse analizavo Liviu Alexandru Lascu²¹, Juliet Horne²², Philip A. Thomas²³ ir kiti autoriai.

Taigi šiame darbe iškeltų problemų ištirtumo lygis yra menkas. Atsižvelgiant į tai, šiame darbe bus analizuojama, kaip TBĮ procese vyksta įrodinėjimo procesas, kaip atliekamas duomenų vertinimas teisme priimant TBĮ, ar priimti TBĮ turi prejudicinę galią kitose baudžiamosiose bylose.

¹¹ Gintaras Goda, Marcelis Kazlauskas ir Pranas Kuconis, *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011).

¹² Petras Ancelis, „Įrodinėjimo tikslas, dalykas ir priemonės“, iš *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo*, Ramutė Pinkevičienė (Vilnius: MRU, 2011).

¹³ Rima Ažubalytė ir kt., *Baudžiamojo proceso teisė* (Vilnius: MRU, 2014).

¹⁴ Jurgis Rinkevičius, *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamojoje byloje pagrindai*, (Vilnius: Vilniaus universitetas, 1990).

¹⁵ Ugnė Arlauskaitė – Rinkevičienė „Pažinimo proceso ir tiesos nustatymo baudžiamajame procese probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 89, 11 (2006); Ugnė Arlauskaitė – Rinkevičienė „Įrodymų sampratos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekse trūkumai“, *Jurisprudencija* 94, 4 (2007).

¹⁶ Gintaras Goda ir kt., *op cit.*

¹⁷ Petras Ancelis, *supra note*, 7.

¹⁸ Ramūnas Jurgaitis, „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“ (daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004).

¹⁹ Gintarė Janušaitytė, „Derybų dėl kaltės instituto egzistavimo prielaidos Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese“, *Teisės apžvalga* 13, 1 (2016), https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30755/1/ISSN2029-4239_2016_N_1_13.PG_86-123.pdf.

²⁰ Ramūnas Jurgaitis, „Ikiteisminio tyrimo pagreintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai“, *Jurisprudencija* 75, 67 (2005): 25.

²¹ Liviu Alexandru Lascu, „Is the plea agreement practice of the International criminal tribunals a pathway to negotiated justice within national jurisdiction?“, *Law Review* Vol. III, Issue 2 (2013), http://www.internationallawreview.eu/fisiere/pdf/Article-5_LR_2_2013.pdf.

²² Juliet Horne, „Plea bargain, Guilty Pleas and the Consequences for Appeal in England and Wales“, *Warwick School of Law Research* 10, (2013), https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2286681.

²³ Philip A. Thomas, „Plea bargaining in England“, *The Journal of Criminal Law and Criminology* 69, 2 (1978), https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/1142393?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=plea+bargaining+in+england&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dplea%2Bbargaining%2Bin%2Bengland&ab_segments=0%2Fbasic_SYC-5187_SYC-5188%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Adbd3055381ac895bb4ba461969583482&seq=1#metadata_info_tab_contents.

Taip pat bus tiriama, ar PP visais atvejais yra renkama išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga, ar įmanomas sklandus įrodinėjimas, jei teismas neturi jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos arba jos dalies, ir kaip tokiais atvejais prokuroras ir teismai vykdo jiems nustatytas funkcijas, įgyvendina savo įgaliojimus.

Darbo reikšmė. Šiuo baigiamuoju darbu prisidedama prie iki šiol mažai moksliskai tyrinėtų įrodinėjimo supaprastintame procese ypatumų atskleidimo, o jame pateiktos išvalgos gali paskatinti mokslines diskusijas ir tolesnius mokslinius tyrinėjimus šioje srityje. Jis taip pat bus reikšmingas teismams ar kitoms teisę taikančioms institucijoms, kurie galės pritaikyti šiame darbe suformuluotas išvadas.

Darbo originalumas. Mokslinių tyrimų tokia tema Lietuvoje dar nebuvo arba, kaip minėta anksčiau, buvo aptariami tik tam tikri atskiri su ja susiję aspektai. Todėl šis baigiamasis darbas neabejotinai yra originalus.

Tyrimo tikslas. Baigiamajame darbe sistemiškai ir kompleksiškai išnagrinėjus teisės doktriną, galiojantį teisinį reguliavimą, išanalizavus aktualią teismų praktiką, siekiama išsiaiškinti ir ištirti, kokie yra įrodinėjimo ypatumai ir problemos supaprastintame baudžiamajame procese.

Tyrimo uždaviniai.

1. Atskleisti įrodinėjimo sampratą, įrodinėjimo etapus ir jų sąsajas su ikiteisminiu tyrimu ir bylos nagrinėjimu teisme;
2. Pateikti supaprastinto baudžiamojo proceso sampratą ir atskirų jo rūšių ypatumus, įtakojančius įrodinėjimo specifiką;
3. Išanalizuoti įrodinėjimo proceso ypatumus TBI priėmimo procese, teismui vertinant ikiteisminio tyrimo duomenis, įvertinti šalių procesines galimybes įrodinėjimo procese priimant TBI, taip pat teismo teisines galimybes remtis TBI nustatytomis aplinkybėmis, kitose baudžiamosiose bylose;
4. Ištirti teismo galimybes pagreitintame procese užtikrinti tinkamą procesą ir teisingumo vykdymą, kai nepateikiama ikiteisminio tyrimo medžiaga ar jos dalis.

Tyrimo metodika. Siekiant ištirti baigiamajame darbe iškeltas problemas, naudojamosi lyginamuoju, sisteminės analizės, dokumentų analizės ir empirinio tyrimo metodais.

Lyginamuoju metodu siekiama palyginti ir įvertinti skirtingų autorių nuomones apie įrodinėjimo proceso sampratą, taip pat subjektus dalyvaujančius įrodinėjimo procese bei įrodinėjimo proceso etapus. Atskleidžiami ir kai kurie užsienio valstybėse taikomi supaprastinto proceso modeliai, juos lyginant su Lietuvoje siūlytu reglamentuoti sutarimo procesu. Taip pat, atskleidžiamos ir iki dabar Lietuvoje sėkmingai taikomos supaprastinto proceso formos.

Dokumentų analizės metodu analizuojamos baudžiamosios bylos, išnagrinėtos teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso tvarka ir baudžiamosios bylos, užbaigtos pagreitinto proceso tvarka.

Sisteminės analizės metodu atskleidžiami supaprastinto baudžiamojo proceso įrodinėjimo aspektu teisinio reguliavimo ir jo taikymo teismų praktikoje ypatumai, ir šiuo pagrindu pateikiamos atitinkamos mokslinės įžvalgos.

Taikant empirinį tyrimo metodą – anketinės apklausos būdu, siekiant ištirti baudžiamajame procese dalyvaujančių praktikų nuomonę apie įrodinėjimo proceso ypatumus supaprastintame baudžiamajame procese, visos Lietuvos mastu apklausti 122 respondentai (11 teisėjų, 81 prokuroras, 27 ikiteisminio tyrimo pareigūnai, 3 gynėjai).

Tyrimo struktūra. Baigiamąjį magistro darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, kurią sudaro trys skyriai, išvados, literatūros sąrašas, anotacijos lietuvių ir anglų kalbomis, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Dėstomosios dalies pirmame skyriuje atskleidžiama įrodinėjimo proceso samprata ir etapai, analizuojama, ar įrodinėjimas vyksta ikiteisminiame tyrime, ar tik teisme (1.1 poskyris), pateikiama supaprastinto baudžiamojo proceso samprata ir rūšys, taip pat TBI proceso ir PP, kitų supaprastintų baudžiamojo proceso formų ypatumai (1.2 poskyris). Antrame skyriuje tiriamas ir analizuojamas ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimas teisme taikant TBI procesą (2.1 poskyris), vertinamos kaltinimo ir gynybos šalių procesinės galimybės įrodinėjimo procese (2.2 poskyris), taip pat įsiteisėjusių teismo baudžiamųjų įsakymų taikymas įrodinėjant aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose (2.3 poskyris). Trečiame skyriuje tiriamas ir analizuojamas ikiteisminio tyrimo išsamumas (duomenų pakankamumas) pagreitintame procese (3.1 poskyris), taip pat kaip vyksta įrodinėjimas teisme, prokurorui nepateikus išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos (3.2 poskyris) bei kaip pasireiškia gynybos dalyvavimas įrodinėjime pagreitinto proceso metu (3.3 poskyris).

Ginamieji teiginiai.

1. Ikiteisminio tyrimo duomenų vertinimas priimant TBI teisme atitinka įrodinėjimui keliamus reikalavimus.
2. Įsiteisėjęs TBI turi prejudicinę galią, tiriant atitinkamas aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose.
3. Pagreitintame procese neįmanomas sklandus įrodinėjimo procesas tiesiogiai teisme neturint jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos.

1. BENDRIEJI ĮRODINĖJIMO ASPEKTAI IR SUPAPRASTINTO BAUDŽIAMOJO PROCESO YPATUMAI

1.1 Įrodinėjimo proceso samprata ir etapai

Sakoma, kad „teisingumo menas – tai mokėjimas įrodinėti“²⁴. Įrodinėjimas yra vienas iš svarbiausių baudžiamojo proceso elementų, kadangi norint priimti atitinkamus sprendimus byloje, jie turi būti pagrįsti įrodymais. Pavyzdžiui, norint nutraukti baudžiamąjį procesą dėl nusikalstamos veikos požymių nebuvimo, būtina įrodyti, kad šių požymių nėra. Taip pat, priimant nuosprendį, jis turi būti pagrindžiamas informacija, kuri turi būti gauta įstatymų nustatyta tvarka ir patikrinta proceso metu²⁵. Todėl, kiekvienas priimtas sprendimas ar veiksmas byloje turi būti pagrįstas sąžiningais ir teisėtais būdais gautais duomenimis, vadovaujantis BPK įtvirtintomis normomis.

Teigiama, kad įrodinėjimo procesas yra siejamas su pažinimo teorijos dėsniais, pagrįstais materialiems objektams būdinga savybe sąveikaujant atspindėti šios sąveikos pėdsakus²⁶. Tai yra kaip tam tikro įvykio, kuris įvyko praeityje, atspindys susijęs su likusiu informaciniu signalu. Paprasčiau tariant, atliekant tam tikrus procesinius veiksmus siekiama kuo panašiau atkartoti padarytą nusikalstamą veiką, nes suprantama, kad nėra įmanoma identišškai atkartoti jau praeityje įvykusio įvykio. Pats įrodinėjimas ir yra pažinimo procesas, kadangi jo metu žmogus pasinaudoja jutimu ir loginiu mąstymu, o loginis mąstymas leidžia atkurti padarytą nusikalstamą veiką ir nustatyti tiesą byloje²⁷.

Įrodinėjimo sampratą galima rasti apibrėžtą daugelyje įvairiausių teisės doktrinos šaltinių. Viename iš baudžiamojo proceso teisės vadovėlių apibrėžta, kad įrodinėjimas yra „teisės nustatytomis formomis įgyvendinama ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo, teisėjo ir teismo procesinė veikla, kurioje įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas, dalyvauja proceso dalyviai ir kuri yra skirta įrodymams (duomenims) rinkti, įtvirtinti, patikrinti ir įvertinti, turint tikslą nustatyti tiesą baudžiamojoje byloje“²⁸. Kitame baudžiamojo proceso teisės vadovėlyje, jo autoriai įrodinėjimą apibūdina kaip įstatymo reguliuojamą veiklą, kurios metu renkami ir pateikiami, patikrinami ir vertinami reikšmingi duomenys ir kad ši veikla yra vykdoma siekiant išaiškinti bylai reikšmingas aplinkybes ir nustatyti byloje tiesą²⁹. Dar kiti autoriai teigia, kad įrodinėjimas yra įtrauktų į baudžiamąjį procesą asmenų veikla, kurios metu panaudojant įrodymus yra grindžiamas įrodinėjimo dalyko faktų buvimas ar nebuvimas³⁰.

²⁴ Petras Ancelis, *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime* (Vilnius: MRU, 2012), 58.

²⁵ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 171.

²⁶ Ugnė Arlauskaitė – Rinkevičienė, *supra note*, 15: 75.

²⁷ Petras Ancelis ir kt., *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas* (Vilnius: MRU, 2016), 29.

²⁸ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 13: 96.

²⁹ Gintaras Goda ir kt., *op cit.*

³⁰ Petras Ancelis, *supra note*, 12: 223.

Teisinėje literatūroje, taip pat, teigiama, kad įrodinėjimas baudžiamajame procese, tai procesinės baudžiamosios bylos aplinkybių pažinimo forma³¹. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau – LAT) taip pat yra suformulavęs įrodinėjimo proceso sampratą: „*tai įstatymo reglamentuota ikiteisminio tyrimo įstaigų ir jų pareigūnų, prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo, teismo ir proceso dalyvių (įtariamojo, kaltinamojo, gynėjo, nukentėjusiojo, civilinio ieškovo, civilinio atsakovo, atstovo) veikla, kuria renkami, pateikiami, tikrinami ir vertinami duomenys, reikšmingi tiriamo įvykio aplinkybių, nusikalstamos veikos buvimo ar nebuvimo, kitų aplinkybių, turinčių reikšmės bylai išspręsti teisingai, nustatymui*“³².

BPK nėra vienos normos, kuri tiksliai apibrėžtų įrodinėjimo procesą. Pagal su įrodinėjimo procesu susijusį BPK 20 straipsnį tik teismas vertina duomenis ir nusprendžia, kokie duomenys laikytini įrodymais ir kokie ne. Atkreipdama į tai dėmesį U. Arlauskaitė – Rinkevičienė teigia, kad pagal BPK 20 straipsnio reglamentaciją, įrodinėjimo procesas perkeltas tik į teisminę baudžiamosios bylos nagrinėjimo stadiją³³. Negalima sutikti, kad įrodinėjimas vyksta tik teisme, suprantant, koks svarbus yra ikiteisminis tyrimas. Viena moksliniame darbe³⁴ autorius išreiškė nuomonę, kad tokie veiksmai, kaip duomenų rinkimas, fiksavimas ir disponavimas jais yra ne kas kita, kaip įrodinėjimo procesas.

Pastebėtina, kad pateiktose įrodinėjimo proceso sampratoje galima įžvelgti panašumų, nors jos suformuluotos pakankamai skirtingai. Ne visose paminėta, kokie subjektai dalyvauja įrodinėjimo procese arba nėra tiksliai išvardinami, kokie tai asmenys. Kai kuriose iš jų pateikiama, kad įrodinėjimo procese dalyvauja ne tik baudžiamojo proceso subjektai, tačiau ir proceso dalyviai. Iš kelių sampratų galima suprasti, kad įrodinėjimas vyksta tiek ikiteisminio tyrimo stadijoje, tiek teisminiame nagrinėjime. Taigi nors supratimas apie įrodinėjimo procesą bei jo esmę yra įvairus, tačiau suprantama, kad šiuo procesu siekiama išsiaiškinti ir surasti svarbias bylai aplinkybes bei nustatyti tiesą byloje.

Kai kurie autoriai laikosi nuomonės, kad įrodinėjimo procese iš esmės yra du lygiai, kurie nepadaro pačio įrodinėjimo proceso kaip iš dviejų skirtingų dalių, tačiau išskiriant šiuos lygius galima labiau suprasti, kokie subjektai dalyvauja įrodinėjimo procese ir kokią reikšmę jie turi. Vienas iš jų, tai tiesioginis įrodinėjimo lygis, kitaip tariant – praktinis. Tai toks lygis, kuomet „įrodinėjimo subjektas kontaktuoja su informacijos platintoju, gauna, fiksuoja, tikrina ir vertina duomenis apie faktus, siekdamas patikimai nustatyti reikšmingas įvykio aplinkybes“³⁵. Svarbu

³¹ Jurgis Rinkevičius, *supra note*, 14: 4.

³² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamojo proceso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *Teismų praktika*, 2007, Nr. 27.

³³ Ugnė Arlauskaitė – Rinkevičienė, *supra note*, 15: 70.

³⁴ Petras Ancelis, „Įrodinėjimo teisinio reguliavimo įtaka užtikrinant proceso dalyvių teises ikiteisminiame tyrime“, *Jurisprudencija* 89, 11 (2006).

³⁵ Ugnė Arlauskaitė – Rinkevičienė, *supra note*, 15: 77.

pabrėžti, kad visi paminėti veiksmai galimi tiek atliekant ikiteisminį tyrimą, tiek bylą nagrinėjant tiesiogiai teisme. Suprantama, kad įrodinėjime dalyvauja ne tik prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnas, bet ir teismas. Kitas, tai netiesioginio įrodinėjimo lygis, kurio metu jau nebėra kontakto su informacijos platintoju, „tai „operavimas“ įrodomaisiais duomenimis siekiant pagrįsti atitinkamas išvadas, reikšmingas įrodinėjimo procesui, pavyzdžiui, formuluojant galutines išvadas nutraukiant ikiteisminį tyrimą, surašant kaltinamąjį aktą bei nuosprendį“³⁶. Suprantama, kad sprendimai yra priimami remiantis antriniais šaltiniais: tam tikrais dokumentais, protokolais, vaizdo ar garso įrašais ir panašiai.

Siekiant išsiaiškinti baudžiamajame įrodinėjimo procese dalyvaujančius asmenis bei remiantis baudžiamojo proceso teisės mokslo vadovu, paminėtina, kad „kalbant apie baudžiamajame procese dalyvaujančius asmenis ir institucijas vartojami du terminai: baudžiamojo proceso subjektai ir baudžiamojo proceso dalyviai“³⁷. Baudžiamojo proceso subjektais įprastai laikomi prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai, ikiteisminio tyrimo įstaigos, ikiteisminio tyrimo teisėjai, teismai, o baudžiamojo proceso dalyviais – kaltinamieji, įtariamieji, gynėjai, nukentėjusieji, civiliniai ieškovai, civiliniai atsakovai, atstovai³⁸. Tačiau pastebėtina, kad tiek minėtus subjektus, tiek proceso dalyvius galima vadinti vienu bendru apibrėžimu – įrodinėjimo proceso subjektais (tačiau darbe laikysimės pastarojo skirstymo į subjektus ir proceso dalyvius). Anot J. Rinkevičiaus įrodinėjimo subjektus (tiek subjektus, tiek proceso dalyvius) apibūdina šie bendri bruožai³⁹:

- a) Jie vykdo vieną iš pagrindinių baudžiamojo proceso funkcijų (kaltinimą, gynybą, sprendžia bylą);
- b) Jie įvertina kaip byloje įrodytas kaltinimas, ir gali pareikšti savo nuomonę visais pagrindiniais bylos klausimais;
- c) Kiekvienas iš jų byloje gina kokį nors interesą;
- d) Įrodinėjimo procese jiems tenka ne vienkartinis, epizodinis, o ilgalaikis ir pastovus vaidmuo.

BPK 2 straipsnyje įtvirtinta, kad: „*prokuroras ir ikiteisminio tyrimo įstaigos kiekvienu atveju, kai paaiškėja nusikalstamos veikos požymių, privalo pagal savo kompetenciją imtis visų įstatymų numatytų priemonių, kad per trumpiausią laiką būtų atliktas tyrimas ir atskleista nusikalstama veika*“⁴⁰. Iš šios normos suprantama, kad ikiteisminio tyrimo įstaigos, prokuroras,

³⁶ Ugnė Arlauskaitė – Rinkevičienė, *supra note*, 15: 77.

³⁷ Rima Ažubalytė, Raimundas Jurka ir Jolanta Zajančkauskienė, *Baudžiamojo proceso teisė: bendroji dalis, I knyga* (Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016), 137.

³⁸ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 72.

³⁹ Jurgis Rinkevičius, *supra note*, 14: 44-45.

⁴⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

ikiteisminio tyrimo pareigūnai privalo pagal savo kompetenciją ištirti nusikalstamą veiką, tačiau svarbu išsiaiškinti, ar prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai tirdami ir atskleisdami nusikalstamas veikas, taip pat dalyvauja įrodinėjimo procese. LAT praktikos apžvalgoje, pateikta, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai privalo rinkti, tikrinti ir vertinti reikšmingus bylai duomenis⁴¹. Kaip ir pateikta anksčiau įrodinėjimo sampratose, šie veiksmai vienu ar kitu atveju yra priskiriami įrodinėjimo procesui. Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai, atlikdami ikiteisminio tyrimo procesinius veiksmus ir rinkdami duomenis įrodinėja, kadangi prieš pateikdami duomenis teismui, jie turi įvertinti, ar tokie duomenys yra reikšmingi byloje. Kitu atveju, ikiteisminis tyrimas net neturėtų prasmės, nes surinkti duomenys neaišku ar būtų reikalingi byloje, taip pat ikiteisminis tyrimas užsitęstų labai ilgai dėl atliekamų nereikalingų procesinių veiksmų.

Įrodinėjimo subjektu laikomas ir ikiteisminio tyrimo teisėjas. Tačiau kaip pateikiama teisės doktrinoje „<...> pasirinktas „pasyvus“ ikiteisminio tyrimo teisėjo modelis leidžia jam dalyvauti įrodinėjimo procese tik tada, kai į jį kreipiasi prokuroras, proceso dalyviai (jiems apskundus tam tikrus sprendimus) ar teismas“⁴².

Nors prieš tai minėtame BPK 2 straipsnyje teismas nėra minimas kaip įrodinėjimo pareigą turintis subjektas, tačiau „<...> Lietuvoje neabejotinai pripažįstama, kad teismas taip pat yra įrodinėjimo pareigos subjektas“⁴³. Pirmiausia atkreipiant dėmesį į BPK 20 straipsnį, jame įtvirtinta, kad teismas sprendžia, ar gauti duomenys yra laikytini įrodymais, taip pat įrodymus vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįsta išsamiau ir nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamasis įstatymu. Tačiau teismas vien tik tokiais veiksmais neapsiriboja įrodinėjime. Prireikus, jis turi būti aktyvus nagrinėjant baudžiamąją bylą. LAT teismų praktika yra suformavusi aktyvų teismo vaidmenį įrodinėjimo procese: „*Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas įpareigoja teismą neapsiriboti vien tik proceso dalyvių pateikiamais duomenimis, bet ir pačiam siekti nustatyti byloje tiesą. Tai matyti iš BPK 270 straipsnio 3 dalies nuostatos, kur teigiama, kad teismas turi teisę savo iniciatyva nutarti iškviesti naujus liudytojus, ekspertus, specialistus, taip pat išreikalausiti kitus įrodymus. Pagal BPK 287 straipsnio 1 dalį teismui leidžiama prireikus atlikti bet kokius proceso veiksmus, kuriais ikiteisminio tyrimo metu renkami duomenys, turintys reikšmės nusikalstamai veikai tirti bei nagrinėti*“⁴⁴. Teismas, siekdamas nustatyti tiesą byloje, gali apibrėžti baudžiamosios bylos nagrinėjimo ribas, atlikti tam

⁴¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamojo proceso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *supra note*, 32.

⁴² Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 13: 98 – 99.

⁴³ *Ibid*, 97.

⁴⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamojo proceso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *supra note*, 32.

tikrus proceso veiksmus, teisiniame nagrinėjime dalyvaujantiems asmenims neleisti piktnaudžiauti savo teisėmis ir įgaliojimais bei turi spręsti kitus su byla susijusius klausimus⁴⁵.

Teismas, tai institucija vykdanči teisingumą, todėl jis iš esmės kaip ir neprivalo įrodyti asmens kaltumo ar nekaltumo. Pagal BPK 20 straipsnio 5 dalį teismas vadovaudamasis įstatymu, savo vidiniu įsitikinimu ir pateiktais duomenimis, kurie tampa įrodymais, priima atitinkamą sprendimą. Remiantis teisės doktrina, turima omenyje, kad tokiu atveju, jei pats teismas įrodinėtų asmens kaltumą ar nekaltumą tiesiogiai teisme, jis pažeistų rungtyniškumo principą⁴⁶. Teismas tiesiog užtikrina šalims vienodas galimybes įrodinėjant savo teiginius tiesiogiai teisme, pateikiant papildomus įrodymus ir turi išnaudoti savo turimas galimybes tikrinant pateikiamų įrodymų patikimumą, leistinumą ir kt.⁴⁷. Teismas, siekdamas priimti teisingą sprendimą, turėdamas surinktus įrodymus, juos vertina, o matydamas, kad nėra galima priimti teisingo sprendimo dėl neaiškių bylos aplinkybių, ar kitų neaiškumų, jis tampa aktyvus ir savo iniciatyva gali pavesti atlikti atitinkamus procesinius veiksmus ar į teismą iškviesti svarbius proceso dalyvius visoms abejonėms išsklaidyti.

Įrodinėjimo procese dalyvauja ir anksčiau minėti baudžiamojo proceso dalyviai. Tačiau vieni iš jų turi pareigą, o kiti – teisę įrodinėti. Kaltinamasis ar įtariamasis, kaip vienas iš baudžiamojo proceso dalyvių, turi teisę įrodinėti, tačiau jis tokia teise gali nepasinaudoti. Jeigu kaltinamasis ar įtariamasis pasinaudoja tokia teise, tai dažniausiai apie jį yra pateikiami jį teisinantys ir atsakomybę lengvinantys duomenys, tarp jų ir alibi įrodantys⁴⁸. Svarbu suprasti tai, jei kaltinamasis ar įtariamasis nedalyvauja įrodinėjimo procese ir nepateikia visiškai jokių duomenų ar kitų aplinkybių, apie padarytą nusikalstamą veiką, kurios palengvintų jo padėtį byloje, tai tokio jo nedalyvavimo negalima laikyti kaltinamojo prisipažinimu padarius nusikalstamą veiką. Baudžiamojo proceso teisės vadovėlyje pateikiama, kad „nekaltumo prezumpcijos principas yra pagrindas nustatant įtariamojo ar kaltinamojo vaidmenį įrodinėjimo procese“⁴⁹. Turima omenyje, jog „šis principas draudžia perkelti įrodinėjimo našą įtariamajam ar kaltinamajam“⁵⁰, tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai teismai įrodinėjime padaro esminius pažeidimus baudžiamosiose bylose, pavyzdžiui: „<...> teismas taip pat pažeidė baudžiamojo proceso įstatymo reikalavimus, grindė nuosprendį priešingomis, nei byloje nustatyta, faktinėmis aplinkybėmis ir akivaizdžiomis prielaidomis, perkėlė įrodinėjimo našą kaltinamajam“⁵¹. Visgi,

⁴⁵ Raimundas Jurka ir kt., *Baudžiamojo proceso principai*, (Vilnius: Eugrimas, 2009), 103.

⁴⁶ Petras Ancelis, *supra note*, 24: 69.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 13: 99.

⁴⁹ *Ibid.*

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. balandžio 29 d. nutartis Nr. 2K-87-719/2019“, Eteismai, žiūrėta 2020 m. spalio 12 d., <https://eteismai.lt/byla/88971490499393/2K-87-719/2019>

byloje pateikta, kad „*kaltinamasis savo kaltumo įrodinėti neprivalo ir įrodymų naštos jam perkelti negalima, bet kokios abejonės turi būti vertinamos kaltinamojo naudai*.“⁵².

Kiti proceso dalyviai, tokie kaip nukentėjusysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas, jo atstovas turi teisę dalyvauti įrodinėjimo procese. Pasinaudodami tokia teise, jie gali teikti įrodymus, gali prašyti, kad būtų atliekami procesiniai veiksmai, gali prašymuose, baigiamosiose kalbose ir skunduose išreikšti savo poziciją dėl įrodymų vertinimo⁵³.

Darytina išvada, kad įrodinėjimo procese dalyvauja tiek baudžiamojo proceso subjektai, tiek proceso dalyviai. Įrodinėjime aktyviausiai dalyvauja prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kurie ikiteisminio tyrimo metu turi didelę atsakomybę surinkti duomenis ir ištirti padarytą nusikalstamą veiką. Anksčiau minėta, jog reikšmingų duomenų rinkimas, fiksavimas, ištyrimas taip pat yra įrodinėjimas, todėl abejoti dėl šių subjektų dalyvavimo šiame procese negalima. Teismas, taip pat labai svarbus subjektas įrodinėjime. Jo pareiga, priimti teisingą sprendimą byloje, tačiau tokio sprendimo priėmimui svarbus gautų duomenų patikrinimas bei įrodymų vertinimas teisme. Be kita ko, teismas matydamas, kad dėl neaiškių aplinkybių ar kitų priežasčių pagal prokuroro pateiktą ikiteisminio tyrimo medžiagą nėra galimybės priimti teisingo sprendimo byloje, pagal BPK 287 straipsnį gali pavesti atlikti veiksmus kitiems subjektams arba imtis jų pats.

Išsiaiškinus įrodinėjimo proceso sampratą bei jame dalyvaujančius subjektus, svarbu išsiaiškinti, kaip vyksta įrodinėjimas, kokie yra įrodinėjimo proceso etapai. Baudžiamojo proceso teisės moksle įrodinėjimas yra išskaidomas į etapus⁵⁴:

- 1) reikšmingų tyrimui ir bylos nagrinėjimui duomenų rinkimas ar pateikimas bei šių duomenų fiksavimas;
- 2) surinktų ar pateiktų duomenų išankstinis patikrinimas;
- 3) surinktų, pateiktų ar teismo išreikalautų duomenų tyrimas teismo proceso metu;
- 4) duomenų pripažinimas įrodymais ir įrodymų vertinimas.

Kituose šaltiniuose duomenų tyrimas ir jų pripažinimais įrodymais bei jų vertinimas yra sujungti kartu⁵⁵, tačiau net juos išskaidant atskirai, esmė išlieka tokia pati. Taip pat pastebėtina, kad „šie etapai glaudžiai tarpusavyje susiję, kartais persipynę, persidengę“⁵⁶, tačiau teisės doktrinoje, jie nagrinėjami atskirai.

⁵² „Lietuvos Aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. balandžio 29 d. nutartis Nr. 2K-87-719/2019“, *supra note*, 51.

⁵³ Rima Ažubalytė ir kt. *supra note*, 13: 103.

⁵⁴ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 175.

⁵⁵ Rima Ažubalytė ir kt., *op cit*, 106.

⁵⁶ Rima Ažubalytė ir kt. *supra note*, 13: 106.

Pirmasis etapas, tai duomenų rinkimas ar pateikimas bei jų fiksavimas. Duomenis renka ir fiksuoja ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokuroras, o tam tikrais atvejais, prokuroro iniciatyva ir ikiteisminio tyrimo teisėjas⁵⁷. Visus reikšmingus bylai duomenis galima rinkti atliekant BPK XIV skyriuje numatytus ikiteisminio tyrimo veiksmus, taip pat taikant procesines prievartos priemones numatytas BPK XII skyriuje bei kaip BPK VI skyriaus III skirsnyje numatyta, iš atitinkamų asmenų gali būti išreikalaujami daiktai ir dokumentai⁵⁸.

Žinoma, renkant duomenis ir atliekant atitinkamus tyrimo veiksmus yra svarbu išmanyti ir vadovautis kriminalistikos taktikos, metodikos žiniomis, kadangi tokios žinios paspartina ir padeda sėkmingiau atlikti tyrimo veiksmus. Reikia pabrėžti, kad tolimesnis bylos tyrimas gali būti apsunkintas tokiu atveju, jei nebus laiku surinkti bylai reikšmingi duomenys, o vėliau jų nebus galima surinkti dėl atitinkamų priežasčių. Todėl šis duomenų rinkimo ar pateikimo bei fiksavimo etapas, yra labai svarbus.

Žinoma, prie duomenų rinkimo priskiriami ir tokie veiksmai, kaip ekspertizės, objektų tyrimai bei apžiūros⁵⁹. Ikiteisminio tyrimo subjektai tik paveda atlikti užduotį kompetentingiems specialistams, o duomenis gauna specialistai ir ekspertai atlikdami jiems paskirtas užduotis.

Ne tik ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokuroras atlikdami ikiteisminio tyrimo veiksmus gali rinkti duomenis, tačiau viso proceso metu juos gali pateikti patys proceso dalyviai ir net byloje nedalyvaujantys asmenys. Pagal BPK 98 straipsnį daiktus ar dokumentus gali pateikti įtariamasis, kaltinamasis, atstovas pagal įstatymą, gynėjas, nukentėjęsysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas, jų atstovai, taip pat bet koks fizinis ir juridinis asmuo⁶⁰. O kitu atveju, kaip įtvirtinta BPK 97 straipsnyje ikiteisminio tyrimo pareigūnas, prokuroras ir teismas turi teisę reikalauti iš juridinių ir fizinių asmenų pateikti daiktus ir dokumentus, turinčius reikšmės nusikalstamai veikai tirti ir nagrinėti⁶¹. Tokie gauti ir pareikalauti duomenys turi tokią pačią reikšmę ir gali būti pripažinti įrodymais kaip ir duomenys, kurie yra surinkti ikiteisminio tyrimo tyrėjo ar prokuroro⁶².

Surinkti duomenys privalo būti užfiksuoti tam tikrose laikmenose ir jų fiksavimas priklauso nuo to, koku būdu jie buvo surinkti⁶³. Jei duomenys yra surinkti atlikus veiksmus, numatytus BPK XIV skyriuje, tai pagal BPK numatytas normas, yra surašomas protokolas. Kartais tyrimui nepakanka atlikti tokius veiksmus kaip kratas, apklausas, apžiūras ir pan., kuriuos kompetentingi atlikti prokuroras ar ikiteisminio tyrimo pareigūnai, kartais yra reikalinga panaudoti

⁵⁷ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 175.

⁵⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

⁵⁹ Gintaras Goda ir kt., *op cit*, 177.

⁶⁰ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *op cit*.

⁶¹ *Ibid*.

⁶² Gintaras Goda ir kt., *op cit*, 176.

⁶³ *Ibid*, 177.

specialiąsias žinias. Tokiu atveju, kai yra reikalinga atlikti ekspertizę ar objektų tyrimą, apžiūrą, tai dažniausiai atskiru dokumentu yra surašomi atitinkami dokumentai⁶⁴. Atlikus ekspertizę yra surašomas ekspertizės aktas, o atlikus objektų tyrimą surašoma specialisto išvada. Kai proceso dalyviai ir kiti asmenys pateikia dokumentus ar daiktus ikiteisminio tyrimo metu, tai surašomas daikto ar dokumento pateikimo protokolas. Jei daiktai ar dokumentai pateikiami teismo proceso metu, tai tokiu atveju užfiksuojama teisiamojo posėdžio protokole. Jei daiktai ar dokumentai būna išreikalaujami, tuomet surašomas apžiūros protokolas⁶⁵.

Antrasis etapas, tai išankstinis surinktų duomenų patikrinimas. BPK 20 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta, kad įrodymais gali būti tik teisėtais būdais gauti duomenys, kuriuos galima patikrinti šiame Kodekse numatytais proceso veiksmais⁶⁶. Gautų duomenų patikrinimas vyksta nuolat, ne tik ikiteisminio tyrimo etape, tačiau ir teisme. Toks patikrinimas vyksta loginiu, sisteminiu mąstymu, kartu juos sugretinant, lyginant, ir siekiant nustatyti ryšį tarp jų⁶⁷. Tačiau apibrėžiant išankstinį duomenų patikrinimą, suprantama, kad ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokuroras tikrina duomenis tam, kad įvertintų, ar tie gauti duomenys galėtų būti teismo proceso metu pripažinti įrodymais, ar jie reikšmingi byloje ir kokios išvados gali būti grindžiamos jais.

Surinkti duomenys gali būti patikrinami atliekant tyrimo veiksmus numatytus BPK ir jie atliekami jau tada, kai prieš tai yra apklausti proceso dalyviai, kadangi šie veiksmai atliekami tik tam, kad būtų siekiama patikrinti gautus duomenis. Tokie patikrinimo veiksmai, jei nėra tam pagrindo, gali būti iš viso neatliekami, o kitais atvejais gali būti atliekami net ir visi procesiniai veiksmai. Ar reikalinga atlikti parodymų patikrinimo veiksmus, sprendžiama iš turimų duomenų turinio, jų ryšio su kitais duomenimis, atsižvelgiant į parodymus davusio asmens asmenybę ir pan.⁶⁸. Duomenų patikrinimas, tai kaip ir anksčiau minėta, yra mąstomoji veikla, kuri vyksta nuolatos. Tokiu būdu siekiant patikrinti duomenis yra vadovaujamas loginiu mąstymu, analizavimu, lyginimu ir pan.

Svarbu tai, kad duomenų tikrinimas vyksta keletą kartų. Pirmiausia patikrinami naujai gauti duomenys, o vėliau vėl tikrinama gavus naujos informacijos, kuri susijusi su naujais anksčiau užfiksuotais duomenimis, nes būtina įvertinti iš kur duomenys yra gauti, ar tie duomenys yra patikimi, koks asmuo pateikė tokią informaciją ir pan.⁶⁹. Visa tai reiškia, kad duomenys turi būti patikrinti patikimumo, leistinumo ir sąsajumo aspektais.

Trečiasis įrodinėjimo etapas, tai surinktų ar išreikšautų duomenų tyrimas teismo proceso

⁶⁴ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 177.

⁶⁵ *Ibid*, 178.

⁶⁶ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 32.

⁶⁷ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 13: 121.

⁶⁸ Gintaras Goda ir kt., *op cit*, 179.

⁶⁹ *Ibid*.

metu. Įrodymų tyrimas yra įtvirtintas BPK V dalies 21 skyriuje. Pasak G. Godos, iš BPK išplaukianti įrodymų tyrimų samprata nėra tiksli, nes duomenys tampa įrodymais tik tada, kai jie yra ištiriami rungimosi principu teismo posėdžio metu pirmos instancijos teisme⁷⁰. Autorė visiškai pritaria tokiam pastebėjimui, kadangi šiame etape duomenys netampa įrodymais, jie šiame etape yra tik tiriami, o ne pripažįstami įrodymais. Kaip įtvirtinta BPK 242 straipsnyje, remiantis tiesioginio nagrinėjimo principu, teismas turi pats ir tiesiogiai ištirti visus byloje esančius duomenis. Teismo sprendimas turi būti pagrįstas tik tokiais įrodymais, kurie buvo tiesiogiai ištirti teismo posėdyje⁷¹. Tokio principo esmė yra ta, kad pirmosios instancijos teismas, kartais ir apeliacinės instancijos teismas iš naujo tiria bylos duomenis, kurie buvo prieš tai tiriami ikiteisminiame tyrime⁷². Teismas tirdamas duomenis privalo vadovautis ne tik rungimosi principu, tačiau ir žodinio nagrinėjimo principu. Rungimosi principas glaudžiai yra susijęs su tiesioginio nagrinėjimo principu, nes teismo pareiga yra tiesiogiai ištirti duomenis byloje ir tai, privaloma daryti žodine išraiška⁷³.

Kaip ir anksčiau minėta darbe, teismas privalo būti aktyvus siekdamas išsiaiškinti visą reikiamą informaciją, kuri reikalinga, kad būtų galima nuspręsti, ar tam tikri duomenys gali būti laikytini įrodymais ir kokios išvados gali būti daromos remiantis jais⁷⁴.

Paskutinis etapas, tai duomenų pripažinimas įrodymais ir įrodymų vertinimas. Teismas sprenddamas, kurie iš ištirtų duomenų turėtų būti pripažinti įrodymais, remiasi leistinumą ir sąsajumo kriterijais. Leistinumą kriterijų atveju, tam, kad duomenys būtų pripažinti įrodymais, jie turi būti gauti įstatymų nustatyta tvarka, juos turi būti galima patikrinti BPK numatytais proceso veiksmams. LAT praktikos apžvalgoje pateikiama, kad „*duomenys, kuriuos valstybės institucijos ar pareigūnai gavo įstatyme nenumatytu būdu, įrodymais nepripažįstami, nesvarbu, kiek jie reikšmingi nustatant bylos aplinkybes*“⁷⁵. Tačiau, išsiaiškinus, kad renkant duomenis buvo padaryti pažeidimai, svarbu įvertinti, ar tie pažeidimai turėjo įtakos gautų duomenų patikimumui bei ar dėl šių padarytų pažeidimų buvo suvaržytos įstatymų numatytos kaltinamojo asmens teisės. Todėl teigiama, jei gauti duomenys kelia abejonių dėl jų patikimumo, ir tokių abejonių neįmanoma pašalinti, tai teismas tokių duomenų pripažinti įrodymais negali.⁷⁶

Remiantis BPK 20 straipsnio 5 dalimi teisėjai įrodymus vertina pagal savo vidinį įsitikinimą, pagrįsta išsamiau nešališku visų bylos aplinkybių išnagrinėjimu, vadovaudamiesi

⁷⁰ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 180.

⁷¹ Raimundas Jurka ir kt., *supra note*, 39: 212.

⁷² *Ibid*, 214.

⁷³ *Ibid*, 222.

⁷⁴ Gintaras Goda ir kt., *op cit*.

⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamojo proceso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga“, *supra note*, 32.

⁷⁶ *Ibid*.

įstatymu⁷⁷. Žinoma, jei teismas vertina įrodymus pagal savo vidinį įsitikinimą, tai nereiškia, kad vertinimas priklauso nuo jo nuotaikos, vidinės nuojaustos, atsitikimų ir pan. Visas šis vertinimas, tai mąstomoji veikla; teismas tiesiog kruopščiai ir atidžiai išnagrinėjęs visus duomenis ir informaciją, įvertinę kiekvieną įrodymą atskirai bei visumoje kartu ir priima sprendimą byloje. Svarbus aspektas, kad teisėjai vadovaudamiesi savo vidiniu įsitikinimu privalo būti nešališki ir nepriklausomi, kad niekas negali daryti įtakos teisėjui vertinant įrodymus⁷⁸.

Neabejotinai pasitaiko tokių situacijų, kurių metu neįmanoma įrodyti asmens kaltumo, ir tik dėl to, kad nėra pakankamai tai įrodančių duomenų. Tokiu atveju daroma išvada apie kaltinamojo nekaltumą. Prokuroro pareiga yra pateikti visus patikimus duomenis teismui norint įrodyti kaltinamojo kaltumą, tačiau jei tokių duomenų nepakanka, teismas bet kokių atveju priima sprendimą. Tokiu atveju priimamas išteisinamasis nuosprendis, jei yra bent viena iš šių situacijų⁷⁹:

- 1) teismo proceso metu akivaizdu, kad kaltinamasis negalėjo padaryti nusikalstamos veikos, nes arba tokia veika nebuvo iš vis padaryta, o jei ir buvo tai padarė ne kaltinamasis;
- 2) teismo proceso metu paaiškėja, kad nepakanka kaltinamojo kaltei įrodyti įrodymų.

Kaip anksčiau minėta, kaltinamasis, kuris neturi įrodinėjimo pareigos, tačiau turi tokią teisę, neprivalo savo nekaltumo įrodinėti ir tai, kad jis nepateikia teisinančių įrodymų, jam jokių neigiamų padarinių negali kilti.

Apibendrinant įrodinėjimo proceso sampratą, subjektus, dalyvaujančius įrodinėjime ir įrodinėjimo etapus, darytina išvada, kad įrodinėjimas tai tam tikrą laiką trunkantis procesas. Jis prasideda nuo ikiteisminio tyrimo pradžios ir baigiasi teismui priėmus baigiamąjį teismo aktą byloje. Šis procesas yra vienas svarbiausių elementų baudžiamojoje proceso teisėje, siekiant teismui priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą byloje. Kiekvienas įrodinėjime dalyvaujantis subjektas turi savo pareigas bei teises, tačiau kiekvieno iš jų atliekamos funkcijos yra skirtingos. Ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir prokuroras labai svarbūs įrodinėjimo proceso subjektai, nes nuo įrodinėjimo ikiteisminiame tyrime priklauso koks bus įrodinėjimas teisme. Prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai įrodinėjimo procese renka, fiksuoja ir iš anksto patikrina surinktus duomenis. Teismas, gavęs visą surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, privalo nagrinėdamas bylą juos patikrinti, o vėliau pripažintus duomenis įrodymais, pagal savo vidinį įsitikinimą įvertinti. Jei neįmanoma teismui priimti sprendimo, jis gali pats arba BPK 287 straipsnyje nurodytiems subjektams pavesti atlikti tam tikrus veiksmus, kad byloje būtų galima priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą. Kiekvienas įrodinėjimo proceso etapas yra labai svarbus, kiekvienam iš jų

⁷⁷ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

⁷⁸ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11:181.

⁷⁹ *Ibid*, 182.

reikalinga vadovautis loginiu mąstymu, analize ir vertinimu. Kiekvieno etapo metu, renkant, fiksuojant, iš anksto tikrinant duomenis, išreikalaujant ar pateikiant juos, taip pat, teisme tikrinant bei vertinant yra įrodinėjama.

1.2 Supaprastinto baudžiamojo proceso sampratos ir atskirų jo rūšių įtaka įrodinėjimui

Bendroji baudžiamoji proceso forma, tai forma be jokių išimčių, pagal kurią procesas vyksta taip, kaip numato bendrosios BPK normos. Tačiau pasitaiko atvejų, kai padaryta nusikalstama veika yra aiški, nusikalstamos veikos padarymu kaltinamas asmuo yra žinomas arba jis pats prisipažino padaręs nusikalstamą veiką. Tokiu atveju nėra prasmės vilkinti pačio proceso, atlikti procesinių veiksmų, kai jie yra net nereikalingi. Dar 1987 m. rugsėjo 17 d. Europos Tarybos Ministrų komitetas priėmė rekomendaciją, kuria taip pat rekomenduoja valstybėms, atsižvelgiant į jų konstitucinius principus, teises tradicijas įgyvendinti tokį baudžiamąjį procesą, kuriuo būtų siekiama sumažinti perduodamų bylų skaičių teismams, ypač tokių, kurios yra lengvos ir gali būti skiriamos nedidelės bausmės, siekiant sumažinti ir priežastis, kurios ilgina baudžiamąjį procesą⁸⁰. Pabrėžtina, kad Konstitucinis Teismas yra pripažinęs jog bendrasis baudžiamasis procesas nėra vienintelis, gali būti ir kitokių specifinių baudžiamojo proceso formų, tačiau tokios formos gali egzistuoti tik tada, jei galima jas konstituciškai pagrįsti⁸¹. Turima omenyje, kad kitos, specifinės baudžiamojo proceso formos negali prieštarauti Konstitucijai, oficialiai konstitucinei doktrinai⁸².

Šiame kontekste pažymėtina, kad Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog „įstatymu reglamentuodamas baudžiamojo proceso santykius įstatymų leidėjas turi gana plačią diskreciją. „<...> įstatymų leidėjas įstatymu gali nustatyti skirtingas baudžiamojo proceso rūšis, kartu ir baudžiamojo proceso ypatumus tiriant tam tikras nusikalstamas veikas ir (arba) nagrinėjant atskirų kategorijų baudžiamąsias bylas, *inter alia* skirtingas tam tikrų nusikalstamų veikų ikiteisminio tyrimo taisykles, baudžiamojo proceso dalyvių teisinio statuso ypatumus ir kt.“; „bendrojo baudžiamojo proceso modelio konstitucinis įtvirtinimas savaime nepanaikina galimybės baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad tam tikrais atvejais (atsižvelgiant į nusikalstamų veikų pobūdį, pavojingumą (sunkumą), mastą, kitus požymius, kitas turinčias reikšmės aplinkybes) ikiteisminis tyrimas nebūtų atliekamas ir (arba) valstybinis kaltinimas teisme nebūtų palaikomas; Konstitucija neužkerta kelio įstatymu įtvirtinti ir tokias baudžiamojo proceso rūšis, kurios daugiau ar mažiau skiriasi nuo bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio,

⁸⁰ Raimundas Jurka, Svetlana Melničenko ir Irma Randakevičienė, *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamojo proceso srityje* (Vilnius: Eugrimas, 2006): 59, 61.

⁸¹ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 23.

⁸² *Ibid.*

tačiau tokios baudžiamojo proceso rūšys traktuotinos kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtys, o jų nustatymas turi būti konstituciškai pagrįstas“⁸³.

Viena iš specifinių baudžiamojo proceso formų yra supaprastintas baudžiamasis procesas. R. Jurgaitis supaprastintą baudžiamąjį procesą apibrėžia kaip „vieną iš specifinių baudžiamųjų procesinių formų, pagal kurią yra tiriamos ir nagrinėjamos įstatymu apibrėžtos nusikalstamos veikos, laikantis bendrų baudžiamojo proceso normų, su išimtimis, kurios leidžia paspartinti ir kitaip optimizuoti baudžiamąjį procesą, nepažeidžiant baudžiamojo proceso principų bei procesinių garantijų“⁸⁴. G. Goda teigia, kad supaprastintas procesas – „tai nusikalstamų veikų tyrimo bei baudžiamųjų bylų nagrinėjimo procedūra, kurios metu ikiteisminis tyrimas ir (ar) bylos nagrinėjimas teisme atliekamas per itin trumpą laiką, atsisakoma atskirų procesų etapų ar stadijų, arba jos iš esmės sutrumpinamos, paprastesne tvarka atliekami atskiri proceso veiksmai“⁸⁵. Nesvarbu, kaip bebūtų apibrėžiamas supaprastintas procesas, bet kokiu atveju suprantama, kad taikant šią formą yra siekiama įgyvendinti greitumo principą, mažesnėmis sąnaudomis, nepažeidžiant proceso dalyvių teisių, sumažinant pareigūnų, prokuroro, teismo darbo krūvį, priimti teisingą sprendimą baudžiamojoje byloje.

Šiuo metu Lietuvos BPK yra reglamentuojamos dvi supaprastinto baudžiamojo proceso formos, kurios dažnai taikomos ir praktikoje, tai – TBI procesas ir pagreitintas procesas. Kaip bus matyti vėliau, Lietuvoje buvo ir yra siūlymų BPK įtvirtinti ir naują supaprastinto baudžiamojo proceso formą, be kita ko, grindžiamą kitų užsienio valstybių patirtimi.

1.2.1 Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo proceso ypatumai

Konstitucinis Teismas, vertindamas TBI procesą kaip specifinį, nuo bendrojo baudžiamojo proceso modelio nukrypstantį procesą, Konstitucijos normų ir principų kontekste, yra konstatavęs, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamojo proceso rūšis kaip bendrojo baudžiamojo proceso konstitucinio modelio išimtis, gali, paisydamas Konstitucijos, baudžiamojo proceso santykius reguliuoti ir taip, kad baudžiamojo proceso paskirtis būtų įgyvendinama teisėjui vienasmeniškai priimant sprendimą pagal prokuroro atitinkamame procesiniame dokumente,

⁸³ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai““, LRKT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.

⁸⁴ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 39.

⁸⁵ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 559.

kuriuo užbaigiamas ikiteisminis tyrimas, suformuluotą valstybinį kaltinimą bei išsamiai ir nešališkai surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu bylos aplinkybės yra aiškios (nekeliančios abejonių) ir nusikalstamą veiką padaręs asmuo sutinka su tokio proceso taikymu; tačiau pabrėžtina, kad ir tokiu atveju turi būti nustatytos pakankamos ir veiksmingos procesinės garantijos, užtikrinančios *inter alia* asmens, kaltinamo padarius nusikalstamą veiką, teisę į gynybą, teisę, kad jo byla viešai ir teisingai išnagrinėtų nepriklausomas ir nešališkas teismas, teisėjo ir teismų nepriklausomumą vykdant teisingumą⁸⁶. Taigi Konstitucinis Teismas konstituciškai pagrindė TBI proceso galimybę Lietuvos baudžiamajame procese

TBI procesas yra viena iš diferencijuotų baudžiamojo proceso formų, kuri reglamentuojama BPK XXXI skyriaus pirmame skirsnyje. Tokia forma yra taikoma ne tik Lietuvoje, tačiau ir daugelyje kitų, be kita ko, kontinentinės teisės valstybių, kaip Vokietijoje, Prancūzijoje, Švedijoje, Lenkijoje, Estijoje bei kai kuriose kitose valstybėse⁸⁷.

Teismo baudžiamojo įsakymo priėmimas taikomas tuomet, kai prokuroras pasiūlo, o kaltinamasis sutinka byla užbaigti tokia forma. Teismas, esant aiškioms bylos aplinkybėms, išnagrinėjęs ir įvertinęs ikiteisminio tyrimo metu surinktus duomenis be tiesioginio teismo nagrinėjimo priima sprendimą byloje⁸⁸. Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 5 punkte numatyta, kad toks bylos užbaigimas yra galimas, kai: straipsnio sankcijoje kaip vienintelė ar alternatyvi yra numatyta bet kuri bausmė, išskyrus, kai už padarytą nusikalstamą veiką yra skiriamas terminuotas laisvės atėmimas arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos; bylos aplinkybės yra aiškios, yra žinomas asmuo padaręs nusikalstamą veiką; kaltininkas atlygino padarytą žalą arba įsipareigojo ją atlyginti; būtinas įtariamojo sutikimas norint užbaigti byla šia baudžiamojo proceso forma⁸⁹ bei dėl prokuroro sprendimo kreiptis į teismą dėl bylos užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu neturi būti paduotas nukentėjusiojo skundas arba jis turi būti atmestas ikiteisminio tyrimo teisėjo nutartimi⁹⁰.

⁸⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai““, LRKT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-akta/paieska/135/ta484/content>.

⁸⁷ Vokietijos Baudžiamojo proceso kodekso 6 knygos 1 skyriuje, prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p2506, PR Nusikaltimų ir bausmių kodekso 2 knygos 1 skyriaus 7 skirsnyje, prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006167485/#LEGISCTA000006167485, Švedijos teismų proceso kodekso 48 skyrius, prieiga per internetą: <https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-code-of-judicial-procedure/>, Lenkijos Baudžiamojo proceso kodekso X dalies 53 skyriuje, prieiga per internetą: https://www.legislationline.org/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf, Estijos Baudžiamojo proceso kodekso 3 skyriuje, prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>.

⁸⁸ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 46.

⁸⁹ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/582a3dd0089911e5b0d3e1beb7dd5516>.

⁹⁰ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 561.

Nors ikiteisminis tyrimas baigiamas ne kaltinamuoju aktu, o pareiškimu dėl bylos užbaigimo TBĮ, visgi ir tokiu atveju ikiteisminis tyrimas gali trukti tiek, kiek nustatyta BPK 176 straipsnyje. Tokiame, ikiteisminiame tyrime, siekiant išsamiai atskleisti nusikalstamą veiką, turi būti atliekami visi reikalingi procesiniai veiksmai. Žinoma, nereikia pamiršti supaprastinto baudžiamojo proceso paskirties ir reikėtų stengtis greičiau atlikti ikiteisminį tyrimą, tačiau tai nereiškia, kad ikiteisminio tyrimo greitumas turi pakenkti jo kokybei. Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 4 punkte⁹¹ taip pat įtvirtinta, jog prokuroras kontroliuodamas, kad ikiteisminis tyrimas būtų atliktas per kuo trumpesnę laiką, gali reikalauti, kad būtų pateikta rašytinė ataskaita apie atliktus ikiteisminio tyrimo veiksmus. Net jei asmuo įtariamas nusikalstamos veikos padarymu prisipažįsta kaltu padaręs nusikalstamą veiką, negalima to laikyti kaip vienintele reikšmingiausia aplinkybe, kuri įrodo asmens kaltumą. Esant tokiai situacijai, neabejotinai turi būti atliekami ikiteisminio tyrimo veiksmai bei ieškomi ir renkami duomenys, kurie tikrai įrodytų asmens kaltumą⁹². Minėtų rekomendacijų 13 punkte pateikiama, kad prokuroras pareiškimą dėl bylos užbaigimo TBĮ teismui pateikia su visa ikiteisminio tyrimo medžiaga⁹³, vadinasi prokuroras turi būti įsitikinęs, kad yra nustatyti visi nusikalstamos veikos požymiai ir nėra jam abejonių dėl padarytos nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumo⁹⁴ bei įtariamojo kaltės nusikalstamos veikos padarymu⁹⁵. Turima omenyje, kad šiame procese yra labai svarbus prokuroro vaidmuo. Darbe anksčiau išaiškinta, kad įrodinėjimas tai nuolatinis procesas – jis vyksta tiek ikiteisminiame tyrime, tiek ir teisminiame nagrinėjime. TBĮ atveju, nevykstant tiesioginiam teisminiam posėdžiui, svarbu, kad būtų sąžiningai ir išsamiai atliktas ikiteisminis tyrimas siekiant sklandaus ir teisingo proceso.

Prokuroras, ikiteisminio tyrimo stadijoje nusprendęs bylą užbaigti TBĮ, kreipiasi į teismą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo TBĮ. Pareiškimas savo turiniu ir procesine reikšme prilygsta kaltinamajam aktui⁹⁶, tačiau kas liečia įrodinėjimą, tam tikri reikalavimai skiriasi. Remiantis BPK 219 straipsniu kaltinamajame akte turi būti aprašoma visa nusikalstama veika, būtent jos padarymo vieta, laikas, koku būdu padaryta nusikalstama veika, padariniai ir kitos aplinkybės, o pagal BPK 419 straipsnį pareiškime dėl proceso užbaigimo TBĮ, įtvirtinta, kad turi būti trumpai aprašoma padaryta nusikalstama veika, kuria kaltinamas asmuo. Plačiau atskleidžiant, kas turi būti pateikiama minėtame pareiškime, nustatyta Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 14.2

⁹¹ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 89.

⁹² Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 49.

⁹³ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *op cit*.

⁹⁴ Ramūnas Jurgaitis, *supra note*, 18: 70.

⁹⁵ Petras Ancelis, *supra note*, 7: 225.

⁹⁶ Gintaras Goda ir kt., *op cit*, 564.

punkte⁹⁷, pagal kurį būtina „<...> trumpai aprašyti visas veikas dėl kurių kaltinamasis turi būti nubaustas baudžiamuoju įsakymu (nusikalstamų veikų padarymo vieta, laikas, būdas, ir padariniai, kitos svarbios aplinkybės; <...>)“. Taip pat, BPK 419 straipsnio 4 punkte įtvirtinta, kad prokuroro pareiškime turi būti „išvardyti visi pagrindiniai duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas“⁹⁸. Kokie tai turi būti duomenys, detaliau numato Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 14.4 punktas, pagal kurį būtina: „išvardyti pagrindinius duomenis, kuriais grindžiamas kaltinamas, nurodant bylos tomus ir lapus, kuriuose tie duomenys užfiksuoti; tokie duomenys turėtų būti: įtariamojo prisipažinimas, nukentėjusiojo ir liudytojų parodymai, specialistų išvados ir ekspertizių aktų išvados, kiti duomenys, užfiksuoti proceso veiksmų protokoluose, dokumentai ir daiktai <...>“. Nors pareiškime dėl proceso užbaigimo TBĮ reikalaujama tik trumpai aprašyti padarytą nusikalstamą veiką, pateikti pagrindinius kaltinimą grindžiančius duomenis, tačiau ikiteisminis tyrimas privalo būti atliekamas išsamiai vadovaujantis BPK 1, 2 straipsnyje įtvirtintais ir kitais bendraisiais reikalavimais, nes neorganizuojant teismo posėdžio teismui turi būti sudaromos prielaidos priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą TBĮ ar kitokį sprendimą.

Teismas gavęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo TBĮ, jį turi išnagrinėti per 7 dienas ir turi priimti vieną iš sprendimų, numatytų BPK 420 straipsnio 1 dalyje. Tai, kad nėra teisiamojo posėdžio TBĮ priėmimo procese, nereiškia, kad nevyksta nagrinėjimas pirmos instancijos teisme⁹⁹. Galima teigti, kad bylos nagrinėjimas vyksta, tačiau jis vyksta nedalyvaujant proceso dalyviams, o tai reiškia, kad: „nepasireiškia rungimosi principas, viešumas, žodiškumas <...>“¹⁰⁰. Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 8 punkte nustatyta, kad įtariamasis gali išdėstyti savo nuomonę dėl bausmės, jos dydžio, rūšies¹⁰¹ bei rekomenduojama, kad pats įtariamasis konkrečiai nurodytų su kokios rūšies ir dydžio bausme ar kitomis sąlygomis jis sutinka. R. Jurgaitis moksliniame straipsnyje išsakė nuomonę, kad visi šie veiksmai procese, anot kai kurių autorių, primena lyg „suspaustą“ rungtyniškumą¹⁰², nes kaip ir galima suprasti, jei įtariamasis ikiteisminio tyrimo metu nesutiks proceso užbaigti TBĮ, byla bus užbaigiama bendra procesine forma.

Analizuojant patį įrodinėjimo procesą, kyla klausimų dėl tiesioginio įrodymų nagrinėjimo teisme, tačiau nors TBĮ procese teisiamojo posėdžio nėra, tai nereiškia, kad šis principas apskritai

⁹⁷ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 89.

⁹⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

⁹⁹ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 57.

¹⁰⁰ *Ibid.*

¹⁰¹ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *op cit.*

¹⁰² Ramūnas Jurgaitis, *supra note*, 9: 68.

nepasireiškia¹⁰³, o juo labiau, kad jis yra pažeidžiamas. Bendra tvarka vykstantis įrodinėjimas teismo nagrinėjimu metu, kaip anksčiau išsiaiškinta, vyksta, kai tiesiogiai teisme yra nagrinėjami ikiteisminio tyrimo metu surinkti duomenys, taip pat, įrodinėjimas pasireiškia ir teismo aktyvumu bei duomenų vertinimu.

Esant bylos užbaigimui TBI, svarbus tampa duomenų vertinimas, kadangi teismas priima sprendimą vienasmeniškai įvertinęs ir išanalizavęs tik ikiteisminio tyrimo veiksmų protokolus ir kitus dokumentus¹⁰⁴. Teismas baudžiamąjį įsakymą pagal BPK 420 straipsnio 1 dalies 1 punktą priima tokiu atveju, kai „<...> *išnagrinėjęs prokuroro pareiškimą dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir ikiteisminio tyrimo medžiagą, nustato, kad buvo padaryta veika, kurios padarymu kaltinamas kaltinamasis; ikiteisminio tyrimo metu tinkamai nustatytos nusikalstamos veikos aplinkybės; nusikalstamą veiką padarė kaltinamasis; kaltinamasis yra kaltas padaręs nusikalstamą veiką; veika yra tinkamai kvalifikuota*; <...>“¹⁰⁵. Galima teigti, kad teismas siekdamas priimti TBI, vertindamas duomenis, analizuodamas ikiteisminio tyrimo medžiagą ir vertindamas duomenis vadovaujasi bendromis įrodinėjimo normomis, įtvirtintomis BPK 20 straipsnyje, nes specialių šiuo aspektu normų TBI procesui BPK nenustato.

Kitaip, nei įprastiniame procese, teismo baudžiamąjo įsakymo priėmimo atveju jei kaltinamasis nepasinaudoja teise reikalauti bylos išspręsti įprastine tvarka tiesiogiai teisme, teismo priimtas baudžiamasis įsakymas įsiteisėja¹⁰⁶. Tokiu atveju, „<...> *įsiteisėjęs baudžiamasis įsakymas neskundžiamas nei apeliacine, nei kasacine tvarka*“¹⁰⁷.

Apibendrinant, teismo baudžiamąjo įsakymo priėmimą bei nukrypimus nuo bendrojo įrodinėjimo proceso, galima teigti, kad šiame procese ypač svarbus yra prokuroro vaidmuo ir atlikto ikiteisminio tyrimo kokybė, nes tik esant išsamiai atliktam ikiteisminiam tyrimui, sudaromos prielaidos teismui tinkamai įvertinti ikiteisminio tyrimo duomenis bei priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą byloje.

1.2.2 Pagreitinto proceso ypatumai

Supaprastinto baudžiamąjo proceso forma – pagreitinamas procesas, yra reglamentuojamas BPK XXXI skyriaus antrame skirsnyje. PP yra ypatingas dėl savo greitumo, tačiau tai nereiškia, kad visi svarbiausi procesiniai veiksmai turi būti atliekami atmetinai, neišsiaiškinus svarbių

¹⁰³ Ramūnas Jurgaitis, *supra note*, 18: 80.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ „Teismų praktikos taikant Baudžiamąjo proceso kodekso normas reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą, apžvalga Nr. 48“, Teisės gidas, žiūrėta 2020 m. gruodžio 8 d., <http://www.teisegidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28526>.

¹⁰⁶ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 67.

¹⁰⁷ „Kauno apylinkės teismo 2019 m. liepos 12 d. priimtas baudžiamasis įsakymas Nr. 01-1-26258-19“, Eteismai, žiūrėta 2020 m. gruodžio 8 d., <https://eteismai.lt/byla/144900655726427/1-2286-737/2019>.

aplinkybių byloje ir pan. Šiuo atveju, kad bylą būtų galima užbaigti pagreitinu procesu, pirmiausia, reikia vadovautis BPK ir generalinio prokuroro patvirtintose rekomendacijose nustatytomis sąlygomis bylos užbaigimui šia supaprastinta forma.

BPK 426 straipsnio 2 dalyje bei Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymu Nr. I-137 „Dėl proceso baigimo pagreitinio proceso tvarka“ patvirtintų rekomendacijų 1.1 punkte yra įtvirtintos tokios sąlygos¹⁰⁸: turi būti aiškios nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės (turi būti aiški padarymo vieta, laikas, būdas pasekmės, nusikalstamos veikos padarymu įtariamas asmuo ir kitos aplinkybės); byla turi būti teisinga apylinkės teismui; į apylinkės teismą turi būti kreipiamasi ikiteisminio tyrimo pradžios dieną arba ne vėliau kaip per 14 dienų nuo ikiteisminio tyrimo pradžios dienos (remiantis BPK 429 straipsnio 1 dalies 1 punktu, šis terminas yra imperatyvus).

Pažymėtina, kad bylos dėl labai sunkių nusikalstamų veikų jokių būdu negali būti užbaigiamos pagreitinio proceso tvarka, tačiau tiek BPK 225 straipsnio 1 dalyje, tiek Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 1.2 punkte¹⁰⁹ įtvirtinta, jog kai kurie sunkūs nusikaltimai¹¹⁰, kartais reikalaujantys sudėtingesnių procesinių veiksmų, taip pat yra teisingi apylinkės teismams. Autorės nuomone, esant padarytoms minėtoms nusikalstamosioms veikoms, reikėtų vengti užbaigti baudžiamąsias bylas pagreitinio proceso tvarka, jeigu būtina atlikti ekspertizę, ar kitus ikiteisminio tyrimo veiksmus, kuriems neužtenka 14 dienų. G. Godos nuomone, pagreitiname procese, skubiai nagrinėjant bylas ir taikant griežtas bausmes sunkių nusikaltimų atvejais, tiek teisininkams, tiek ir visuomenei psichologiniu požiūriu gali būti sunkiai suvokiamas dalykas bei tai galėtų kelti abejonių dėl proceso metu padarytų klaidų ar net siekimu susidoroti su tam tikru asmeniu¹¹¹. Tačiau negalima teigti, kad esant nesunkioms nusikalstamosioms veikoms, jų tyrimas yra lengvesnis ir sklandesnis. Visgi nesunkios nusikalstamos veikos gali būti sudėtingos tyrimo atžvilgiu, tam tikrų aplinkybių ieškojimu. Turima omenyje, kad nors ir byla dėl nesunkaus nusikaltimo gali būti užbaigiama PP, tačiau dėl sudėtingo ikiteisminio tyrimo ji turi būti nagrinėjama bendra tvarka.

Norint bylą užbaigti PP tvarka, kaip minėta, nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės turi būti aiškios. Kaip pateikta Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 1.1 punkte, duomenys, kurie leistų įtarti asmenį dėl padarytos nusikalstamos veikos yra šie: „<...> *asmuo yra užkluptas darant nusikalstamą veiką arba tuoj po jos padarymo; mačiusieji, tarp jų ir*

¹⁰⁸ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinio proceso tvarka patvirtinimo““, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62e791f0089911e5b0d3e1beb7dd5516/asr>.

¹⁰⁹ *Ibid.*

¹¹⁰ Turima omenyje, LR BPK 135 straipsnio 1 dalį, 149 straipsnio 1, 2 ir 3 dalys, 150 straipsnio 1, 2 ir 3 dalys, 178 straipsnio 3 dalis, 180 straipsnio 2 ir 3 dalys, 182 straipsnio 2 dalis, 260 straipsnio 1 ir 2 dalys.

¹¹¹ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 572.

*nukentėjusieji, tiesiogiai nurodo asmenį, kaip įvykdžiusį nusikalstamą veiką; ant asmens ar jo drabužių, prie jo ar jo būste rasti aiškūs nusikalstamos veikos pėdsakai; asmens atvykimas ir prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką*¹¹². Remiantis tiek minėtu Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų punktu, tiek atsižvelgiant į padarytos nusikalstamos veikos aplinkybių aiškumą, galima teigti, kad išsamiai atskleista nusikalstama veika pagreitinto proceso atveju, gali būti ir be ilgo ikiteisminio tyrimo. Pasitaiko atvejų, kai patys įtariamieji prisipažįsta padarę nusikalstamą veiką, tačiau jei įtariamasis neprisipažįsta arba dalinai prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, tai nereiškia, kad nusikalstamos veikos aplinkybės nėra aiškios. Tai tik vienas iš duomenų, pagal kurį sprendžiama, ar nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios¹¹³. Ikiteisminio tyrimo veiksmų nereikia atlikinėti tik tais atvejais, kai „<...>asmuo padaręs nusikalstamą veiką yra sulaikomas įvykio vietoje, pats savo noru atvyksta ir praneša apie padarytą nusikalstamą veiką bei padaryta nusikalstamą veiką yra užfiksuota vaizdo ar garso įrašu“¹¹⁴.

Prokuroras, įsitikinęs, jog yra visos sąlygos, kad būtų galima užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka, surašo pareiškimą teismui pagal BPK 427 straipsnio 1 dalį. Kaip ir TBI priėmimo atveju, pareiškimas teismui paduodamas su ikiteisminio tyrimo metu surinktais duomenimis, pavyzdžiui, įtariamojo, nukentėjusiojo, liudytojo apklausos protokolais, ikiteisminio tyrimo veiksmų (jei buvo atliekami) protokolais, daiktais ir kitais reikšmingais duomenimis¹¹⁵.

Prokuroras arba jo pavedimu ikiteisminio tyrimo įstaiga, privalo pranešti proceso dalyviams apie teismo posėdžio laiką ir vietą, tačiau, kaip pateikta Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 7 punkte¹¹⁶, liudytojams tokia informacija yra pateikiama tik tuo atveju, jei jų parodymais grindžiamas kaltinimas arba prašoma juos apklausti teismo posėdžio metu. Remiantis BPK 428 straipsniu, teismui gavus prokuroro pareiškimą dėl bylos užbaigimo pagreitinto proceso tvarka, posėdis gali būti rengiamas tuojau pat arba yra paskiriama kita diena. Kitą paskirtą dieną posėdis gali vykti tik tokiu kaltinamojo motyvu, jog jam reikalingas ilgesnis laikas pasirengti gynybai. Paminėtina, kad pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 6 straipsnio 3 dalies b) punktą „visi kaltinamieji turi turėti pakankamai laiko ir galimybių pasiruošti gynybai“¹¹⁷. Teismas, paskirdamas baudžiamąją bylą nagrinėti kitą dieną,

¹¹² „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo““, *supra note*, 108.

¹¹³ Petras Ancelis, *supra note*, 7: 229.

¹¹⁴ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo““, *op cit*.

¹¹⁵ Petras Ancelis, *op cit*, 230.

¹¹⁶ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinto proceso tvarka patvirtinimo““, *op cit*.

¹¹⁷ „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

pirmąjį posėdį turi surengti ne vėliau kaip per 14 dienų nuo prokuroro pareiškimo gavimo teisme dienos.

Pagreitinto proceso atveju pirmos instancijos teismo posėdis vyksta bendra tvarka, o tai reiškia, kad taikomas tiesioginio nagrinėjimo teisme principas ir nagrinėjimas vyksta laikantis bendrųjų BPK normų, išskyrus tam tikras išimtis. Remiantis BPK 432 straipsnio 1 dalimi, prieš pradėdant visų surinktų duomenų tyrimą teisme, prokuroras vietoj kaltinamojo akto perskaito pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka¹¹⁸. Priešingai, nei TBI priėmimo atveju, jei ikiteisminio tyrimo metu nebuvo iki galo išsiaiškintos atitinkamos bylos aplinkybės, tai tam tikras aplinkybės galima išsiaiškinti tiesioginio nagrinėjimo metu, o remiantis BPK 429 straipsnio 2 dalimi, jei bylos nagrinėjimo metu nustatoma, kad surašytas prokuroro dėl bylos nagrinėjimo PP pareiškimas iš esmės neatitinka įstatyme numatytų reikalavimų, byla yra perduodama prokurorui. Teismui priėmus baigiamąjį teismo aktą, jis gali būti skundžiamas tiek apeliacine, tiek kasacine tvarka.

Darytina išvada, kad šioje supaprastinto baudžiamojo proceso formoje įrodinėjimas ikiteisminio tyrimo metu dėl įstatyme įtvirtinto trumpo jo termino, turi būti intensyvesnis, o esant sudėtingesniau tyrimui, kai per 14 dienų nėra galimybės atlikti visų būtinų procesinių veiksmų, kurių metu gauti duomenys patvirtintų, jog nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios, bylos užbaigimas PP tvarka yra neįmanomas. Prokuroras gavęs informacijos apie ką tik padarytą nusikalstamą veiką arba pranešimą, kad pradėtas ikiteisminis tyrimas, pirmiausia turi atsižvelgti į padarytą nusikalstamą veiką. Be kita ko, privalo išsiaiškinti, ar tokia byla gali būti nagrinėjama apylinkės teisme bei ar galima bylą išnagrinėti pagreitinto proceso tvarka. Kitu atveju, matant, kad padarytos nusikalstamos veikos ikiteisminis tyrimas tampa sudėtingas, kuriame reikalinga atlikti ilgai trunkančius procesinius veiksmus, tokiu atveju prokuroras įvertindamas situaciją toliau ikiteisminį tyrimą turi atlikti bendra tvarka. Problemiška situacija susidaro tokiu atveju, kai ikiteisminis tyrimas visai nėra atliekamas ir teismui nepateikiama jokia arba dalis ikiteisminio tyrimo medžiagos. Esant tokiai situacijai, vadovaujantis BPK normomis, teismas turėtų būti pakankamai aktyvus siekdamas priimti teisingą sprendimą byloje. Turima omenyje, kad jis pats turi imtis veiksmų arba dėl sudėtingų procesinių veiksmų, vadovaudamasis BPK 287 straipsniu gali juos pavesti atlikti kitiems subjektams. Susidarius tokiai situacijai, akivaizdu, kad bylos nagrinėjimas gali užsitęsti.

¹¹⁸ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 11: 575.

1.2.3 Kai kurių kitų supaprastintų baudžiamojo proceso formų ypatumai

Pažymėtina, kad buvo Lietuvoje ne kartą inicijuojami BPK pakeitimo ir papildymo įstatymų projektai¹¹⁹, kuriais buvo ir yra siūloma reglamentuoti ir dar vieną supaprastinto baudžiamojo proceso formą – sutarimo procesą, tačiau jie nebuvo priimti. Teisinėje literatūroje buvo pastebėta, kad vargu ar bus įgyvendintas pirmasis iš minėtų įstatymų projektų, nes jis buvo labai kritikuojamas¹²⁰. Tokiu sutarimo procesu, pasak jo iniciatorių, būtų buvę siekiama greitai, efektyviai ir pigiai priimti byloje teisingą sprendimą, tuo pačiu nepažeidžiant įtariamojo (kaltinamojo) teisių bei užtikrinant nukentėjusiojo ir kitų proceso dalyvių teises. Pagrindinis šio sutarimo proceso bruožas, jog įtariamasis bei jo gynėjas ir prokuroras derasi dėl susitarimo akto, kuris būtų pagrindas teismui priimti apkaltinamąjį nuosprendį¹²¹. Kitaip tariant, šis procesas yra „sutikimu tarp prokuroro ir kaltininko (nusikalstamą veiką padariusio asmens) dėl nusikalstamos veikos kvalifikacijos, ja padarytos žalos dydžio ir derybomis dėl skirtinos už padarytą nusikalstamą veiką bausmės, baudžiamojo poveikio priemonės rūšies ir dydžio grįstas procesas, <...>“¹²². Svarbu pažymėti, kad toks sutarimo procesas negalimas, jei jam prieštarauja prokuroras, įtariamasis, jo gynėjas bei kiti proceso dalyviai: nukentėjusysis, civilinis ieškovas, civilinis atsakovas ar jų atstovai. Taipogi šis procesas būtų negalimas, jei yra keli įtariamieji byloje ir tokiu atveju bent vienas iš jų prieštarauja bylos užbaigimui sutarimo procesu.

Plačiau aptariant šio BPK neįtvirtinto proceso ypatumus įrodinėjimo prasme, pastebėtina, kad nuspręsti ikiteisminį tyrimą užbaigti sutarimo procesu gali prokuroras bei įtariamasis savo iniciatyva. Taip pat, prokuroras surašydamas pareiškimą dėl proceso užbaigimo sutarimo procesu, kartu su juo bei susitarimo aktu teismui perduotų ir visą ikiteisminio tyrimo medžiagą. Iš to darytina išvada, kad šiame procese ikiteisminis tyrimas būtų buvęs vykdomas įprasta tvarka, atliekant visus reikalingus proceso veiksmus siekiant nustatyti visas svarbias aplinkybes bei renkant duomenis. Taip pat įstatymo projekte pateikiama, kad byla, kuri užbaigiama sutarimo procesu, ji nagrinėjama teisme, o nagrinėjime dalyvautų tik prokuroras, įtariamasis bei jo gynėjas.

¹¹⁹ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 18, 22, 28, 51, 62, 63, 64, 110, 147, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 168, 170, 172, 177, 178, 181, 214, 215, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 422, 425, 426, 429, 432, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo XXXI skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2020 m. lapkričio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.20251?jfwid=3d5v1wyx8>; „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 22, 28, 51, 110 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 432-1 – 432-14 straipsniai įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2020 m. lapkričio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/9c5da780ac8611ea8aadde924aa85003?positionInSearchResults=0&searchMode=IUUID=903e3171-a2fa-4eae-9387-b0b6f8de5027>.

¹²⁰ Rima Ažubalytė ir kt., *supra note*, 2: 40.

¹²¹ Gintarė Janušaitytė, *supra note*, 19: 100-101.

¹²² „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 18, 22, 28, 51, 62, 63, 64, 110, 147, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 168, 170, 172, 177, 178, 181, 214, 215, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 422, 425, 426, 429, 432, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo XXXI skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2020 m. lapkričio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.20260?jfwid=3d5v1wyx8>.

Kitų proceso dalyvių, kurie nebūtų dalyvavę bylos nagrinėjime, teisės nebūtų pažeidžiamos ir vien tik todėl, kad jie savo sutikimą šio proceso užbaigimu išreiškia pasirašydami sutikimo protokolą. Sutarimo proceso bylos nagrinėjimas teisme būtų buvęs panašus į įprastą bylos nagrinėjimo procesą, išskyrus tai, kad byla nebūtų tiesiogiai nagrinėjama teisme. Pagal BPK 242 straipsnio 1 dalį, tiesioginis nagrinėjimas pasireiškia tuo, kad pirmosios instancijos teismas, nagrinėdamas bylą, privalo ištirti visus bylos įrodymus tiesiogiai. Šiame procese tiesioginis įrodymų tyrimas nebūtų atliekamas, nes šiuo procesu visgi „siekiama, vieno svarbiausių šio instituto tikslų – greitesnio baudžiamojo proceso“¹²³. Iš esmės tokiu atveju tiek pats kaltinamasis, tiek kiti proceso dalyviai sutikdami su bylos užbaigimu šiuo procesu, sutinka ir su šio proceso sąlygomis. Pažymėtina ir tai, kad nesutikus su tokiu bylos užbaigimu, byla išnagrinėjama bendra tvarka, kuriame ištiriami visi byloje surinkti įrodymai.

Nepavykus įgyvendinti minėtos baudžiamojo proceso formos, praėjus dešimčiai metų, 2020 metais vėl buvo pateiktas įstatymo projektas¹²⁴, kuriuo vėl inicijuojamas sutarimo procesas. Šio, kaip ir prieš tai aptarto sutarimo proceso, tikslas, kad greitai ir efektyviai būtų pasiekiami baudžiamojo proceso tikslai, išsaugant proceso dalyvių teises¹²⁵. Lyginant 2010 metų ir 2020 metų sutarimo proceso projektus pastebėtina, kad įrodinėjimo prasme jie yra iš esmės vienodi: ikiteisminis tyrimas būtų vykdomas bendra tvarka, kaip numatyta BPK, o teismo nagrinėjimo metu nevyktų tiesioginis nagrinėjimas, byla nebūtų nagrinėjama ginčo tvarka. Aptariant skirtumus, pirmiausia pastebėtina, kad naujame sutarimo proceso projekte numatyti apskundimo terminai, ko prieš tai nebuvo. Taip pat, būtų galimybė naująjį sutarimo procesą taikyti ir nepilnamečiams, kadangi įstatymo projekte numatyta, kad būtų deramasi ne tik dėl baudžiamojo poveikio priemonės, bet ir dėl auklėjamojo poveikio priemonės rūšies ir dydžio. Numatytas ir padarytos žalos atlyginimas. Prokuroro pareiškimo dėl proceso užbaigimo sutarimo procesu turinys abiem atvejais yra vienodas, skiriasi tik tai, kad naujai parengtame projekte numatytas patikslinimas dėl nusikalstamos veikos trumpo aprašymo. Šiuo atveju, tiksliai pateikiama, kas šiame aprašyme turi būti nurodyta.

Nors sutarimo procesas taikomas ne vienoje valstybėje, jis kelia nepasitikėjimą dėl objektyvios tiesos nustatymo, kadangi, kaip ir minėta, šiame procese nepasireiškia tiesioginio bylos nagrinėjimo principas. Tokia nuomonė pateikiama ir teisės doktrinoje¹²⁶. Tačiau „<...>

¹²³ Gintarė Janušaitytė, *supra note*, 19: 105.

¹²⁴ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 22, 28, 51, 110 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 432-1 – 432-14 straipsniai įstatymo projektas“, *supra note*, 119.

¹²⁵ „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 22, 28, 51, 110 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 432-1 – 432-14 straipsniais įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d0ca5ea0ac8611ea8aadde924aa85003?jfwid=66gfwqarv>.

¹²⁶ Gintarė Janušaitytė, *op cit*, 106.

galima daryti prielaidą, kad derybų dėl kaltės institutas galėtų būti laikomas išimtimi, kuria remiantis asmuo turėtų galimybę atsisakyti tiesioginio bylos nagrinėjimo teisme“¹²⁷.

Kitose užsienio valstybėse sutarimo procesas yra susijęs su taip vadinamomis derybomis dėl prisipažinimo kaltu (angl. „*plea bargaining*“). R. Jurgaitis moksliniame straipsnyje pateikė šių derybų apibrėžimą: „kad šios derybos yra baudžiamojo proceso supaprastinimas, kurio esmė, išskyrus tam tikras išimtis, yra kaltinamojo kaltės klausimo išsprendimas be sudėtingo ir brangaus teismo nagrinėjimo“¹²⁸. Kitaip tariant, asmeniui, kuris padarė vieną ar daugiau nusikaltimų, taikoma baudžiamoji atsakomybė, turint omenyje, kad tiek prokuroras, tiek gynyba atsižvelgdami į konkrečias bylos aplinkybes, pasiekia abipusiškai naudingą susitarimą¹²⁹.

Šiai dienai tam tikras derybų baudžiamajame procese formas taiko ne mažai valstybių, tačiau kiekvienoje iš jų, derybos dėl prisipažinimo kaltu turi tam tikrų ypatumų. Vienoje iš kontinentinės teisės valstybių – Vokietijoje, toks derybų modelis yra įtvirtintas Baudžiamojo proceso kodekso 257c straipsnyje. Pabrėžtina, kad teismas turi įgaliojimus siūlyti procesą užbaigti šiomis derybomis. Jis taip pat nustato minimalią bei maksimalią sankcijos ribą, tačiau tam, kad šios derybos įvyktų, reikalingas prokuroro ir kaltinamojo sutikimas su šiuo teismo siūlymu¹³⁰, bei būtina sąlyga – kaltės prisipažinimas¹³¹. Svarbu, kad teismas siekdamas nustatyti tiesą ir priimti sprendimą byloje, nesiremtų vien tik pateiktais faktais ar pačio kaltinamojo prisipažinimu, o pats dar savarankiškai siektų surinkti daugiau duomenų¹³².

Kiek kitokios derybos dėl kaltės prisipažinimo, egzistuoja anglosaksų valstybėse. JAV prokurorai turi didesnę diskreciją kaltinimo atžvilgiu bei derybų dėl kaltės prisipažinimo atveju lyginant su teisėjais¹³³. Be to, prokurorai siekdami palengvinti kaltintojo padėtį, gali sunkesnę kaltinimą pakeisti lengvesniu, jei kaltinamasis nuoširdžiai prisipažins, taip pat gali sumažinti kaltinimų skaičių, be kita ko, kai kuriuos faktus pakreipti kaltintojo naudai taip paveikdamas teisėją, priimančią sprendimą¹³⁴. Galima teigti, kad toks procesas tampa ne labiau derybinis, o daugiau suteikiamos nuolaidos kaltinamajam už tai, kad jis pripažins kaltę¹³⁵.

¹²⁷ Gintarė Janušaitytė, *supra note*, 19:106.

¹²⁸ Ramūnas Jurgaitis, „Sandėris dėl prisipažinimo kaltu arba tiesiog kaltinamojo prisipažinimas – galimybė supaprastinti baudžiamąjį procesą“, *Jurisprudencija* 29, 21 (2002): 41.

¹²⁹ Liviu Alexandru Lascu, *supra note*, 21: 63.

¹³⁰ Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas, *Federal Law Gazette*, 1987, https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p2506.

¹³¹ Gintarė Janušaitytė, *op cit*, 96.

¹³² Thomas Weigand ir Jenia Iontcheva Turner, „The Constitutionality of Negotiated Criminal Judgments in Germany“, *German Law Journal* Vol. 15, Issue 1 (2014): 91, <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/constitutionality-of-negotiated-criminal-judgments-ingermany/083733A4AC626DC7F5391E9C94956971>.

¹³³ Yue Ma, „Prosecutorial discretion and plea bargaining in the United States, France, Germany, and Italy: a comparative perspective“, *International Criminal Justice Review* 12, (2002): 25.

¹³⁴ Ramūnas Jurgaitis, *supra note*, 128: 41.

¹³⁵ Yue Ma, *op cit*, 25.

Anglijoje ir Velse visai kitaip nei JAV, čia prokuroras neturi tokių didelių įgaliojimų. Pirmiausia, iš prokurorų pusės yra mažesnis spaudimas teismams, prokurorai taip pat neturi įgaliojimo priimti sprendimą dėl bausmės¹³⁶. Užsienio teisinėje literatūroje teigiama, kad teismas įrodymų prieš asmenį, kuris prisipažįsta kaltu, niekada netikrina¹³⁷. Praktikos nurodymuose pateikiamas teismų vaidmuo tvirtinant derybas (įskaitant derybas dėl bausmės ir kaltės)¹³⁸: Karūnos teisme (angl. „*Crown court*“) teisėjas turi apsvarstyti, ar kaltinamojo pareiškimas¹³⁹ yra tinkamas, remiantis dokumentuose išvardytais faktais, ir nuosprendis vykdomas tik tuomet, kai teisėjas įsitikina, kad jis yra tinkamai pagrįstas, o Magistratų teisme (angl. „*Magistrates court*“) teisėjas privalo įsitikinti, kad pareiškimas „reiškia aiškų kaltės pripažinimą“¹⁴⁰. Visgi, teismai, tradicine prasme kaltės pripažinimą nurodo kaip „išpažinimą“ ir kaip gailestį, nes dažniausiai gailestis tai vienas iš veiksnių lengvinančių bausmę, todėl techniškai derybos dėl kaltės pripažinimo yra „teisminis išpažinimas“¹⁴¹. Be to, užsienio literatūroje pateikiama, kad kaltinamojo pareiškimas būtų laikomas pripažinimu dėl kaltės ir gailesčio demonstravimui, jis logiškai turi prilygti kaltinamojo sutikimui su baudžiamąjoje byloje esančių kaltinimų teisingumu¹⁴². Atsižvelgiant į kaltės pripažinimo supratimą, galima manyti, kad prisipažinimas yra įtikinamas įrodymas, pagrindžiantis baudžiamąją bylą, kuriuo remiantis būtų galima pateisinti tuo pagrįstą apkaltinamąjį nuosprendį, nepaisant to, kad prokuroro surinkti įrodymai nebuvo patikrinti ir įvertinti teisme¹⁴³.

Taigi tiek anglosaksų, tiek kontinentinės teisės valstybėse taikomi įvairūs derybų dėl kaltės pripažinimo modeliai ir jie laikytini supaprastinto baudžiamąjo proceso formomis, kurios nėra būdingos Lietuvai, nes jose taikomi įrodinėjimo ypatumai sunkiai būtų suderinami su BPK įtvirtinta baudžiamąjo proceso paskirtimi.

¹³⁶ Philip A. Thomas, *supra note*, 23: 170.

¹³⁷ Juliet Horne, *supra note*, 22: 3.

¹³⁸ *Ibid.*, 4.

¹³⁹ Pareiškimu (angl. „*plea*“) yra laikomas kaltinamojo prisipažinimas.

¹⁴⁰ Juliet Horne, *op cit.*, 4.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² *Ibid.*

¹⁴³ *Ibid.*

2. ĮRODINĖJIMO TEISMO BAUDŽIAMOJO ĮSAKYMO PRIĖMIMO PROCESU YPATUMAI IR PROBLEMINIAI ASPEKTAI

2.1 Ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimas teisme

Iš BPK, teisės doktrinos ir teismų praktikos matyti, kad bendrajame baudžiamajame procese, kuriame rengiamas teismo posėdis, laikantis baudžiamojo proceso principų ir kitų reikalavimų vyksta įrodinėjimo procesas. Teismas išklauses kaltinančiąją ir ginančiąją šalis, tiesiogiai ištyręs visus įrodymus teisme (BPK 242 str.) ir juos įvertinęs, priima teismo baigiamąjį aktą. TBĮ atveju, nesant tokio teismo posėdžio, nevyksta ir tiesioginis įrodymų tyrimas, taip pat tokiam procese, be kita ko, netaikomi žodiškumo, viešumo principai ir sprendimas priimamas pasiremiant tik gauta ikiteisminio tyrimo medžiaga. Atsižvelgiant į visus TBĮ ypatumus, kyla siekis išsiaiškinti, ar iš tiesų ikiteisminio tyrimo metu surinktų duomenų vertinimas teisme taikant TBĮ gali būti prilyginamas įrodinėjimo procesui.

Teismas, siekdamas priimti TBĮ, vertina prokuroro pateiktą pareiškimą kartu su ikiteisminio tyrimo medžiaga, kadangi šiame procese kalbėti apie įrodymus, o ypač apie jų patikrinimą, nėra galimybės¹⁴⁴. Remiantis BPK komentaru, galima teigti, kad „<...> duomenys įrodymais virsta tik tuomet, kai tie duomenys yra ištiriami rungimosi principu pagrįstame teismo posėdyje“, o kadangi „teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese toks posėdis nėra rengiamas, todėl teisėjas teismo baudžiamąjį įsakymą grindžia duomenimis, o ne įrodymais“¹⁴⁵. Iš viso to galima daryti išvadą, kad TBĮ priėmimo procese teismas netiria ir nevertina įrodymų, tačiau „kalbėti apie jam (teismui) pateiktų duomenų vertinimą galima“¹⁴⁶. Šiame procese teismas priima sprendimą vertindamas tik prokuroro pateiktus duomenis. BPK nėra specialios normos, kuri numatytų kaip turėtų būti vertinama ikiteisminio tyrimo medžiaga teismui priimant TBĮ, tačiau neabejotina, kad teismas, vertindamas duomenis ir priimdamas vieną iš BPK 420 straipsnio 1 dalyje numatytų trijų sprendimų, be kita ko, atsižvelgiant į tai, kad pagal BPK 41 straipsnį TBĮ taip pat laikomas nuosprendžiu, privalo vadovautis BPK 20 straipsnyje įtvirtintais reikalavimais. Šiuo klausimu svarbi ir praktikų nuomonė. Iš visų anketinėje apklausoje dalyvavusių, 105 respondentai sutinka su tuo, kad duomenys TBĮ procese vertinami vadovaujantis BPK 20 straipsniu. Dauguma iš jų teigia, kad teismo priimtas TBĮ, kaip ir minėta, turi tokią pačią galią kaip nuosprendis, priimtas išnagrinėjus bylą bendra tvarka. Šiame procese bylos rašytiniai duomenys, taip pat laikytini įrodymais, kaip ir bylą nagrinėjant bendra tvarka, jie netiriami tiesiogiai žodžiu, bet teismas juos vertina vienasmeniškai pagal BPK 20 straipsnio 5 dalį.

¹⁴⁴ Gintaras Goda ir kt., *Baudžiamojo proceso kodekso komentaras II knyga*, (Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003), 493.

¹⁴⁵ *Ibid.*

¹⁴⁶ Ramūnas Jurgaitis, *supra note*, 18: 80.

Analizuojant teismų praktiką, pažymėtina, kad TBI yra priimami ištirus, patikrinus ir įvertinus visus duomenis byloje, vadovaujantis BPK 20 straipsniu, pavyzdžiui: „<...> paminėti bylos duomenys gauti teisėtais būdais ir laikytini įrodymais Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK) 20 str. prasme“¹⁴⁷; „įvertinęs <...> išdėstytų duomenų, kurie laikytini įrodymais, visumą teismas daro išvadą, jog šioje baudžiamojoje byloje surinkta pakankamai įrodymų, pagrindžiančių <...> kaltę <...>“¹⁴⁸.

Taigi, galima daryti pagrįstą išvadą, kad duomenų tyrimas ir vertinimas teisme vyksta vadovaujantis BPK 20 straipsniu. Teismas siekdamas priimti sprendimą byloje privalo logiškai kartu ir atskirai įvertinti visus duomenis bei nustatyti, ar pakanka šių duomenų pagrįsti asmens kaltei, taip pat įvertinti, ar teisingai kvalifikuota padaryta nusikalstama veika bei savo priimtą sprendimą motyvuoti, o jei teismui kyla kokių neaiškumų ir dėl to neįmanoma priimti sprendimo, jis savo iniciatyva gali nuspręsti bylą perduoti nagrinėti tiesiogiai teisme, kad būtų galima išsiaiškinti visas neaiškias aplinkybes.

Labai maža dalis, tik 5 respondentai mano, kad TBI nėra priimamas grindžiant įrodymais ir laikantis BPK 20 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų. Kai kas tokį nesutikimą pagrindžia tuo, kad TBI nėra nuosprendis, tačiau turi nuosprendžio galią ir yra priimamas rašytinio proceso tvarka. Sunku sutikti su tokia nuomone, kai, kaip minėta, BPK 41 straipsnyje aiškiai įtvirtinta, jog TBI yra nuosprendis. Tai pabrėžiama ir teismų praktikoje¹⁴⁹. Viena iš respondentų nuomone, išsamus įrodymų vertinimas galėtų būti atliekamas tik bylą nagrinėjant bendra tvarka. Visi kiti respondentai šiuo klausimu neturėjo nuomonės.

Taigi TBI atveju prokuroras pateikia pareiškimą su visa ikiteisminio tyrimo medžiaga, kurią teismas įvertina vadovaudamasis BPK 20 straipsniu. Nors remiantis BPK 420 straipsnio 1 dalimi bei 419 straipsnio 4 punktu, taip pat Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų¹⁵⁰ 13 ir 14.4 punktais, teismui pateikiama visa reikalingiausia ikiteisminio tyrimo medžiaga ir sprendimas priimamas įvertinus visus duomenis byloje, tačiau vis tiek svarbu nustatyti, ar yra galimybė išsamiai ir nešališkai išanalizuoti bylos aplinkybes bei priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą TBI. Įprastame procese, vykstant įrodinėjimui teisme, proceso dalyviai turi teisę aktyviai dalyvauti tiriant visas nusikalstamos veikos aplinkybes, tiesiogiai ištiriant įrodymus byloje, laikantis visų

¹⁴⁷ „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų teisėjo 2020 m. birželio 30 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. e1-73-334/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1922031>.

¹⁴⁸ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2021 m. sausio 14 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. e1-126-898/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1967684>.

¹⁴⁹ Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. gegužės 20 d. nutartis Nr. 1S-368-383/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1885668>.

¹⁵⁰ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 89.

baudžiamąjo proceso principų ir procesinių garantijų. Tokia nuostata yra įtvirtinta BPK 242 straipsnyje, kuomet visas padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės, surinktus duomenis yra privaloma tiesiogiai ir žodžiu ištirti teismo posėdyje, t. y. apklausiant kaltinamuosius, nukentėjusiuosius, liudytojus, taip pat pagarsinant pašauktų į teismą ekspertų ir specialistų išvadas, apžiūrint daiktinius įrodymus, balsu perskaitant protokolus ir visus kitus dokumentus. Visi šie veiksmai atliekami siekiant, kad būtų užtikrintas išsamus ir nešališkas bylos aplinkybių išnagrinėjimas¹⁵¹.

Nors TBĮ priėmimo procese nėra teismo posėdžio, negalima teigti, jog tokiu būdu nėra galimybės išsamiai išnagrinėti bylos ar priimti teisėto, pagrįsto ir teisingo sprendimo. Iš visų anketinėje apklausoje dalyvavusių, 109 praktikai sutinka su tuo, jog yra sudaromos prielaidos išsamiai ir nešališkai išanalizuoti bylą ir priimti teisėtą, pagrįstą bei teisingą TBĮ, tačiau tik tokiu atveju jeigu prokuroro pareiškimas visiškai atitinka BPK numatytus reikalavimus ir pateikta ikiteisminio tyrimo medžiaga teismui yra išsami bei aiški. Jų nuomone, kadangi ikiteisminis tyrimas yra atliekamas bendra tvarka, todėl prokurorui yra visos galimybės surinkti išsamią ikiteisminio tyrimo medžiagą, juo labiau, kad bylose, kurios užbaigiamos supaprastinta tvarka, paprastai nėra sudėtingai nustatinėtinų aplinkybių, taigi nėra ir sudėtingo įrodinėjimo. Taip pat, praktikų teigimu nėra prasmės bylos nagrinėti bendra tvarka, kai pats įtariamasis prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką ir visi surinkti duomenys įrodo jo kaltę. Nėra prasmės trukdyti kitų procesų dalyvių, kai šiuo procesu galima išsamiai bei greitai ir ekonomiškiau būdu išnagrinėti ir priimti sprendimą byloje, o jei kyla kokių neaiškumų, visada yra galimybė surengti teismo posėdį visiems neaiškumams išsiaiškinti. Kita vertus, teismai turi kontroliuoti, kad teismo baudžiamąjo įsakymo institutas būtų naudojamas tiksliai, kad nebūtų tam tikros aplinkybės nuslepamos nuo teismo, veikos kvalifikacija būtų teisinga ir panašiai.

Atkreiptinas dėmesys, kad dažnai teismui perduoti prokuroro pareiškimai atitinka BPK 419 straipsnio reikalavimus, tačiau teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai prokurorai teismui pateikia netinkamai surašytus pareiškimus dėl bylos užbaigimo priimant TBĮ. Pavyzdžiui, „<...> teismas sutinka su Kauno apylinkės teismo <...> nutartimi, kuria jis nustatė, kad prokuroro pareiškimas dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu neatitinka LR BPK 419 str. numatytų reikalavimų - neišvardinti pagrindiniai duomenys, kuriais grindžiamas kaltinimas, neaprašyta veika, dėl kurios padarymo kaltinamasis turi būti nubaustas. <...> Šie trūkumai yra esminiai ir neleisti teismui bylos išnagrinėti iš esmės bei priimti galutinį sprendimą, todėl bet kuriuo atveju

¹⁵¹ Gintaras Goda ir kt., *supra note*, 146: 74.

*byla turėtų būti perduota prokurorui, o tai vertinama kaip netikslingos ir nereikalingos procesinio laiko sąnaudos*¹⁵².

Nors tokių, kaip minėta, atvejų praktikoje pasitaiko, dėl to negalima daryti išvados, kad iš esmės nesudaromos prielaidos išsamiam ir nešališkam bylos išnagrinėjimui ir sprendimo priėmimui byloje. Paminėtina, kad 5 respondentai nesutinka su tuo, nes byla nėra nagrinėjama tiesiogiai teisme, kuriame dalyvauja proceso dalyviai ir laikomasi rungimosi, tiesioginio ir žodinio nagrinėjimo bei kitų principų. Vieno iš jų nuomone, teisėjas turi realiai pamatyti žmogų, o ne perskaityti surašytą prokuroro pareiškimą bei pateiktą ikiteisminio tyrimo medžiagą ir iš to susidaryti nuomonę ir priimti sprendimą byloje.

Apibendrinant, galima teigti, kad įrodinėjimo procesas teisme, o tiksliau gautos ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimas teisme, vyksta pagal BPK 20 straipsnyje numatytus reikalavimus. Tokia išvada daroma ir pačių praktikų teigimu bei atsižvelgiant ir į BPK, kuriame nėra specialios normos, kuri reglamentuotų ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimą teisme, priimant TBI. Nors šiame procese nėra tiesioginio bylos nagrinėjimo teisme, tačiau pasiremiant praktikų nuomone, galima daryti išvadą, kad išsamus bylos išnagrinėjimas ir teisėto, pagrįsto bei teisingo sprendimo priėmimas bylą užbaigiant TBI priėmimu yra tikrai įmanomas. Pirmiausia, ikiteisminis tyrimas šiame procese vyksta bendra tvarka, todėl prokurorams yra pakankamai laiko surinkti visą svarbiausią ikiteisminio tyrimo medžiagą, o antra, norint bylą užbaigti TBI priėmimu, svarbu, kad byloje būtų, be kita ko, aiškos visos bylos aplinkybės. Visgi, jei aplinkybės byloje nebūna visiškai aiškos ar dėl kitų priežasčių teismas negali priimti teisėto, pagrįsto ir teisingo sprendimo arba kaltinamasis nesutinka su priimtu TBI, visada yra galimybė surengti teismo posėdį visiems neaiškumams išsiaiškinti.

2.2 Gynybos ir kaltinimo šalių procesinės galimybės įrodinėjimo procese priimant teismo baudžiamąjį įsakymą

Kadangi TBI priėmimo procese įrodinėjimo procesas vyksta ikiteisminio tyrimo etapo metu, svarbu, kad šiame procese būtų užtikrinamos įtariamojo (kaltinamojo) procesinės galimybės priimant teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą. Todėl, reikalinga išsiaiškinti, ar prokuroras ir įtariamasis (kaltinamasis) turi pakankamas procesines galimybes įrodinėjimo procese. Taip pat, ar įrodinėjimo procese nedalyvaujant gynėjui yra galimybė pačiam įtariamajam apginti savo teises ir teisėtus interesus bei, ar pasitaiko situacijų, kai prokuroras ir įtariamasis (jo gynėjas) derasi dėl galimybės užbaigti procesą priimant TBI, jei numatoma, kad įrodinėjimas bendrajame procese

¹⁵² „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2013 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-1044-81/2013“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/704421>.

teisme bus sudėtingesnis. Žinoma, svarbu sužinoti, ar tokios derybos nepaveikia ir pačio įrodinėjimo proceso.

Praktikoje gali pasitaikyti tokių situacijų, kai ikiteisminio tyrimo metu prokurorui svarstant ar perduoti bylą nagrinėti teismui, nustatoma, kad įrodinėjimo procesas įprastine tvarka gali būti sudėtingas. Iš tiesų įdomu, ar tokiais atvejais praktikoje pasitaiko vadinamos derybos tarp gynybos ir kaltinimo šalių dėl pasiūlymo užbaigti procesą TBĮ, jeigu matoma, kad įrodinėjimo procesas teisme bendra tvarka bus sudėtingesnis. Iš atliktos anketinės apklausos matyti, kad 56 praktikų teigimu, tokie atvejai, kad vyktų derybos dėl pasiūlymo užbaigti procesą TBĮ priėmimu pasitaiko, tačiau, tai būna labai retai. 38 respondentams tokie atvejai iš viso nėra žinomi, 19 teigia, kad tai gana dažni atvejai, o likę respondentai šiuo klausimu neturi nuomonės. Autorės nuomone, tokios derybos tarp kaltinamojo ir prokuroro gali būti, jei įtariamasis (kaltinamasis) prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką ir tokiu atveju siekdamas, kad jo atžvilgiu būtų greičiau išnagrinėta byla, siūlo, kad būtų galima bylą užbaigti priimant TBĮ. Iš prokuroro pusės, surinkus visą ikiteisminio tyrimo medžiagą įrodančią asmens kaltę, siūloma įtariamajam (kaltinamajam) bylą užbaigti TBĮ priėmimo procesu, kadangi prokuroras pareiškime siūlo bausmę, jos dydį bei rūšį, o kaltinamasis gali išreikšti savo nuomonę dėl prokuroro siūlomos bausmės bei tuo pačiu jam žinoma, kad nebus paskiriama bausmė susijusi su laisvės atėmimu. Šiuo atveju byla išsprendžiama greičiau, abiem šalims sutinkant su tokiu bylos užbaigimu, tačiau šiuo atveju kyla klausimas, ar toks procesas įvyksta sąžiningai, jei, pavyzdžiui, padaryta nusikalstama veika yra sudėtingesnė ir reikalinga, kad teisme, įrodinėjimo procese dalyvautų liudytojai ar kiti svarbūs asmenys. Atkreiptinas dėmesys, kad tokios derybos gali vykti tik atlikus ikiteisminį tyrimą, kadangi atsižvelgiant į BPK 418 straipsnio 1 dalį, net jei viena ar kita šalis siūlys procesą užbaigti priimant TBĮ, svarbu, kad būtų visi reikalavimai numatyti minėtame BPK straipsnyje.

Teisėjas gavęs prokuroro pareiškimą bei ikiteisminio tyrimo medžiagą dėl bylos užbaigimo TBĮ ir matydamas, kad negali priimti teisėto, pagrįsto ir teisingo sprendimo dėl neaiškių bylos aplinkybių ir būtina jas išsiaiškinti, pagal BPK 420 straipsnio 1 dalies 2 punktą priima sprendimą bylą perduoti nagrinėti teisme. Kitu atveju, jei kaltinamasis nesutinka su TBĮ paskirta bausme, jis pagal BPK 422 straipsnio 1 dalį gali reikalauti, kad būtų surengtas bylos nagrinėjimas teisme. Iš tikro, daugumos praktikų teigimu, įrodinėjimo ypatumus supaprastintame baudžiamajame procese, o tiksliau TBĮ priėmimo procese, lemia tiek baudžiamosios bylos aplinkybių aiškumas, tiek padarytos nusikalstamos veikos pavojingumas, todėl jei ir pasitaiko tokių derybų atvejų, suprantama, kad esant įprastam ikiteisminiam tyrimui bei galimybei teismui pačiam surengti bylos nagrinėjimą teisme arba kaltinamajam reikalauti surengti teismo posėdį, įrodinėjimo procesas priimant TBĮ išlieka toks pat.

Rungtyniškumas arba kitaip tariant, bylos išsprendimas teisme ginčo tvarka, TBĮ procese nepasireiškia ir pagal BPK 7 straipsnio 2 dalį kaltinimo ir gynybos šalys neturi galimybės teikti įrodymų, dalyvauti juos tiriant, taip pat teikti prašymus, ginčyti kitos šalies argumentus bei pareikšti savo nuomonę, kai byla nagrinėjama tiesiogiai teisme. Svarstant, ar kaltinimo ir gynybos šalių procesinės galimybės įrodinėjant TBĮ procese lygios, praktikų nuomonės šiuo klausimu skiriasi.

Daugumos atsakiusiųjų, (54 respondentų) nuomone, įtariamojo, o teisme kaltinamojo, procesinės galimybės, lyginant su prokuroro, yra menkesnės, tačiau taikant TBĮ priėmimo procesą įtariamasis (kaltinamasis) paprastai pripažįsta savo kaltę ir (arba) padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės yra aiškios dėl kitų priežasčių. Taip pat, TBĮ atveju kaltinamajam gali būti paskirta palankesnė bausmė nei siūlė prokuroras ir tokiu atveju prokuroras, skirtingai nei kaltinamasis, neturi teisės reikalauti bylos nagrinėjimo bendra tvarka arba apskųsti TBĮ. Šiuo atveju, pasiremiant praktikų nuomone bei BPK, galima teigti, kad įtariamasis (kaltinamasis) šiame procese gal ir turi menkesnes procesines galimybes nei prokuroras, tačiau kaip įtariamasis (kaltinamasis) jis turi daug galimybių, kad jo teisės nebūtų pažeistos ir jo atžvilgiu būtų priimtas teisėtas, pagrįstas ir teisingas sprendimas. Pirmiausia, atkreiptinas dėmesys į tai, jog remiantis BPK 418 straipsnio 3 dalimi, tam kad būtų galima procesą užbaigti priimant TBĮ, įtariamasis turi sutikti ir neprieštarauti bylos užbaigimui priimant TBĮ. Teismų praktikoje išaiškinta, jog *„kaltinamojo sutikimas tam, kad byla būtų užbaigta teismo baudžiamuoju įsakymu, reiškia jo atsisakymą nuo žodinio bylos nagrinėjimo teisme. Žodinis nagrinėjimas teisme (BPK 242 straipsnis) yra vienas iš baudžiamajo proceso principų, todėl kaltinamasis turi žinoti, kad teismo baudžiamajo įsakymo priėmimo procese žodinis nagrinėjimas nebus rengiamas, ir sutikti su tuo“*¹⁵³. Jei įtariamasis (kaltinamasis) nesutinka ir nori, kad visos bylos aplinkybės būtų tiriamos tiesiogiai teisme bei byla būtų išnagrinėjama ginčo tvarka, jis gali nesutikti su TBĮ priėmimu. Todėl įtariamasis (kaltinamasis) sutikdamas su tokiu bylos užbaigimu suvokia visas galimybes šiame procese. Be to, pagal BPK 422 straipsnio 1 dalį, įtariamasis nesutikdamas su bausme, gali prašyti surengti teismo posėdį bendra tvarka. Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų 7 punkte¹⁵⁴ aiškiai nustatyta, kad įtariamasis gali išreikšti ir savo nuomonę dėl bausmės, jos dydžio bei rūšies, taip pat gali pateikti nuomonę dėl prokuroro siūlomos bausmės teismui. Todėl jei teismas priėmė jam nepalankų sprendimą, jis gali reikalauti, kad būtų surengtas bylos nagrinėjimas teisme, kai tuo tarpu prokurorui tokia galimybė nėra įtvirtinta.

¹⁵³ „Teismų praktikos taikant Baudžiamajo proceso kodekso normas reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą, apžvalga Nr. 48“, *supra note*, 105.

¹⁵⁴ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo“, *supra note*, 89.

43 respondentų manymu, kaltinimo ir gynybos šalys turi vienodas procesines galimybes įrodinėjimo procese priimant TBI, nes jame nerengiamas teismo posėdis. Kadangi ikiteisminis tyrimas vyksta bendra tvarka, įtariamasis šiuo atveju turi galimybę dalyvauti renkant duomenis, pavyzdžiui, jis gali būti apklausiamas, gali teikti prašymus, tam tikrus duomenis ir pan. Taip pat teigiama, kad neretai įtariamasis prieš sutikdamas bylą užbaigti šiuo procesu, susipažįsta ir su surinkta ikiteisminio tyrimo medžiaga.

Pastebėtina viena problema, kad šiame procese yra nevienodos garantijos inicijuoti bylos nagrinėjimą teisme, kai nesutinkama su priimtu TBI. Pagal BPK 422 straipsnį, kaltinamasis bet kokių atveju nesutikdamas su bausme gali reikalauti bylos nagrinėjimo bendra tvarka, tačiau jei teismas skiria kitokią bausmę, jos dydį bei rūšį nei numatyta prokuroro pareiškime, tokiais atvejais prokuroras neturi teisės nei reikalauti bylos nagrinėjimo bendra tvarka, nei apskųsti TBI. Šiuo atveju manytina, kad viskas priklauso nuo teismo sprendimo, kadangi jis gali priimti kaltinamajam palankesnę sprendimą, nei prokuroras numatė pareiškime, o kitu atveju gali sutikti su prokuroro siūlymu ir priimti sprendimą atitinkantį prokuroro poziciją.

Likusieji 16 respondentų mano, kad prokuroro procesinės galimybės yra didesnės, kadangi prokuroras vadovauja ikiteisminiam tyrimui, jį organizuoja bei kontroliuoja, taip pat įtariamojo galimybės susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga nevienodos lyginant su bendruoju procesu, kai surašomas kaltinamasis aktas. Šiuo atveju nebūtinai ir gynėjo dalyvavimas šiame procese, o ir įtariamasis (kaltinamasis) gali išreikšti savo nuomonę tik dėl bausmės, jos rūšies, bet ne dėl kitų sprendimų klausimų. Autorės nuomone, sunku sutikti su tuo, kad būtent prokuroro procesinės galimybės TBI įrodinėjimo procese yra didesnės. Ikiteisminio tyrimo metu pagal BPK 178 straipsnį įtariamasis gali pateikti prašymus dėl tam tikrų procesinių veiksmų atlikimo, taip pat turi teisę dalyvauti jo prašymu atliekamuose tyrimo veiksmuose. Nors prokuroras ir organizuoja bei kontroliuoja ikiteisminį tyrimą, tačiau tai nereiškia, kad įtariamasis neturi teisės taip pat jame dalyvauti ir prašyti atlikti atitinkamų veiksmų.

Taigi, kaip matyti iš anketinės apklausos, praktikų vertinimai kokios yra prokuroro ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės galimybės įrodinėti taikant TBI procesą, skiriasi, tačiau atsižvelgiant į tai, kas įtvirtinta BPK, galima teigti, kad jos iš esmės yra vienodos. Žinoma, kad prokuroras organizuoja ikiteisminį tyrimą, pats atlieka arba paveda atlikti atitinkamus procesinius veiksmus ikiteisminio tyrimo pareigūnams, taip pat jis pareiškime siūlo bausmę, jos rūšį ir dydį. Remiantis ir Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų¹⁵⁵ 4 punktu, jis kontroliuodamas ikiteisminį tyrimą, gali prašyti, kad būtų jam pateikiama rašytinė ataskaita apie atliktus procesinius veiksmus ir pan. Kalbant apie įtariamojo (kaltinamojo) procesines galimybes, pirmiausia, jis turi

¹⁵⁵ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, *supra note*, 89.

teisę nesutikti su TBI priėmimo procesu, o jei sutinka, jis supranta, kad atsisako žodinio bylos nagrinėjimo bei bylos išnagrinėjimo teisme ginčo tvarka. Ikiteisminio tyrimo metu jis gali pats teikti duomenis, prašymus, kad būtų atliekami procesiniai veiksmai. Be to, nors pagal BPK 51 straipsnį gynėjo dalyvavimas TBI procese nėra privalomas, remiantis BPK 50 straipsnio 1 dalimi, įtariamajam (kaltinamajam) yra išaiškinama teisė turėti gynėją, taigi jis turi teisę rinktis, ar šiame procese jam reikalingas gynėjas.

Plačiau analizuojant gynėjo dalyvavimą TBI priėmimo procese iš praktinės pusės, 54 respondentų teigimu, gynėjas dažniausiai visada dalyvauja ikiteisminio tyrimo metu ir padeda įtariamajam teisiškai įvertinti surinktus duomenis bei prokuroro siūlymo užbaigti procesą TBI teisėtumą ir pagrįstumą, o vėliau kaltinamajam ir priimto TBI teisėtumą, pagrįstumą ir teisingumą. Todėl galima teigti, kad dalyvaujant gynėjui, įtariamasis TBI priėmimo procese turi galimybę geriau teisiškai suprasti šio proceso ypatumus bei galimybes teikti jam palankius duomenis. Iš teismų praktikos pastebėtina, kad dažnai bylose, kurios užbaigtos priėmus TBI, dalyvauja gynėjas ir iš priimtų TBI matoma, kad ikiteisminio tyrimo apklausos metu įtariamasis parodymus duoda savo valia, nieko neverčiamas ir visos apklausos metu dalyvauja gynėjas¹⁵⁶. Randama ir tokių bylų, kai įtariamieji nesutinka duoti parodymų, kadangi galbūt jaučiasi neužtikrintai, nežino ką tiksliai sakyti, todėl tokiais atvejais nori pasitarti su savo gynėju. Vienoje byloje įtariamasis „<...> parodymų nedavė, išreiškė norą suderinti savo poziciją su gynėju“¹⁵⁷. Manytina, kad gynėjui dalyvaujant šiame procese, įtariamasis (kaltinamasis) gali labiau suprasti, kokias jis turi galimybes priimant TBI. Įrodinėjimo procese ikiteisminio tyrimo metu, įtariamasis žino savo teises ir kad šio etapo metu jis gali teikti duomenis neigiančius įtariamojo kaltę arba teikti prašymus dėl tam tikrų veiksmų atlikimo, kadangi kartu su juo dalyvauja ir gynėjas. Viso proceso metu jis gali tartis su juo, o teismui priėmus nepalankų sprendimą, jis gali gauti teisiškai pagrįstą gynėjo nuomonę, ar verta reikalauti, surengti bylos nagrinėjimą teisme.

Panaši dalis respondentų (50 praktikų) teigia, kad kai yra aiškos bylos aplinkybės, ikiteisminio tyrimo metu surenkama pakankamai duomenų pagrindžiančių įtariamojo kaltę padarius nusikalstamą veiką, todėl gynėjo dalyvavimas tokiais atvejais iš esmės nepakeistų įrodinėjimo proceso eigos. Vienas iš praktikų teigia, kad jeigu yra aiškos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės ir jei įtariamasis neginčija kaltės klausimo, tokiu atveju gynėjo dalyvavimas iš esmės nepakeistų įrodinėjimo proceso, o jei kaltinamasis nesutinka su teismo priimtu sprendimu,

¹⁵⁶ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2016 m. lapkričio 4 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. 1-389-530/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1378997>.

¹⁵⁷ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. lapkričio 4 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. e1-354-238/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1951762#B_0.

jis pats, jeigu reikia – pasitelkęs gynėją, gali prašyti bylos nagrinėjimo bendra tvarka. Šiuo atveju, jei byla bus nagrinėjama teisme bendra tvarka, jis taip pat turi teisę rinktis turėti gynėją ar ne, nebent pagal BPK gynėjo dalyvavimas yra privalomas. Neturėdamas gynėjo kaltinamasis gali nežinoti, kokiomis teisėmis jis gali pasinaudoti šiame procese arba jas realizuoti netinkamai.

Likę 9 respondentai mano, jog be gynėjo dalyvavimo įtariamąjo (kaltinamojo) procesinės galimybės dalyvauti įrodinėjimo procese taikant TBI procesą yra nepakankamos. Teismų praktikoje pasitaiko atvejų, kai pats kaltinamasis teigia, jog buvo pažeistos jo teisės, todėl jis apskundė pirmos instancijos priimtą sprendimą: „*ikiteisminio tyrimo metu nedalyvavus gynėjui, jam nebuvo suprantamas ikiteisminio tyrimo užbaigimo baudžiamuoju įsakymu būdas. Nurodo, jog ikiteisminio tyrimo metu nebuvo užtikrintas gynėjo dalyvavimas, o sutikimą dėl ikiteisminio tyrimo užbaigimo baudžiamuoju įsakymu jis pasirašė būdamas šoko būsenos*“¹⁵⁸. Tačiau toks nuteistojo skundas buvo atmestas. Teismas tokį priimtą sprendimą argumentavo tuo, kad „*<...>nors nuteistasis nurodo, jog iš esmės jo teisės buvo pažeistos jam neužtikrinant gynėjo teismui priimant baudžiamąjį įsakymą, tačiau pats nuteistasis 2019-10-23 gynėjo atsisakė. Be to, atkreiptinas dėmesys į tai, jog nuteistajam buvo išaiškinta, kad gynėjo atsisakymas neatima iš jo teisės vėliau bet kuriuo proceso metu vėl turėti gynėją. Šia savo teise nuteistasis ir pasinaudojo, <...> pateikė Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnybos Klaipėdos skyriui prašymą suteikti antrinę teisinę pagalbą*“¹⁵⁹, taip pat „*buvo supažindintas su galimybe procesą užbaigti teismo baudžiamuoju įsakymu, su tuo jis sutiko ir nurodė, kad jam yra suprantama teismo baudžiamąjo įsakymo proceso tvarka ir pasekmės, bausmės, kurią įtariamajam siūlys skirti prokuroras, rūšis ir dydis jam yra suprantami ir jis pritaria proceso užbaigimui baudžiamuoju įsakymu*“¹⁶⁰.

Taigi, atsižvelgiant į daugumos respondentų nuomonę, bei teismų praktikoje pasitaikančias situacijas dėl gynėjo dalyvavimo TBI priėmimo procese, galima teigti, kad įtariamąjo (kaltinamojo) procesinės galimybės įrodinėjimo procese yra užtikrinamos siekiant apginti savo teises ir teisėtus interesus, kadangi gynėjai dažniausiai dalyvauja šiame procese. Tačiau, kitų praktikų teigimu negalima neigti ir to, kad gynėjo nedalyvavimas procese nekeistų įrodinėjimo proceso. Tačiau, autorės nuomone, įrodinėjimo procese įtariamąjo (kaltinamojo) procesinės galimybės pačiam apginti savo teises ir teisėtus interesus gali būti nevienodos. Nors ir pagal BPK 50 straipsnio 1 dalį jam yra išaiškinama teisė turėti gynėją, tačiau jis turėdamas tokią teisę gali ja ir nepasinaudoti. Jei įtariamasis (kaltinamasis) pats nežino TBI proceso esmės ir galimybių, tokiu

¹⁵⁸ „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. kovo 5 d. nutartis Nr. 1S-32-462/2020“, Infoplex, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1861442>.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ Ibid.

atveju jam neturint ir gynėjo nebus galimybės apginti savo teisių ir teisėtų interesų įrodinėjimo procese.

Apibendrinant, galima teigti, kad TBI procese neorganizuojant teismo posėdžio kaltinimo ir gynybos šalių procesinės galimybės įrodinėjimo procese iš esmės yra vienodos, išskyrus tai, kad nėra įtvirtintos vienodos procesinės garantijos abiem šalims reikalauti surengti bylos nagrinėjimo teisme, jei jos nesutinka su priimtu TBI. Nors įtariamieji (kaltinamieji) turi teisę rinktis dėl gynėjo dalyvavimo procese, išskyrus atvejus, numatytus BPK 51 straipsnyje, tačiau remiantis teismų praktika ir praktikų nuomone, pastebėtina, kad gynėjai dažniausiai dalyvauja TBI priėmimo procese, todėl tokiais atvejais įtariamiesiems (kaltinamiesiems) visos teisės ir procesinės galimybės priimant teisėtą, pagrįstą ir teisingą TBI yra užtikrinamos. Tuo tarpu nedalyvaujant gynėjui, įtariamajam (kaltinamajam) gali būti sunkiau pasinaudoti savo teisėmis įrodinėjant TBI procese. Vertinant, ar praktikoje pasitaiko derybos tarp prokuroro ir įtariojo (jo gynėjo) dėl proceso užbaigimo priimant TBI, jei matoma, kad įrodinėjimo procesas teisme bendra tvarka bus sudėtingesnis, galima daryti prielaidą, kad tokių atvejų pasitaiko, tačiau tai iš esmės nepaveikia įrodinėjimo proceso, nes TBI gali būti priimamas tik tuo atveju, kai teismas įsitikina, kad tam yra visos BPK įtvirtintos sąlygos.

2.3 Teismo baudžiamojo įsakymo taikymas įrodinėjimo procese kitose baudžiamosiose bylose

Teismų praktikoje pastebima, kad tam tikros bylos aplinkybės, kurios įrodo vieną ar kitą svarbų faktą, gali turėti prejudicinę galią kitose nagrinėjamose baudžiamosiose bylose¹⁶¹. TBI priėmimo institutas išsiskiria tuo, kad jame nevyksta tiesioginis bylos nagrinėjimas teisme, o tai reiškia, kad neegzistuoja rungtyniškumo, žodiškumo, viešumo, tiesioginio įrodymų tyrimo ir kiti principai. Todėl kyla klausimas, ar tokiu būdu vienoje byloje nustatytos faktinės aplinkybės gali turėti prejudicinę galią kitoje baudžiamojoje byloje. Svarbu išsiaiškinti, ar praktikoje pasiremiama tam tikromis įsiteisėjusiose TBI nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis įrodinėjant tam tikras aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose ir jei taip, tai kokiomis.

Tai, kad priimtas TBI turi tokią pat procesinę reikšmę, kaip ir kiti bylose priimami teismo baigiamieji aktai (nuosprendžiai), neabejojama. Teismų praktikoje pripažįstama, kad „*prokuroro pareiškimas teismui dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu pagal savo teisinę prigimtį ir paskirtį yra kaltinamajam aktui prilygstantis procesinis dokumentas*“¹⁶², o „<...> BPK 41 straipsnyje numatyta, kad teismo baudžiamasis įsakymas yra nuosprendis, kurį teismas priima

¹⁶¹ „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 30 d. nutartis Nr. 1A-438/2014, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/876673>.

¹⁶² „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis Nr. 1S-131-366/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1919123>.

nerengdamas bylos nagrinėjimo teisme“¹⁶³. Tokios teismų praktikos, kuriose pabrėžiama, kad TBĮ – prilygsta nuosprendžiui, randama ir daugiau¹⁶⁴. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į BPK 307 straipsnio 1 dalies 2, 3, 4 punktus bei BPK 421 straipsnio 2, 3 punktus, TBĮ prilygsta apkaltinamajam nuosprendžiui. Minėta, jog ir praktikų nuomone, priimti ir įsiteisėję TBĮ prilygsta nuosprendžiams, tik TBĮ atveju skiriasi jų priėmimo ir apskundimo galimybės. Atsižvelgiant į visa tai, galima daryti prielaidą, kad neįmanoma, jog nebūtų galimybės pasiremti įsiteisėjusiam TBĮ nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis, nes šis teismo baigiamasis aktas, kaip ir bendra tvarka priimami nuosprendžiai, turi tokią pat teisinę prigimtį ir paskirtį. Iš atliktos anketinės apklausos taip pat matyti, kad 67 praktikai mano, jog įsiteisėjęs TBĮ turi prejudicinę galią kitose baudžiamosiose bylose įrodinėjant atitinkamas faktines aplinkybes.

Teismų praktikoje, taip pat galima rasti situacijų, kai naudojamos įsiteisėjusiam TBĮ nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis įrodinėjant aplinkybes kitoje baudžiamojoje byloje. Vienoje iš bylų, nuteistojo gynėjas pateikė skundą LAT, kad jo ginamasis būtų išteisintas, paliekant galioti pirmos instancijos priimtą sprendimą. Prokurorė prieštaraudama gynėjo skundai, savo pateiktus tam tikrus argumentus bandė grįsti įsiteisėjusio TBĮ faktinėmis aplinkybėmis. Ji prašė atmesti šį skundą ir priešingai nei kasatorius, teigia, kad tinklalapis www.binlist.net yra patikimas pareiškdamas, kad „*nors kasatorius kvestionuoja (kelia abejones) interneto svetainės www.binlist.net pateikiamų duomenų patikimumą, pažymėtina, kad analogiško pobūdžio bylose šiais duomenimis taip pat remiamasi (pvz., Vilniaus miesto apylinkės teismo 2018 m. kovo 23 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-1287-806/2018)*“¹⁶⁵. Šiame paminėtame įsiteisėjusiam TBĮ matoma, kad per šį tinklalapį buvo patikrinta tam tikros mokėjimo priemonės informacija: „*www.binlist.com, www. bindb.com internetinėse svetainėse viešai prieinamos informacijos duomenimis, mokėjimo priemonės <...> kortelės identifikacinis numeris <...> yra MASTER CARD (standard) kreditinė kortelė, kuri išduota MBNA BANK UK, buveinės adresas Chester B. P., S. H., Cheshire, Chester CH4 9QQ, Didžioji Britanija*“¹⁶⁶. Taip pat, prokurorė toliau prieštaraudama gynėjui, pareiškė, kad „*teismo vidinį įsitikimą sustiprino <...> ir susirašinėjimuose vartojamas žargonas (pvz., „dropai“ – žargoniškas pasakymas, reiškiantis asmenį, kuriam pervedamos neteisėtu būdu įgytos lėšos) (Vilniaus apygardos teismo 2016 m. gegužės 27 d.*

¹⁶³ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. gegužės 20 d. nutartis Nr. 1S-368-383/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1885668>.

¹⁶⁴ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2013 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-1044-81/2013“, *supra note*, 152; „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. birželio 25 d. nutartis Nr. 1-283-397/2012“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/446984>; „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. e1S-194-491/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1948429>.

¹⁶⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 24 d. nutartis Nr. 2K-77-1073/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1863802>.

¹⁶⁶ „Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjo 2018 m. kovo 23 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. 1-1287-806/2018“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1628472>.

baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. 1-279-312/2016)¹⁶⁷. Šiame įsiteisėjusiame TBI būtent ir minimas žargonas „dropai“: „<...> O. patikslino, kad tai galėtų būti kitas fizinis asmuo, turintis banko sąskaitą, nebūtinai jis. Tuos asmenis pokalbio metu O. rusų kalba pavadino „dropais““¹⁶⁸. Analizuojamoje byloje LAT tenkino gynėjo skundą ir konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas: „<...> be pagrindo tinklalapyje www.binlist.net pateikiamą informaciją laikė patikima“¹⁶⁹, kadangi net pirmos instancijos teismas nagrinėdamas bylą „<...> padarė išvadą, kad banko kortelių tikrumas svetainėje www.binlist.net negali būti nustatytas“¹⁷⁰, todėl LAT padarė išvadą, kad „<...> dėl mokėjimo priemonės (jos duomenų) tikrumo, atitinkamai nusikalstamos veikos padarymo ja disponuojant, negali būti pagrįsta iš esmės vien tik tinklalapio www.binlist.net rezultatais. Nors šio tinklalapio teikiama paslauga <...> yra vieša, tačiau iš įvairių vietų gaunamų ir tinklalapio pateikiamų duomenų šaltinis yra nežinomas; kai kurie tinklalapio pateikiami duomenys yra grindžiami prielaida; į tai, kad ši paslauga gali turėti trūkumų, atkreiptas dėmesys ir pačiame tinklalapyje“¹⁷¹. Nors prokurorė pasirėmė dvejų priimtų ir įsiteisėjusių TBI nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis, tačiau šioje byloje jos nebuvo laikytinos, kaip turinčios galią įrodant ar nuteistasis disponavo svetimomis mokėjimo priemonėmis.

Kitoje byloje, nuteistasis ir jo gynėjas apskundė apeliacinės instancijos teismo priimtą sprendimą ir teigė, kad: „apeliacinės instancijos teismas nepagrįstai vadovavosi Vilniaus miesto apylinkės teismo 2013 m. vasario 27 d. baudžiamuoju įsakymu, kuriuo N. V. nuteista <...>, nes N. V. buvo suinteresuota nusišlėpti faktą, kad jos ar jos dukters gaunami pinigai už subnuomą gerokai viršijo oficialiai nurodomas kainas“¹⁷². O tiksliau, „kasatoriai pažymi, kad N. V. duodama parodymus teisme siekė nusišlėpti subnuomos santykius, buvusių tarp jos dukters ir V. A., todėl visiškai nepagrįsta apeliacinės instancijos teismo išvada, kad ji šio fakto nusišlėpė“¹⁷³ bei „kasatoriai pažymi, kad N. V. parodymai, duoti jos baudžiamojoje byloje (kuri užbaigta baudžiamuoju įsakymu), turėjo būti D. S. iškeltos ir išnagrinėtos teisme bylos sudedamąja dalimi, tačiau buvo remtasi tik D. S. kaltinančiais N. V. parodymais“¹⁷⁴. Tačiau LAT nesutiko su nuteistojo ir jo gynėjo skundu, todėl jis buvo atmetas. Teismas šioje byloje pažymėjo, kad TBI pripažinta kalta N.V. teismui „<...> detalčiai papasakojo apie nusikaltimo padarymo aplinkybes ir

¹⁶⁷ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 24 d. nutartis Nr. 2K-77-1073/2020“, *supra note*, 165.

¹⁶⁸ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2016 m. gegužės 27 d. nutartis Nr. 1-279-312/2016“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1294716>.

¹⁶⁹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 24 d. nutartis Nr. 2K-77-1073/2020“, *op cit*.

¹⁷⁰ *Ibid*.

¹⁷¹ *Ibid*.

¹⁷² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 3 d. nutartis Nr. 2K-301/2014“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/829284>.

¹⁷³ *Ibid*.

¹⁷⁴ *Ibid*.

parodė kaip jos kambaryje atsirado 3000 Lt ir koks buvo D. S. vaidmuo“¹⁷⁵. Taip pat LAT aiškiai pareiškė, kad „Baudžiamasis įsakymas yra viena iš nuosprendžio rūšių, kuriuo nustatomas juridinis faktas. Taigi nuosprendžio medžiaga atitinkamai įforminus gali būti laikoma įrodymu ir kitoje byloje, kuri nagrinėjama dėl tų pačių įvykių. Be to, kaip pagrįstai pažymėjo apygardos teismas, nepagrįstos apylinkės teismo išvados, kad nuteistosios N. V. parodymai yra nenuoseklūs bei prieštaringi, kad jais negalima remtis, kad juos paneigia kiti byloje surinkti įrodymai, taip pat, kad D. S. parodymus patvirtina byloje surinktų įrodymų visuma“¹⁷⁶. Kaip matyti iš nutarties, apeliacinės instancijos teismas pasirėmė TBI N. V. duotais parodymais siekdamas nustatyti faktą, kad kasatorius davė kyšį N. V. (nuteistai priėmus TBI). Kaip suprantama iš bylos, LAT sutikdamas su apeliacinės instancijos išvada, teigia, kad pagrįstai buvo pasinaudota įsiteisėjusiu TBI.

Dar vienoje byloje nuteistasis prašė panaikinti priimtą pirmos instancijos teismo nuosprendį teigdamas „<...> kad nuosprendyje nepagrįstai remiamasi R. J. atžvilgiu priimtu 2016-02-17 teismo baudžiamuoju įsakymu nustatytomis aplinkybėmis, kurių jis neturėjo galimybės ginčyti“¹⁷⁷. Plačiau, jis skunde nurodė „<...> kad baigiamųjų kalbų metu buvo akcentuojama, jog R. J. atžvilgiu priimtas apkaltinamasis nuosprendis (teismo baudžiamasis įsakymas) negali būti laikomas šioje byloje teismo precedentu, nes jis – apeliantas toje byloje nedalyvavo, jokių parodymų nedavė, neturėjo galimybės pasisakyti dėl nuosprendyje įrodytomis pripažintų aplinkybių, neturėjo galimybės šio nuosprendžio skusti, tačiau pirmosios instancijos teismas skundžiamame nuosprendyje pasisakė, kad pripažįsta aplinkybes, nustatytas įsiteisėjusiu teismo baudžiamuoju įsakymu, reikšmingomis ir remiantis jomis, konstatavo fiktyvaus <...> akcijų pirkimo - pardavimo sandorio sudarymą, kas rodo išskirtinį teismo šališkumą vertinant įrodymus <...>“¹⁷⁸. Nors nuteistojo gynėja prašė sutikti su skundu, tačiau teismas skundą atmetė ir būtent šį paminėtą argumentą atmetė kaip nepagrįstą, nes „<...> bylos nagrinėjimo metu teismo dispozicijoje buvo baudžiamoji byla <...>, iš kurios panaudoti du procesiniai dokumentai: liudytojos R. J. apklausos protokolas ir Panevėžio miesto apylinkės teismo baudžiamasis įsakymas, ir kurie šiuo atveju laikytini bylos medžiaga. Taigi, R. Ž., kaip ir kiti proceso dalyviai turėjo galimybę su jais susipažinti ir dėl jų pasisakyti bylos nagrinėjimo metu“¹⁷⁹. Pirmos instancijos teismas byloje pasirėmė įsiteisėjusio TBI faktinėmis aplinkybėmis t. y. nuteistosios

¹⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 3 d. nutartis Nr. 2K-301/2014“, *supra note*, 172.

¹⁷⁶ *Ibid.*

¹⁷⁷ „Panevėžio apygardos teismo teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 26 d. nutartis Nr. 1A-20-531/2018“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1569391>.

¹⁷⁸ *Ibid.*

¹⁷⁹ *Ibid.*

parodymais, kurie įrodo faktą dėl fiktyvaus pirkimo-pardavimo sandorio sudarymo¹⁸⁰. Apeliacinės instancijos teismas išnagrinėjęs skundą nustatė, kad pirmos instancijos teismas pasiremdamas TBI faktinėmis aplinkybėmis tinkamai įvertino visus įrodymus byloje, todėl galima suprasti, kad šis TBI bei juo nustatytos faktinės aplinkybės įrodė nuteistojo padarytą nusikalstamą veiką.

Kitoje byloje vėl nuteistojo gynėjas skundė priimtą sprendimą ir prašė, kad būtų galima atnaujinti įrodymų tyrimą bei priimti išteisinamąjį nuosprendį. O būtent jis teigė, kad „*teismas nepagrįstai rėmėsi ir Druskininkų miesto apylinkės teismo 2016 m. balandžio 11 d. baudžiamuoju įsakymu, priimtu baudžiamojoje byloje <...>, kurioje V. B. pripažinta kalta pagal BK 225 straipsnio 4 dalį. Teismas turėjo atsižvelgti į teismo baudžiamojo įsakymo prejudicinės galios ribotumą*“¹⁸¹. Taigi buvo pasiremta įsiteisėjusiam TBI nurodytais V. B. parodymais, tačiau gynėjas prieštarauja ir teigia, kad šiuos parodymus reikia vertinti kritiškai, nes „<...> juos sąlygojo V. B. suinteresuotumas ir siekis palengvinti savo teisinę padėtį, išvengti ilgo teisminio baudžiamosios bylos nagrinėjimo, juolab, jog teisminis ginčas taip pat yra susijęs ir su jautria santykių sfera“¹⁸². Kaip ir prieš tai minėtose bylose, taip ir šioje, skundas buvo atmestas. Teismas nustatė, kad „<...> pirmosios instancijos teismas nenukrypo nuo teismų praktikos vertinant 2016 m. balandžio 11 d. Druskininkų miesto apylinkės teismo baudžiamąjį įsakymą, <...>“¹⁸³, tuo pačiu pažymėjo „<...>, kad baudžiamasis įsakymas yra viena iš nuosprendžio rūšių, kuriuo nustatomas juridinis faktas, todėl jį atitinkamai įforminus gali būti laikoma įrodymu ir kitoje byloje, kuri nagrinėjama dėl tų pačių įvykių“¹⁸⁴. Taigi, buvo konstatuota, kad šioje byloje taip pat galima pasiremti įsiteisėjusio TBI faktinėmis aplinkybėmis, nes pirmos instancijos teismas nustatė prejudicinį ryšį tarp minėtų bylų.

Randama ir daugiau teismų praktikos, kur bylose teismai pasinaudoja įsiteisėjusio TBI tam tikromis faktinėmis aplinkybėmis įrodinėjant panašias ar vienodas aplinkybes. Pavyzdžiui, vienoje iš jų, pirmos instancijos teismas padarytų nusikalstamų veikų aplinkybes įrodė pasiremdamas įsiteisėjusio 2016 m. spalio 19 d. Jurbarko rajono apylinkės teismo TBI nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Apeliacinės instancijos teismas, atkreipė dėmesį į tai, jog „<...> Jurbarko rajono apylinkės teismo įsiteisėjusiu teismo baudžiamuoju įsakymu, kuriuo R. T. pripažintas kaltu <...>, yra konstatuota, kad J. R. atliko užsakymus pas R. T. pagal užsakymų faile įrašytus duomenis. Atitinkamai kaltinime nurodytas asmenų skaičius atitinka užsakymų faile nurodytų asmenų

¹⁸⁰ „Panevėžio miesto apylinkės teismo teisėjo 2017 m. spalio 19 d. nuosprendis Nr. 1-19-389/2017“, Liteko, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://liteko.teismai.lt/viesaspresindimupaieska/tekstas.aspx?id=80d174bd-325b-42bc-9f48-0d16c7c5dcde>.

¹⁸¹ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. rugsėjo 22 d. nutartis Nr. 1A-599-348/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1523697>.

¹⁸² *Ibid.*

¹⁸³ *Ibid.*

¹⁸⁴ *Ibid.*

skaičių“¹⁸⁵. Pažymėtina, kad apeliacinės instancijos teismo teigimu Jurbarko rajono apylinkės teismo 2016 m. spalio 19 d. įsiteisėjęs TBI turi prejudicinę galią nagrinėti nuosprendžiui. Šiuo TBI buvo pasiremta byloje įrodinėjant faktą, ar nuteistoji pateikė užsakymus dėl dantų protezų pagaminimo, o tiksliau buvo pasiremta nuteistojo R. T. (nuteistam šiuo TBI) parodymais, kuris teigė, kad vykdė J. R. užsakymus, o ir be to, šį faktą patvirtino kartu su R. T. dirbanti R. J. Taip pat, minėtas įsiteisėjęs TBI turi prejudicinę galią ir dėl kitos padarytos nusikalstamos veikos, o būtent dėl apgaulingo apskaitos tvarkymo: „Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį, kad, kaip minėta šioje nutartyje, <...>, jos kaltę pagal BK 222 straipsnio 1 dalį patvirtina ir Jurbarko rajono apylinkės teismo 2016 m. spalio 19 d. įsiteisėjęs baudžiamasis įsakymas, kuris turi prejudicinę galią nagrinėjamam atvejui. Šiame baudžiamajame įsakyme konstatuota, kad R. T. individuali įmonė J. R. užsakytiems protezams neišrašė pirminių apskaitos dokumentų, sąskaitų faktūrų, kasos pajamų orderių už protezus iš J. R. gaunamiems gryniems pinigams“¹⁸⁶. Šioje byloje, apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas skundą pabrėžė, kad tam tikros svarbios aplinkybės, kurios įrodo apeliančės kaltę, yra išnagrinėtos minėtu TBI, todėl šioje nagrinėjamoje byloje TBI turi prejudicinę galią.

Pateiktinas dar vienas pavyzdys, kai pirmos instancijos teismas nagrinėjamoje byloje nustatė padarytos nusikalstamos veikos faktines aplinkybes ir priėmė sprendimą pasiremdamas įsiteisėjusio TBI nustatytais faktinėmis aplinkybėmis. Kaip matyti iš nutarties, pirmos instancijos teismas nustatinėdamas aplinkybę dėl psichotropinių medžiagų pardavimo, pasirėmė vieno iš nuteistųjų, susijusių su kaltinamąja, įsiteisėjusiu TBI. Šiuo atveju, apeliacinės instancijos teismas teigia, kad „nors nuteistosios A. R. kaltę grįsti vien tik R. B. priimtu baudžiamuoju įsakymu, kurio procese ji nedalyvavo, jam klausimų užduoti negalėjo, negalima, tačiau teisėjų kolegija pažymi, jog nagrinėjamoje byloje ištirtais ir įvertintais įrodymais neginčijamai patvirtinta pirmosios instancijos teismo nustatyta aplinkybė, kad psichotropines medžiagas R. B. įgijo iš A. R. Todėl R. B. atžvilgiu priimtas teismo baudžiamasis įsakymas tik sustiprina teismo vidinį įsitikinimą dėl šioje byloje nagrinėtų nusikaltimo padarymo aplinkybių“¹⁸⁷. Teismas įvertindamas visas bylos aplinkybes ir siekdamas, kad skundas būtų išnagrinėtas teisingai, nustatė, kad nuteistoji byloje visgi pardavė psichotropines medžiagas kitam asmeniui. Minėtas TBI, nors ir nebuvo vieninteliu įrodymu byloje, tačiau juo nustatytos faktinės aplinkybės tik dar labiau sustiprino teismo vidinį įsitikinimą, kad nuteistoji laikė šias medžiagas ne asmeniniam naudojimui, o platinimui.

¹⁸⁵ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 25 d. nutartis Nr. 1A-425-245/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1534823>.

¹⁸⁶ Ibid.

¹⁸⁷ Ibid.

Taigi, iš teismų praktikos pastebėtina, kad yra nemažai tokių baudžiamųjų bylų, kuriose siekiant priimti teisingą, teisėtą ir pagrįstą sprendimą pasiremiamą įsiteisėjusiuose TBĮ nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Tuo tarpu iš anketinės apklausos matyti, kad daugumai jų, tai 72 respondentams nėra tekę pasiremti įsiteisėjusio TBĮ nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Kiti 26 teigia, kad yra tekę, o likę 24 teigia, kad nepamena. Atkreiptinas dėmesys, kad ne tik teisėjams, tačiau kaip ir iš teismų praktikos bei apklausos rezultatų matoma, jog ir prokurorams tenka pasiremti įsiteisėjusiuose TBĮ nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis įrodinėjimo procese.

Darytina išvada, kad priimtas ir įsiteisėjęs TBĮ pagal savo teisinę prigimtį ir paskirtį prilygsta apkaltinamajam nuosprendžiui priimtam bendra tvarka. Tiek iš teismų praktikos, tiek iš apklaustų praktikų nuomonių, akivaizdu, jog įsiteisėjusių TBĮ nustatytos faktinės aplinkybės gali turėti ir turi prejudicinę galią, nustatinėjant faktines aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose. Pastebėtina, kad dauguma bylų, kuriose pasiremiamą įsiteisėjusio TBĮ faktinėmis aplinkybėmis, yra tarpusavyje susijusios, o tiksliau, labiau yra susiję nuteisti asmenys, todėl dažniausiai nustatinėjant tam tikras aplinkybes, pasiremiamą tam tikro asmens duotais parodymais. Iš keleto baudžiamųjų bylų matoma, kad ne visada teismai daro išvadą, dėl asmens kaltumo, pasiremiami tik įsiteisėjusio TBĮ nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Tai tokie atvejai, kai asmuo nedalyvauja TBĮ priėmimo procese, tačiau juo nustatytos tam tikros padarytos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės turi didelę reikšmę nagrinėjamoje byloje. Tokios faktinės aplinkybės neturi prejudicinės galios, tačiau jos labiau gali sustiprinti teismo vidinį įsitikinimą dėl sprendimo priėmimo byloje.

3. ĮRODINĖJIMO PAGREITINTAME PROCESU YPATUMAI IR PROBLEMINIAI ASPEKTAI

3.1 Ikiteisminio tyrimo išsamumas (duomenų pakankamumas) pagreitintame procese

Proceso užbaigimas pagreitintu procesu yra vienas iš būdų greitai, palengvinant baudžiamojo proceso subjektų darbą, neapkraunant pačio įtariamojo ilgu baudžiamuoju procesu, išsiaiškinti tiesą bei priimti sprendimą byloje. Atkreipiant dėmesį į BPK įtvirtintas pagreitintą procesą reglamentuojančias normas bei siekiant įgyvendinti vieną iš baudžiamojo proceso tikslų – išsiaiškinti tiesą byloje, svarbu aptarti, ar teismui šio supaprastinto proceso tvarka pateikiama ikiteisminio tyrimo medžiaga būna pakankamai išsami, kad būtų galima priimti sprendimą byloje bei ar galimybė teismui nepateikti dalies ar visos ikiteisminio tyrimo medžiagos, neiškraipo įrodinėjimo proceso modelio baudžiamajame procese ir ar tokiu atveju įmanomas tiesos nustatymas, teisėto, pagrįsto ir teisingo teismo sprendimo priėmimas.

Pagal BPK 426 straipsnio 2 dalį prokuroras nusprenddamas procesą užbaigti pagreitinto proceso tvarka „<...> su pareiškimu teismui pateikia ikiteisminio tyrimo metu surinktą medžiagą, jeigu buvo atliekami proceso veiksmai“¹⁸⁸. Iš pateiktos normos dalies suprantama, kad yra galimybė ir nepateikti ikiteisminio tyrimo medžiagos, jei nebuvo atliekami jokie procesiniai veiksmai. Šiuo atveju esant tokiai galimybei, gali kilti problemų dėl duomenų nepakankamumo siekiant bylą išspręsti greitai ir teisingai, o svarbiausia siekiant atskleisti padarytą nusikalstamą veiką ir priimti teisingą sprendimą byloje. Plačiau analizuojant BPK 426 straipsnio 2 dalyje įtvirtintą galimybę, svarbi yra respondentų, praktikoje susiduriančių su pagreitinto proceso institutu, nuomonė. Iš atlikto tyrimo pastebėtina, kad iš visų atsakiusių respondentų¹⁸⁹ su tokia BPK 426 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta procesine galimybe daugiau nesutinka¹⁹⁰, nei sutinka¹⁹¹, tačiau skirtumas tarp atsakiusių yra nedidelis. Galima daryti prielaidą, kad dauguma respondentų nesutinka su tokia procesine galimybe tik dėl to, kad kalbėti apie visišką duomenų nepateikimą teismui yra neįmanoma, atsižvelgiant į nustatytą teisinį reguliavimą.

Remiantis BPK 427 straipsnio 1 dalimi prokuroro pareiškimu turi būti „<...> išvardyti liudytojai ir nukentėjusieji, kurių parodymais grindžiamas kaltinimas arba kuriuos prašoma apklausti teisiamaajame posėdyje, daiktai ir dokumentai, turintys reikšmės nagrinėjant bylą“¹⁹².

¹⁸⁸ „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *supra note*, 1.

¹⁸⁹ Iš viso atsakiusių yra 122 respondentai. Atsakė 11 teisėjų, 81 prokuroras, 27 ikiteisminio tyrimo pareigūnai ir 3 gynėjai.

¹⁹⁰ Iš viso 62 respondentai nesutinka su tokia galimybe.

¹⁹¹ Iš viso 43 respondentai sutinka su tokia galimybe, o likusieji 17, neturi nuomonės.

¹⁹² „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, *op cit.*

Generalinio prokuroro patvirtintų rekomendacijų¹⁹³ 9.4 ir 9.5 punktuose taip pat pateikiama, kas turi būti surašyta prokuroro pareiškimе: „išvardyti liudytojai ir nukentėjusieji, kurių parodymais grindžiamas kaltinimas arba kuriuos prašoma apklausti teismo posėdžio metu“; „prokuroro nuožiūra pareiškimе gali būti trumpai išdėstytas apklaustų liudytojų ir nukentėjusiųjų parodymų turinys“ bei „daiktai ir dokumentai, turintys reikšmės nagrinėjant bylą<...>“. Visa ši informacija ir yra ikiteisminio tyrimo medžiaga, kadangi apklausus asmenis apie padarytą nusikalstamą veiką būtina surašyti apklausos protokolą, apžiūrėjus daiktus ar dokumentus, surašomas apžiūros protokolas, o pagal įstatymą prokuroras kaltinimą privalo pagrįsti visa šia surinkta medžiaga.

Taigi galima teigti, kad bent minimali ikiteisminio tyrimo medžiaga yra ir privalo būti pateikiama teismui, kitu atveju net nebūtų galimybės bylos užbaigti pagreitinoto proceso tvarka. BPK imperatyviai numato, kas turi būti pateikiama prokuroro pareiškimе, nes pagal BPK 429 straipsnio 2 dalį prokuroro pareiškimas, kuris iš esmės neatitinka BPK 427 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų yra teismo perduodamas prokurorui. Taip pat, pagal BPK 426 straipsnio 1 dalį, byla negalės būti nagrinėjama pagreitinoto proceso tvarka, jei padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės bus neaiškios. Teismų praktikoje laikomasi vieningos pozicijos kada bylos aplinkybės laikomos aiškiomis, tai „<...> kai veiką padaręs asmuo nustatomas tuoj pat, įrodinėjant teisiškai reikšmingus faktus nereikia taikyti sudėtingų įrodinėjimo priemonių, o bylos duomenų surinkimui pakanka trumpo (procese numatyto) laiko tarpo, pats veikos padarymo būdas, kitos svarbios veikos požymius atskleidžiančios aplinkybės nėra itin sudėtingos“¹⁹⁴. Autorės nuomone, jei būtų įtvirtinta galimybė teismui toliau nagrinėti bylą teisme nors ir nebūtų pateikiama jokia ikiteisminio tyrimo medžiaga (taip pat imperatyviai nebūtų numatyta, kas turi būti pateikiama prokuroro pareiškimе), tokiu atveju sprendimo priėmimas būtų sudėtingas arba visai neįmanomas. Šiuo klausimu labai svarbi ir praktiku, atsakiusių į anketinę apklausą, nuomonė. Iš viso 51 respondentas mano, kad greitas ir sklandus bylos nagrinėjimas nepateikus ikiteisminio tyrimo medžiagos yra (būtų) neįmanomas ir tampa (taptų) sudėtingesniu procesu nei bendrajame baudžiamajame procese, 31 respondentas mano, kad įmanoma greitai ir sklandžiai išnagrinėti baudžiamąją bylą teisme be ikiteisminio tyrimo medžiagos, tačiau tokiu atveju prokuroras turi tinkamai pasiruošti tiesiogiai rinkti ar pateikti įrodymus teisme ir beveik tiek pat, 29 respondentai, mano, kad ne tik prokuroras turi tinkamai pasiruošti bylos nagrinėjimui teisme, tačiau ir teismas tokiu atveju turi aktyviau dalyvauti nei įprastai. O visų kitų likusių respondentų nuomonės išsiskyrė. Kai kas mano arba žino, kad tokių situacijų, kai teismui nepateikiama jokia ikiteisminio tyrimo medžiaga nepasitaiko, nes dažniausiai teismui yra pateikiami bent svarbiausi duomenys byloje. Taip pat,

¹⁹³ „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka patvirtinimo““, *supra note*, 108.

¹⁹⁴ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2016 m. rugsėjo 26 d. nutartis Nr. 1S-1189-594/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1341516>.

nesant surinktai ikiteisminio tyrimo medžiagai nėra ir galimybės tinkamai suformuoti kaltinimo, o be nukentėjusiojo apklausos neįmanoma apskritai nustatyti nusikalstamos veikos aplinkybių, be įvykio vietos apžiūros nustatyti nusikalstamos veikos padarymo vietos. Vienas iš respondentų teigia, kad būtų įmanoma bylą išnagrinėti ir be ikiteisminio tyrimo medžiagos, tačiau prokuroras tokiais atvejais negalės numatyti, ar liudytojai nepakeis savo parodymų.

Pažymėtina, kad nerasta teismų praktikos, kai teismui pateikiamas tik pareiškimas dėl bylos užbaigimo pagreitinoto proceso tvarka be jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos. Tai lemia dvi priežastys. Pirmiausia, kaip ir minėta, atitinkamos BPK normos, kurios reglamentuoja pagreintą procesą, yra imperatyvios ir esant tokiam trūkumui kaip iš esmės netinkamai surašytam prokuroro pareiškimui, bylos nagrinėjimas pagreitinoto proceso tvarka nebegalės tęstis ir pagal BPK 429 straipsnio 2 dalį byla bus perduodama prokurorui. Antra, remiantis atliktos anketinės apklausos rezultatais didžioji dauguma praktikų teigia, kad ši BPK 426 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta procesinė galimybė nepateikti teismui jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos praktikoje netaikoma, nes pagreintame procese paprastai privalo ir yra pateikiama bent minimali pati svarbiausia ikiteisminio tyrimo medžiaga. Iš viso 12 respondentų pareiškė, kad praktikoje gali pasitaikyti tokių situacijų, kai proceso veiksmai yra neatliekami, tačiau tai tokie atvejai, kai padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės yra akivaizdžios. Pavyzdžiui, kai asmuo padaręs nusikalstamą veiką sulaikomas įvykio vietoje, pats atvyksta bei prisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką arba padaryta nusikalstama veika yra nufilmuota vaizdo stebėjimo kameromis ir panašiai. Tačiau net ir esant akivaizdžioms padarytos nusikalstamos veikos aplinkybėms, privaloma surašyti atitinkamus protokolus, pavyzdžiui, peržiūrėjus nufilmuotą vaizdo įrašo medžiagą svarbu tai užfiksuoti apžiūros protokolu ir panašiai.

Labai didelę reikšmę ikiteisminio tyrimo išsamumui turi vienas iš pagreitinoto proceso ypatumų – nustatytas terminas dėl kreipimosi į teismą. BPK 426 straipsnio 1 dalyje nustatytas 14 dienų terminas iš tiesų yra pakankamai trumpas siekiant išsamiai atlikti ikiteisminį tyrimą, tačiau atsižvelgiant į tai, kad bylos, kurios užbaigiamos pagreintu procesu privalo būti teisingos apylinkės teismui, darytina išvada, kad esant aiškioms padarytos nusikalstamos veikos aplinkybėms nereikalinga atlikti sudėtingų procesinių veiksmų. Šiuo klausimu svarbi ir pačių praktikų nuomonė. Iš visų atsakiusiųjų 33 praktikai teigia, kad dėl trumpų terminų (minėto 14 dienų termino) dažnai neįmanoma surinkti išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos ir yra pateikiama tik kai kurių procesinių veiksmų metu gauti duomenys. Šiuo atveju kalbama apie tokius procesinius veiksmus, kuriems atlikti nereikia daug laiko ir jie nėra sudėtingi. Galima išskirti tokius procesinius veiksmus, kaip įvykio vietos apžiūra, surašomas pranešimas apie įtarimą, atliekama įtariamojo apklausa, surenkami įtariamąjį charakterizuojantys duomenys, atliekama nukentėjusiojo apklausa, liudytojo apklausa (nors ir ne visada jie apklausiami), taip pat surašomi

protokolai dėl daiktų pateikimo, kartais atliekamas net ir parodymų patikrinimas vietoje, atliekama objektų apžiūra, kartais gaunama specialisto išvada (dažniausiai dėl padarytų kūno sužalojimų), poėmis. Visi šie procesiniai veiksmai nereikalauja ilgo ikiteisminio tyrimo atlikimo, todėl jų pakanka pagrindžiant kaltinamojo kaltę nesudėtingų nusikalstamų veikų padarymo atveju.

Nors dauguma¹⁹⁵ atlikto tyrimo respondentų teigia, kad pagreitinto proceso atveju prokurorai teismui pateikia išsamią ikiteisminio tyrimo medžiagą, tačiau iš teismų praktikos pastebima, kad ne visada pateikiama pakankamai išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga, kuri svarbi siekiant nustatyti tiesą bei priimti teisingą sprendimą byloje. Pavyzdžiui, teismų praktikoje pasitaikė tokių situacijų, kai pradėjus teismui nagrinėti prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, nustatyta, kad: „<...> nukentėjusioji T. G. byloje yra apklausta kaip vienintelė liudytoja. <...> Teismas pažymi, kad, nei L. T., nei pagal iškvietimą į įvykio vietą atvykę pareigūnai liudytojais byloje nebuvo apklausti. Nukentėjusioji nebuvo apžiūrėta medikų“¹⁹⁶. Šioje byloje atkreiptinas dėmesys į tai, kad nusikalstama veika buvo padaryta 2018 m. lapkričio 17 dieną, o prokuroras su pareiškimu į teismą kreipėsi po devynių dienų t. y. 2018 m. lapkričio 26 dieną. Galima daryti prielaidą, kad esant 14 dienų terminui, prokuroras nesistengė išsamiai išsiaiškinti svarbių bylos aplinkybių ir atlikti procesinių veiksmų, o tiksliau atlikti liudytojų apklausų bei suorganizuoti nukentėjusiosios apžiūrą. Teismas atsižvelgė į minėtas aplinkybes bei į tai, kad: „<...> kaltinamasis savo kaltę kategoriškai neigia, jo gynėjas nesutinka su prokuroro pareiškimu bylą nagrinėti pagreitinto proceso tvarka ir konstatuoja, kad šiuo metu bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios“¹⁹⁷. Todėl teismas vadovaudamasis BPK 426, 427 straipsnių bei 428 straipsnio 2 dalimi prokuroro pareiškimą atmetė, kadangi kaip ir suprantama, kad su neišsamia ikiteisminio tyrimo medžiaga bei tuo pačiu netikslingai surašytu prokuroro pareiškimu ir dėl kitų neaiškumų nebūtų galima išsiaiškinti tiesos ir priimti teisingo bei teisėto sprendimo. Tačiau pagal BPK įtvirtintas pagreitintą procesą reglamentuojančias normas, teismas šioje byloje neturėjo galimybės atmesti prokuroro pareiškimo dėl neišsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos, todėl iš esmės priėmęs tokį sprendimą, pažeidė BPK.

Randama ir tokios teismų praktikos, kai byla jau pradėdama nagrinėti pagreitinto proceso tvarka, tačiau įrodymų tyrimo metu išaiškėja, kad padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės nėra pakankamai aiškios. Labai svarbu pabrėžti, kad vėliau minėtina teismų praktika susiformavo dar galiojant BPK 432 straipsnio 2 daliai, kuria remiantis „<...> teisėjas, nustatęs, kad bylos

¹⁹⁵ Iš viso 71 respondentas.

¹⁹⁶ „Vilniaus apylinkės miesto teismo teisėjo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. 1-3811-270/2018“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 9 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1672451>.

¹⁹⁷ Ibid.

*aplinkybės nėra pakankamai aiškos, bylos nagrinėjimo metu gali grąžinti bylą prokurorui*¹⁹⁸. Kadangi ši norma nuo 2013 m. liepos 13 d. buvo pripažinta netekusi galios¹⁹⁹, pabrėžtina, kad pagal dabartinį reguliavimą, teismas neturi galimybės bylos grąžinti prokurorui teismo nagrinėjimo metu paaiškėjus, kad bylos aplinkybės neaiškos. Šioje byloje „*teisiamojo posėdžio metu išklašius kaltinamojo ir nukentėjusiosios parodymus, pagarsinus kaltinamojo ir nukentėjusiosios ikiteisminio tyrimo pareigūnui duotus parodymus, paaiškėjo, kad bylos aplinkybės nėra tokios aiškos, kaip nurodyta prokuroro pareiškime dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka*“²⁰⁰. Remiantis BPK 426 straipsnio 1 dalimi bei suformuota teismų praktika „<...> pagreitinatas procesas yra galimas, kai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškos, o procese nereikia taikyti sudėtingų įrodinėjimo priemonių“²⁰¹. Iš esmės šioje situacijoje nesuprantama, kaip byla galėjo būti nagrinėjama teisme, jei nebuvo pateikta išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga, kas lemia ir bylos aplinkybių neaiškumą bei BPK 426 straipsnio 1 dalies ir 427 straipsnio 1 dalies neatitikimus. Visų pirmausia, „*nukentėjusioji N. G. į medikus dėl sužalojimų nesikreipė ir užduotis specialistui, su tikslu nustatyti jos kūno sužalojimus, jų atsiradimo mechanizmą, nebuvo paskirta*“²⁰². Kai padaroma nusikalstama veika žmogaus sveikatai, svarbu nustatyti faktą, ar apskritai, kaip šioje situacijoje, buvo sukeltas fizinis skausmas ir kokie duomenys tai įrodo, tačiau byloje nei pati nukentėjusioji nesikreipė į medikus, nei ikiteisminio tyrimo metu buvo paskirta užduotis specialistui dėl kūno sužalojimų nustatymo. Taip pat, „*kiti asmenys, buvę įvykio dieną kartu su nukentėjusiąja ir kaltinamuoju (kaimynė, į kurią iš namų išvaryta nukentėjusioji kreipėsi pagalbos, policijos pareigūnai, apžiūrėję nukentėjusiąją tuoj po įvykio), nebuvo nustatyti ir apklausti, neapžiūrėta įvykio vieta (nukentėjusiosios teigimu, muštynių metu buvo sudaužytas šviestuvus, laikrodis)*“²⁰³. Akivaizdu, kad ši byla į teismą pateko neišsiaiškinus visų svarbiausių bylos aplinkybių, kurios turi didelę reikšmę teismui siekiant priimti sprendimą. Tačiau tokių situacijų pasitaiko tikrai ne viena, pavyzdžiui, kaip ir prieš tai minėtoje, taip ir šioje pateikiamoje teismų praktikoje, apklaustas tik vienas asmuo – nukentėjusysis. Pasiremti vien tik tokiais duomenimis yra problematiška, tuo labiau, kad byloje pati nukentėjusioji teigia, jog buvo sumušta, tačiau prašo bylą nutraukti, nes neturi jokių pretenzijų kaltinamajam.

¹⁹⁸ „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 9-1, 131-1, 430-1 straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 64-1 straipsniu įstatymo projekto“, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.432319?jfwid=-jbgtttc4i>.

¹⁹⁹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, *supra note*, 3.

²⁰⁰ „Klaipėdos miesto apylinės teismo teisėjo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis Nr. 1-629-795/2012“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/458041>.

²⁰¹ *Ibid.*

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ *Ibid.*

Teismas, pagal dabar jau nebegaliojančią BPK 432 straipsnio 2 dalį priėmė sprendimą bylą grąžinti prokurorui ir tokį savo sprendimą argumentavo tuo, kad „*apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis, teismo išvados turi būti pagrįstos įrodymais, neginčijamai patvirtinančiais kaltinamojo kaltę, padarius nusikalstamą veiką. Įvertinus bylos duomenis, remiantis vien tik nukentėjusio asmens parodymais, negalima priimti apkaltinamojo nuosprendžio*“²⁰⁴. Byloje nesant išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos, kurios pakaktų įrodant kaltinamojo kaltę, atsiranda vietos dviprasmybėms. Tiriant ir nagrinėjant nusikalstamas veikas, svarbiausias tikslas yra išsiaiškinti tiesą, todėl sprendimo priėmimas pasiremiant tik vieno asmens parodymais keltų rimtų abejonių jo pagrįstumu.

Verta paminėti ir tokius atvejus, kai prokuroras surašo ir teismui pateikia pareiškimą dėl bylos užbaigimo pagreitinu procesu, tačiau teismas pagal BPK 428 straipsnio 2 dalies 3 punktą atmeta prokuroro pareiškimą dėl neaiškių bylos aplinkybių konstatuodamas, kad „*<...> nėra visiškai aiškos nusikaltimų, kuriais kaltinamas D. P., padarymo aplinkybės, t. y. nėra <...> BPK 426 str. 1 d. numatytos sąlygos*“²⁰⁵. Byloje prokuroras teismo sprendimą apskundė, tačiau skundas pagal BPK 428 straipsnio 3 dalį šioje byloje paliktas nenagrinėtu. Prokuroras skunde teigė, kad „*teismas dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka, neišklausęs civilinio ieškovo atstovės <...> nuomonės, nepradėjęs bylos nagrinėti iš esmės, priėmė protokolinę nutartį, <...>, nurodydamas, kad bylos aplinkybės neaiškos ir taip nebus užtikrintas teisingumas, motyvuodamas, kad kaltinamasis nepilnametis D. P. kaltę pripažįsta dalinai*“²⁰⁶. Apeliacinės instancijos teismas nagrinėdamas skundą teigė, kad „*apylinkės teismas <...>, priėmė vieną iš BPK 428 str. 2 d. numatytų sprendimų – atmetė prokurorės pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka (BPK 428 str. 2 d. 3 p.). BPK 428 str. 3 d. aiškiai nurodyta, kad šio straipsnio 2 dalyje nurodyti sprendimai įrašomi į teismo posėdžio protokolą ir yra neskundžiami, tai pažymėjo ir apylinkės teismas*“²⁰⁷. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad apeliacinės instancijos teismas sutikdamas su pirmos instancijos teismo sprendimu nekommentuoja to, kad pagal BPK 429 straipsnio 3 dalį pirmos instancijos priimtas sprendimas atmesti prokuroro pareiškimą, gali būti skundžiamas pagal BPK X dalį, o tai prieštarauja BPK 428 straipsnio 3 daliai. Taip pat, pritardamas pirmos instancijos teismui dėl neaiškių bylos aplinkybių konstatavo, jog „*sistemiškai aiškinant BPK XXXI skyriaus antrojo skirsnio nuostatas, akivaizdu, kad įstatymų leidėjas ne tik prokurorui suteikia teisę nuspręsti ar bylos aplinkybės yra pakankamai aiškos*“²⁰⁸, ir savo priimtą

²⁰⁴ „Klaipėdos miesto apylinės teismo teisėjo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis Nr. 1-629-795/2012“, *supra note*, 200.

²⁰⁵ „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-831-354/2014“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/837282>.

²⁰⁶ *Ibid.*

²⁰⁷ *Ibid.*

²⁰⁸ „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-831-354/2014“, *supra note*, 205.

sprendimą argumentavo tuo, kad „jei vadovautis tik prokuroro nuostata, kad jam nusikalstamos veikos aplinkybės yra visiškai aiškios, nepaisant kitų proceso dalyvių pozicijos šiuo klausimu, teismas, nors ir nustatęs, jog bylos aplinkybės nėra aiškios, supaprastinto proceso tvarka išnagrinėjęs bylą, turėtų priimti ydingą, o gal ir neteisingą sprendimą byloje vien dėl to, kad tik prokurorui bylos aplinkybės buvo pakankamai aiškios. Tai prieštarautų baudžiamojo proceso paskirčiai ir jo principams“²⁰⁹. Šiuo atveju nesutiktina nei su pirmos, nei su apeliacinės instancijos teismų priimtais sprendimais. Atkreiptinas dėmesys į tai, jog teismas prokuroro pareiškimą gali atmesti tik esant dviem atvejais, numatytais BPK 429 straipsnio 1 dalyje. BPK nėra tokio atvejo, kad būtų galima atmesti prokuroro pareiškimą dėl neaiškių bylos aplinkybių, todėl šiuo atveju pirmos instancijos teismas neteisingai atmetė prokuroro pareiškimą dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka. Byla galėjo būti perduodama prokurorui pasiremiant BPK 429 straipsnio 2 dalimi, teigiant, kad prokuroro pareiškimas surašytas iš esmės nesilaikant BPK 427 straipsnio reikalavimų, dėl ko ir pačios aplinkybės byloje tampa nevisai aiškiomis.

Vėlgi plačiau analizuojant praktikoje pasitaikančias situacijas dėl ikiteisminio tyrimo išsamumo, paminėtina dar viena byla, kai prokuroras skundžia teismo priimtą sprendimą, nes pirmos instancijos teismo nutartimi byla buvo perduota jam „<...> teismo nustatytiems pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka trūkumams šalinti“²¹⁰. Pirmos instancijos teismas bylos perdavimą prokurorui argumentavo tuo, kad „tiksliai nenustatyta, kokią turtinę žalą patyrė nukentėjusieji R. I., A. L. bei civilinis ieškovas - įmonė „E“. Nei vienas iš nukentėjusiųjų nepateikė objektyvių duomenų, patvirtinančių iš jų automobilių pagrobtos multimedijos įrangos vertę. Byloje nėra duomenų, pagal ką ikiteisminio tyrimo metu buvo nustatyta pagrobtų multimedijų vertė. Be to, apklausiami teisme nukentėjusieji A. L. ir R. I. parodė, kad iš jų automobilių buvo pagrobtos ne tik multimedijos, bet ir kiti daiktai – pinigai bei akiniai.“ „<...> ikiteisminio tyrimo metu nebuvo konkrečiai nustatyta, kokios vertės nukentėjusiųjų turtas buvo sugadintas, <...>“²¹¹. Prokuroras nesutikdamas su tokiu sprendimu, neigia, kad buvo neaiškios bylos aplinkybės argumentuodamas, kad teismas sutiko bylą nagrinėti iškart tik gavus prokuroro pareiškimą dėl to, jo nuomone, teismui jokių neaiškumų nekilo. Neabejotina, kad kartais bylos nagrinėjimo metu gali kilti neaiškumų ar atsirasti naujų aplinkybių, kurioms patvirtinti ir išsiaiškinti reikalinga atlikti papildomus veiksmus. Taip šioje byloje ir nutiko: „teismui pradėjus aiškintis žalos dydį, nukentėjusieji parodė, kad iš jų buvo pagrobti ir kiti daiktai, ko ikiteisminio tyrimo metu nebuvo parodę. Prokuroro vertinimu, šių aplinkybių nebuvo galima nuspėti,

²⁰⁹ „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-831-354/2014“, *supra* note, 205.

²¹⁰ „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2017 m. spalio 6 d. nutartis Nr. 1S-365-468/17“, Infoplex, žiūrėta 2021 m. kovo 11 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1528080>.

²¹¹ *Ibid.*

*perduodant bylą teismui*²¹². Visgi šis prokuroro skundas buvo atmestas, kadangi prokuroro pareiškimе, buvo pateikiama skirtinga nukentėjusiųjų pagrobto turto vertė, tačiau tas vertes pagrindžiančių dokumentų prokuroras nepateikė, todėl apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad „*Vilniaus miesto apylinkės teismas <...> nutartyje padarė pagrįstą išvadą, kad ikiteisminio tyrimo metu nebuvo tiksliai nustatyta, kokia turtinė žala buvo padaryta nukentėjusiesiems ir civiliniam ieškovui*“²¹³ ir konstatavo, kad „*<...> baudžiamojo proceso įstatymas nedraudžia teismui priimti sprendimą grąžinti bylą prokurorui įrodymų tyrimo stadijoje, jei buvo nustatyta, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra pakankamai aiškios (BPK 429 straipsnio 2 dalis)*“²¹⁴. Iš nutarties matoma, kad byla pagal BPK 429 straipsnio 2 dalimi dėl iš esmės netinkamai surašyto prokuroro pareiškimo buvo perduota prokurorui, kadangi bylos nagrinėjimo metu išaiškėjo tam tikros naujos aplinkybės, dėl ko teismui kilo neaiškumų byloje. Apeliacinės instancijos teismo sprendimu pirmos instancijos teismo priimtas sprendimas yra pagrįstas, tačiau nereikėtų sutikti su tuo, jog įstatymas nedraudžia bylos grąžinti prokurorui jei nustatyta, kad bylos aplinkybės nėra pakankamai aiškios.

Darytina išvada, jog remiantis teisės aktais, reglamentuojančiais pagreitintą procesą bei atlikto tyrimo respondentų atsakymais, neįmanoma, jog teismas negautų visai jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos. Net ir esant akivaizdžioms nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėms, svarbu, kad tam tikri duomenys būtų užfiksuoti atitinkamų procesinių veiksmų protokoluose. Neatlikus būtinų procesinių veiksmų neįmanoma surašyti pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka, kadangi nėra duomenų, kuriais būtų galima pagrįsti kaltinimą. Nors daugumos praktikų nuomone teismui pateikiama išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga, todėl jų teigimu ir nepasinaudojama BPK 426 straipsnyje 2 dalyje įtvirtinta galimybe nepateikti ikiteisminio tyrimo medžiagos, tačiau vertinant teismų praktiką, akivaizdu, kad tikrai ne visada gaunama išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga. Kaip matyti iš pateiktų teismų praktikos pavyzdžių, kartais pasitaiko tokių atvejų, kai yra atmetami prokuroro pareiškimai dėl neaiškių bylos aplinkybių, kai tokio atmetimo pagrindo BPK nėra nustatyta. Siekiant, kad byla būtų išnagrinėjama pagreitinto proceso tvarka, prokuroras prieš kreipiantis į teismą, o teismas jau gavęs prokuroro pareiškimą su ikiteisminio tyrimo medžiaga, turi įvertinti, ar surinkta pakankamai duomenų, ir ar su šia surinkta medžiaga įmanoma greitai ir išsamiai išnagrinėti bylą, priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą baigiamąjį teismo aktą. Kitu atveju, prokuroras matydamas, kad dėl sudėtingų, ilgai trunkančių procesinių veiksmų neįmanoma surinkti duomenų per 14 dienų, į teismą turi

²¹² „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2017 m. spalio 6 d. nutartis Nr. 1S-365-468/17“, *supra note*, 210.

²¹³ *Ibid.*

²¹⁴ *Ibid.*

kreiptis bendra tvarka arba kito supaprastinto proceso – TBI tvarka, surinkęs išsamią ikiteisminio tyrimo medžiagą.

3.2 Įrodinėjimas teisme prokurorui nepateikus išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos

Išanalizavus situacijas dėl išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos pateikimo teismui pagreitinoto proceso tvarka, akivaizdu, kad ne visada šio supaprastinto proceso tvarka byla teismui pateikiama su išsamia ikiteisminio tyrimo medžiaga. Praktikoje pasitaiko situacijų, kai byla perduodama prokurorui pagal BPK 429 straipsnio 2 dalį, kai nustatoma, kad surašytas iš esmės BPK 427 straipsnio reikalavimų neatitinkantis prokuroro pareiškimas, o dėl to gali būti traktuojama, kad nėra pakankamai aiškos ir nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės. Labai svarbu ištirti ir tokius atvejus, kai nenustačius esminių prokuroro pareiškimo trūkumų, jau nagrinėjant bylą pagreitinoto proceso tvarka išsiaiškinama, jog byloje nėra surinkta visiškai aiški ikiteisminio tyrimo medžiaga ir kaip tokiais atvejais vyksta įrodinėjimo procesas teisme, kokios problemos kyla ir kokie būna bei kokie turėtų būti prokuroro, teisėjo, gynėjo veiksmai tokiose situacijose.

Kaip jau minėta, kalbėti apie atvejus, kai teismui pagreitinoto proceso tvarka visiškai nepateikiama ikiteisminio tyrimo medžiaga – negalima. Tačiau, remiantis anksčiau pateiktais teismų praktikos pavyzdžiais, akivaizdu, kad į teismą tikrai patenka bylų su neišsamia ikiteisminio tyrimo medžiaga. Remiantis atlikta anketine apklausa, 56 atsakiusieji mano, kad tokios bylos, kurios į teismus patenka su neišsamia ikiteisminio tyrimo medžiaga, turi būti nagrinėjamos toliau, neperduodant bylos prokurorui, tačiau tiek teismas, tiek prokuroras turi atlikti visus reikalingus BPK nustatytus proceso veiksmus siekiant priimti teisingą ir teisėtą teismo baigiamąjį aktą. Autorės nuomone, toks požiūris yra tinkamas, nes tokiu būdu byla nėra grąžinama į ikiteisminio tyrimo stadiją, taip sudaromos prielaidos, kad procesas vyktų greičiau.

Teismas, kaip vienas iš įrodinėjimo proceso subjektų turi teisę įvertinti ir nuspręsti, ar bylos aplinkybės yra pakankamai aiškos bei ar išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga. Kaip minėta, pasitaiko atvejų, kai teismai neteisėtai ir nepagrįstai perduoda bylas prokurorams ar net atmeta jų pareiškimus dėl neaiškių bylos aplinkybių. Reikėtų suprasti, kad ne visada yra teisinis pagrindas bylą perduoti prokurorui, jei yra galimybė pačiam teismui bylos nagrinėjimo metu išsiaiškinti atitinkamas bylos aplinkybes. Tokiai situacijai galima pritaikyti ir vieną iš teismų praktikos pavyzdžių, kai pirmos instancijos teismas atmetė prokuroro pareiškimą, o prokuroras tokį teismo sprendimą apskundė, nes jo vertinimu, nebuvo padaryta esminių ikiteisminio tyrimo trūkumų dėl kurių būtų tikslinga perduoti bylą prokurorui. Iš teismo nutarties matoma, kad ikiteisminis tyrimas buvo atliktas išsamiai: *„kaltinimas grindžiamas pačios kaltinamosios parodymais, į įvykio vietą*

atvykusių pareigūnų parodymais, kita rašytine bylos medžiaga - pareigūnų tarnybiniuose pranešimuose užfiksuotais duomenimis, neblaivumo nustatymo testo rodmenimis, specialistės išvada“²¹⁵. Teismas taip pat nagrinėdamas skundą įvertino, kad prokuroras „yra išdėstęs, kurių liudytojų parodymais vadovaujasi bei kokia rašytine bylos medžiaga remiasi, pažymėta, jog nukentėjusiųjų šioje byloje nėra, taip pat nurodyta, jog liudytojų kvietimas į bylos teisminį nagrinėjimą nėra tikslingas, nes kaltinamoji kaltę pilnai pripažįsta“²¹⁶. Taip pat, teismas pabrėžia, kad pirmos instancijos teismo paminėti veiksmai, tokie kaip: atitinkamų buvusių įvykio vietoje liudytojų neapklausimas bei neatlikta papildoma saugomo automobilio ir/ar įvykio vietos apžiūra, išsiaiškinimas ar įvykio vieta buvo stebima vaizdo stebėjimo kameromis nėra esminis pažeidimas, kurio nebūtų galima išpildyti teismo iniciatyva. Visgi, šios situacijos atveju, pirmos instancijos teismui buvo „patogiau“ perduoti bylą prokurorui pagrindžiant tokį sprendimą, kad netinkamai surašytas prokuroro pareiškimas, nei pačiam savo iniciatyva atlikti reikalingus veiksmus. Teismų praktikoje išaiškinta, kad nagrinėjant bylą teisme „teismas privalo būti aktyvus ir neapsiriboti vien prokuroro pateiktais duomenimis“²¹⁷, kadangi „vadovaujantis BPK 287 straipsnio nuostatomis, bylos nagrinėjimo metu teismas turi teisę atlikti bet kokią BPK XIV skyriaus antrajame, trečiajame, ketvirtajame ir penktajame skirsniuose numatytą proceso veiksmą. Jeigu šių veiksmų atlikti teisme dėl kokių nors priežasčių neįmanoma arba tai labai apsunkina bylos nagrinėjimą, teismas gali pavesti šiuos veiksmus atlikti ar organizuoti jų atlikimą prokurorui ar ikiteisminio tyrimo teisėjui“²¹⁸. Darytina išvada, kad esant galimybei, teismas turi pats imtis iniciatyvos ir būti aktyvus siekdamas įgyvendinti BPK 1 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus tikslus, kitu atveju toks bylos perdavimas prokurorui pažeidžia įstatymą ir byla neteisėtai vilkinama. Toks pirmos instancijos teismo sprendimas, kaip bylos perdavimas prokurorui, šioje situacijoje, pažeidžia pagreitinto proceso tikslus. Tokiais atvejais visa atsakomybė tenka prokurorui, nors kaip ir minėta, teismas taip pat yra įrodinėjimo proceso subjektas, kuris siekdamas priimti teisingą sprendimą ir esant galimybei turi imtis veiksmų tam tikroms abejonėms išsklaidyti ir išsiaiškinti.

Praktikoje pasitaiko ir daugiau tokių situacijų, kai teismas perduoda bylą prokurorui vietoj to, kad pats aktyviai imtųsi BPK įtvirtintų veiksmų. Vienoje iš jų, teismas bylą grąžino prokurorui padaręs išvadą, kad ne visos aplinkybės byloje yra aiškios²¹⁹. Prokuroras skunde teigia, kad pirmos instancijos teismas išklauses prokuroro, nukentėjusiojo, kaltinamojo ir jo gynėjo nuomonių priėmė sprendimą pagal BPK 428 straipsnio 2 dalį, t. y. surengė teismo posėdį tą pačią dieną tuoj pat.

²¹⁵ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2017 m. kovo 6 d. nutartis Nr. 1S-173-397/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1438101>.

²¹⁶ *Ibid.*

²¹⁷ *Ibid.*

²¹⁸ *Ibid.*

²¹⁹ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2019 m. spalio 3 d. nutartis Nr. 1S-703-493/2019“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1765355>.

Posėdžio metu teismas „<...> apklausė nukentėjusįjį, kaltinamąjį bei atliko kitus veiksmus, susijusius su bylos nagrinėjimu. Tai rodo, kad teismas bylą jau pradėjo nagrinėti laikantis BPK V dalies taisyklių ir esant būtinumui pats turėjo teisę atlikti procesinį veiksmą, o ne grąžinti bylą prokurorui, padarius išvadą, jog bylos aplinkybės nėra tokios aiškios“²²⁰. Taip pat prokurorė, akcentavo, kad „dar 2013 m. liepos 2 d. įstatymu leidėjas panaikino BPK 432 straipsnio 2 dalį, leidusią teismui grąžinti baudžiamąją bylą prokurorui, kai baudžiamosios bylos aplinkybės nebuvo pakankamai aiškios“²²¹. Pirmos instancijos teismas tokį savo sprendimą, grąžinti bylą prokurorui argumentavo tuo, kad „<...> nagrinėjamu atveju bylos aplinkybės nėra aiškios, kadangi būtina atlikti papildomus tyrimo veiksmus ir nustatyti, ar kaltinamajam J. P. nusikalstamos veikos darymo metu įrankio panaudojimas neužtraukia baudžiamosios atsakomybės pagal BK 258 straipsnį ir ar kaltinamasis neserga kokia nors psichine liga“²²². Tačiau apygardos teismas nagrinėdamas skundą BPK X dalyje nustatyta tvarka konstatavo, kad apylinkės teismo nurodyti ikiteisminio tyrimo trūkumai nėra esminiai, kurių nebūtų galima ištaisyti ir pačio teismo iniciatyva. Remiantis BPK 286 straipsnio 2 dalimi ir teismų praktika – „baudžiamasis įstatymas (autorės pastaba: turėtų būti baudžiamojo proceso įstatymas) sudaro sąlygas teisėjui, manančiam, jog bylos visapusiškam išnagrinėjimui ir objektyvios tiesos nustatymui tikslinga atlikti ekspertizę, ją atlikti savo iniciatyva“²²³. Iš apygardos teismo nutarties matyti ir tai, kad, pasak jo „<...> pirmos instancijos teismas nenurodo jokių motyvų ir priežasčių, dėl kurių ekspertizę suorganizuoti ir jai reikalingą medžiagą surinkti šiuo konkrečiu atveju turėtų būtent prokuroras“, „<...> ekspertizės paskyrimą reglamentuojanti norma nenumato bylos perdavimo prokurorui“, todėl „<...> kilus abejonėms dėl kaltinamosios psichinės būklės, pirmosios instancijos teismas gali pats kreiptis į specialistus<..>“²²⁴. Taigi šiuo atveju apylinkės teismas ne tik kad nepagrįstai, bet ir neteisėtai grąžino bylą prokurorui, jog būtų atliekama ekspertizė ir kiti procesiniai veiksmai. Taip pat, atmesdamas prokuroro pareiškimą nenurodė nei vieno BPK 429 straipsnio 1 dalyje įtvirtinto kriterijaus.

Tikriausiai praktikoje pasitaiko ir daugiau tokių situacijų, o tai tik rodo, kad teismai ne visada stengiasi būti aktyvūs ir laikytis aktyvaus teismo modelio nagrinėjant bylas pagreitinoto proceso tvarka. Jie turėdami tokią pareigą turi siekti, kad būtų išsiaiškinta nusikalstama veika, o priimtas sprendimas būtų teisingas. Nėra pagrindo bylos perduoti prokurorui dėl tam tikrų proceso

²²⁰ „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2019 m. spalio 3 d. nutartis Nr. 1S-703-493/2019“, *supra note*, 219.

²²¹ *Ibid.*

²²² *Ibid.*

²²³ *Ibid.*

²²⁴ *Ibid.*

veiksmų atlikimo, kuriuos galima atlikti ir bylos nagrinėjimo teisme metu, siekiant nepaneigti pagreitinoto proceso paskirties, nepažeisti operatyvumo principo.

Svarbu išsiaiškinti ir tai, ar teismai, nagrinėdami bylas nepasikliauja vien tik pateikta prokuroro surinkta ikiteisminio tyrimo medžiaga ir kokių problemų kyla bylą nagrinėjant teisme esant aktyviam teismui.

Galima pateikti vieną iš situacijų, kai „<...> apylinkės teismas buvo aktyvus ir neapsiribojo vien prokuroro pateiktais duomenimis, pasinaudojo baudžiamuoju įstatymu (autorės pastaba: turėtų būti baudžiamojo proceso įstatymu), kuris sudaro sąlygas teisėjui, manančiam, jog bylos visapusiškam išnagrinėjimui ir objektyvios tiesos nustatymui tikslinga kvieisti ir kitus asmenis, nei nurodyta prokuroro pareiškinge, šiuos asmenis šaukti į teismą liudytojais, tačiau, po visų atliktų papildomų procesinių veiksmų, priėmė nepagrįstą sprendimą grąžinti bylą prokurorui“²²⁵. Šiuo atveju nors ir buvo ištirti visi įrodymai teismo bylos nagrinėjimo metu, taip pat atliekami papildomi proceso veiksmai (juos buvo pavesta atlikti prokurorui), tačiau teismas vis tiek nusprendė bylą perduoti prokurorui, nes remiantis BPK 427 straipsniu nebuvo tinkamai surašytas prokuroro pareiškimas ir tai trukdė išnagrinėti bylą, o nustatytų pažeidimų nebuvo galima ištaisyti teisme. Prokuroras skunde teigė, kad „<...> priešingai, nei nustatė teismas, byloje yra nustatytas ir aiškus, nusikalstamos veikos padarymo laikas, taip pat byloje yra nustatyta ir aišku, koku būdu ir kokiomis aplinkybėmis kaltinamasis A. S. įsibrovė į nukentėjusiosios V. D. butą, <...>, kad naujų nusikaltimo liudytojų paieška esant nustatytoms minėtoms aplinkybėms neturi jokios prasmės, o priešingai nei nustatė pirmosios instancijos teismas, byloje yra nustatytos ir aiškos nusikalstamos veikos faktinės aplinkybės dėl daiktų pagrobimo aplinkybių, dėl nukentėjusios ir kaltinamojo veiksmų įvykio vakarą“²²⁶. Jo teigimu, teismo padarytos išvados, dėl netinkamai surašyto pareiškimo ir dėl neaiškių bylos aplinkybių yra nepagrįstos. Apygardos teismas tik iš dalies tenkindamas prokuroro pareiškimą konstatavo, kad „<...> sutinka su prokuroro skundo argumentais <...>, jog teismo bylos nagrinėjimo metu ištirtų įrodymų visuma paneigia skundžiamame sprendime padarytas teismo išvadas, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra neaiškos“, todėl „<...> baudžiamojo proceso įstatymas prokurorui ir teisėjui numato galimybę iki įrodymų tyrimo pabaigos, aktyviai reaguoti į teismo bylos nagrinėjimo metu išaiškėjusias naujas aplinkybes. Teismas grąžinti bylą prokurorui gali tik tuomet, kai teismo nustatyti pažeidimai trukdo nagrinėti bylą iš esmės ir jų negalima ištaisyti teisme, tačiau aukštesniosios instancijos teismas tokių aplinkybių nenustatė“²²⁷. Taip pat, jo teigimu „bylos grąžinimas šiuo atveju prieštarautų operatyvumo principui. Bylos nagrinėjimas pagreitinoto

²²⁵ „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2019 m. sausio 3 d. nutartis Nr. 1S-3-309/2019“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1800609>.

²²⁶ Ibid.

²²⁷ Ibid.

proceso tvarka vyksta laikantis BPK V dalyje nustatytų taisyklių (BPK 432 straipsnis), o remiantis BPK 242-1 straipsnio 1 dalies nuostatomis, teismas privalo rūpintis, kad baudžiamoji byla teisme būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką. Gražinus bylą prokurorui procesas nepagrįstai užsitęsęs ir pažeistų kaltinamojo teisę, kad jo byla būtų išnagrinėta per kuo trumpesnę laiką“²²⁸. Pabrėžtina, kad aukštesnės instancijos teismas nutartyje mini gražinimą, tačiau kaip prieš tai darbe minėta, tokia galimybė pagal BPK nuo 2013 m. liepos 3 d. nebegalima, o ir šiuo konkrečiu atveju skundas buvo nagrinėtas dėl bylos perdavimo prokurorui dėl netinkamai surašyto prokuroro pareiškimo. Šioje byloje nors pirmos instancijos teismas ir neapsiribojo vien tik prokuroro pateikta medžiaga, tačiau vis tiek priėmė sprendimą bylą perduoti prokurorui, nors tam esminių priežasčių nebuvo. Toks teismo sprendimas tikrai nepagrįstas ir pažeidžiantis tiek pagreitinto proceso, tiek baudžiamojame proceso paskirtį apskritai.

Siekiant įgyvendinti baudžiamojame proceso paskirtį, svarbūs yra ir prokuroro veiksmai bei jo atsakomybė siekiant bylą užbaigti pagreitinto proceso tvarka. Anksčiau darbe minėta, kad dauguma praktikų mano jog paaiškęjus neišsamiai ikiteisminio tyrimo medžiagai nereikėtų bylos perduoti prokurorui. Jų nuomone, prokuroras ir teismas turėtų stengtis atlikti visus reikalingiausius BPK įtvirtintus proceso veiksmus toliau nagrinėjant bylą teisme. Pirmiausia, kad bylą būtų galima išnagrinėti be nesklandumų, svarbu, kad prokuroras prieš kreipdamasis į teismą atsakingai įvertintų, ar visi reikalingi duomenys yra surinkti ir ar bylos aplinkybės yra pakankamai aiškios. Kitu atveju, prokurorui neįvertinus visos turimos medžiagos, bylos nagrinėjimas teisme gali užsitęsti, teismui gali kilti problemų priimti teisingą sprendimą.

Pastebėtina, kad teismų praktikoje pasitaiko įvairiausių situacijų ir, kad prokurorai ne visada atsakingai įvertinę surinktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, kreipėsi į teismą dėl bylos užbaigimo pagreitinto proceso tvarka. Šiuo atveju, vertėtų paminėti vieną iš tokių situacijų, kai prokuroras kreipėsi į teismą su pareiškimu dėl bylos užbaigimo pagreitinto proceso tvarka, tačiau su neišsamiai nustatytomis bylos aplinkybėmis. Iš teismo nutarties matoma, kad byloje nebuvo atlikti visi reikalingi procesiniai veiksmai: „*siekiant tinkamai išspręsti priežastinio ryšio klausimą tarp konstatuotų sužalojimų bei jų susidarymo mechanizmo, bei aplinkybių, kuriomis šie sužalojimai buvo padaryti, būtina atlikti papildomus didelės apimties veiksmus – nustatyti galimus įvykio liudytojus, vietoje patikrinti nukentėjusiosios duotų parodymų objektyvumą ir kt.*“²²⁹. Kaip ir numatyta BPK bei kaip pats teismas teigia, atsižvelgiant į baudžiamojame proceso tikslus ir paskirtį bei į tai, kad nusikalstamas veikas pagal kompetenciją turi atskleisti prokuroras ar ikiteisminio tyrimo įstaigos, šiuos visus procesinius veiksmus buvo privaloma atlikti ikiteisminio tyrimo metu.

²²⁸ „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2019 m. sausio 3 d. nutartis Nr. 1S-3-309/2019“, *supra note*, 225.

²²⁹ „Vilkaviškio rajono apylinkės teismo teisėjo 2016 m. balandžio 1 d. nutartis Nr. 1-69-831/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1293096>.

Tačiau visi šie minėti procesiniai veiksmai nebuvo atlikti, nes „<...> baudžiamoji byla jau antrą dieną po to, kai buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas, neišsiaiškinus visų nusikalstamos veikos padarymo aplinkybių, buvo perduota teismui su prokuroro pareiškimu dėl jos nagrinėjimo pagreitinoto proceso tvarka“²³⁰. Nors kaltinimas buvo grindžiamas pačios nukentėjusiosios, liudytojų parodymais bei specialisto išvada, tačiau akivaizdu, kad nebuvo visos bylos aplinkybės nustatinėjamos, o reikalingi duomenys nebuvo net renkami, todėl prokuroras remiantis įstatymu net negalėjo kreiptis į teismą su pareiškimu dėl bylos užbaigimo pagreitinoto proceso tvarka. Byloje kaltinamasis neprisipažino, liudytojai nepatvirtino nukentėjusiosios parodymų, kadangi jie teigia, kad visas aplinkybes gali paaiškinti visai kiti asmenys, taip pat specialisto išvadoje pateikiama, kad susižalojimus nukentėjusioji galėjo pasidaryti pati. Iš to darytina išvada, kad byloje kyla tam tikrų prieštaravimų, dviprasmybių ir neaiškumų, kurių neįmanoma išsiaiškinti teisminio nagrinėjimo metu, o esant tokiai situacijai „<...> bylą gavęs teismas jos faktiškai negali ir išnagrinėti, nes tai reikštų aiškiai netinkamą baudžiamojo įstatymo pritaikymą“²³¹. Tačiau labai svarbu akcentuoti tai, kad tokią teismų praktiką reikėtų vertinti pakankamai kritiškai, kadangi teismas dėl visų neištirtų aplinkybių prokuroro pareiškimą atmetė remdamasis BPK 426 straipsnio 1 dalimi bei BPK 428 straipsnio 2 d. 3 p., 3 d. Kaip jau ne kartą minėta, atmesti prokuroro pareiškimą dėl neištirtų visų bylos aplinkybių negalima, kadangi BPK imperatyviai numato tik du galimus atmetimo atvejus. Jei tikrai nebuvo galimybės pačiam teismui imtis veiksmų aplinkybių išsiaiškinimui, tuomet, šiuo atveju, galima vienintelė galimybė, tai perduoti bylą prokurorui pagal BPK 429 straipsnio 2 dalį. Iš tiesų prokuroras šioje byloje pasielgė neatsakingai: tinkamai nevertino jau surinktų duomenų, nesistengė surasti naujų duomenų ir iškart kreipėsi į teismą su pareiškimu. Tokiais veiksmais jis pažeidžia ne tik BPK įtvirtintą reikalavimą, kad pagreitintas procesas yra galimas dėl nusikalstamų veikų, kurių padarymo aplinkybės yra aiškos, bet ir siekį per kuo trumpesnę laiką išnagrinėti bylą, kadangi teismas negali greitai priimti teisingo ir teisėto sprendimo byloje. Panašu, kad teismų praktikoje pasitaiko ir daugiau tokių situacijų, kai prokuroras nepakankamai išsamiai ir atsakingai nustato padarytas nusikalstamos veikos aplinkybes²³².

Teisminio nagrinėjimo metu paaiškėjus, kad byloje yra neaiškių bylos aplinkybių, kartais ir patys prokurorai prašo, kad tokiais atvejais jiems byla būtų perduodama siekiant papildyti ikiteisminį tyrimą. Remiantis atliktos anketinės apklausos rezultatais, 36 atsakiusieji mano, kad prokuroras pats turėtų teismo prašyti perduoti jam bylą ikiteisminiam tyrimui papildyti, jei mato, kad nėra visiškai išsamiai ikiteisminio tyrimo medžiaga, tačiau praktikoje pasitaiko ir tokių atvejų,

²³⁰ „Vilkaviškio rajono apylinkės teismo teisėjo 2016 m. balandžio 1 d. nutartis Nr. 1-69-831/2016“, *supra note*, 229.

²³¹ *Ibid.*

²³² „Šakių rajono apylinkės teismo teisėjo 2015 m. spalio 23 d. nutartis Nr. 1-172-829/2015“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1150680>.

kai prokuroras prašo tiesioginio bylos nagrinėjimo metu daryti pertrauką bei iškviesti liudytojus, siekiant išsiaiškinti tam tikras svarbias bylos aplinkybes. Pavyzdžiui, nagrinėjant vieną bylą teisme paaiškėjo, kad kaltinamasis tik iš dalies prisipažino padaręs nusikalstamą veiką ir teigė, kad prieš nukentėjusiąją nesmurtavo. Nukentėjusioji teismo posėdžio metu nurodė, kad jai tik atrodė, jog kaltinamasis norėjo smurtauti, nors ikiteisminio tyrimo metu duodant parodymus ji teigė, kad kaltinamasis ją smaugė ir visgi patyrė fizinį skausmą. Todėl, „*teismo posėdžio metu prokuroras pateikė prašymą daryti byloje pertrauką ir aplinkybių išaiškinimui papildomai liudytojais iškviesti įvykio vietoje buvusius pareigūnus ir iš nukentėjusiosios paaiškinimą paėmusį pareigūną*“²³³. Tačiau, teismas prokuroro prašymo netenkino ir bylą grąžino prokurorui. Jis konstatavo, kad „*sistemiškai aiškinant BPK XXXI skyriaus antrojo skirsnio nuostatas, akivaizdu, kad įstatymų leidėjas ne tik prokurorui suteikia teisę nuspręsti ar bylos aplinkybės yra pakankamai aiškos. Teismui nusprendus, jog nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra pakankamai aiškos, Baudžiamojo proceso įstatymas nedraudžia priimti sprendimą grąžinti bylą prokurorui*“²³⁴. Jis įvertino, kad aplinkybės byloje nėra pakankamai aiškos, todėl ir papildomi procesiniai veiksmai²³⁵, kuriuos bylos nagrinėjimo metu galima atlikti tik išimtiniais atvejais, yra negalimi. Kritikuotinas toks teismo sprendimo priėmimas ir argumentavimas, pirmiausia dėl ne pirmą kartą minėtino bylos grąžinimo teismui, kadangi BPK nenumato tokios galimybės teismui priimti sprendimą grąžinti bylą prokurorui. Antra, teismas priima sprendimą vadovaudamasis BPK 428 straipsnio 3 dalimi, kas reiškia, kad ši priimta teismo nutartis neskundžiama, tačiau atsižvelgiant į įstatymą, pagal šį straipsnį yra neskundžiami BPK 428 straipsnio 2 dalyje numatyti sprendimai, iš kurių nei vienas nebuvo minėtinas nagrinėjamoje situacijoje.

Pateiktina dar viena panaši situacija, kurioje prokuroras taip pat prašė bylą grąžinti jam tyrimui papildyti, nes paaiškėjo, kad byloje ne visos aplinkybės aiškos²³⁶. Šioje byloje kaltinamasis davė visai kitus parodymus teisme nei ikiteisminio tyrimo metu, nukentėjusioji teisme visai nedalyvavo, taip pat jos ir kaltinamojo parodymai tarpusavyje skiriasi. Išklausęs kaltinamojo, teismas nusprendė, kad negalima visiškai manyti, jog jis padarė jam inkriminuojamą nusikalstamą veiką. Todėl vadovaujantis BPK 429 straipsniu teismas nusprendė, kad „<...> *išsamiam ir visapusiškam visų aplinkybių ištyrimui, būtina byla grąžinti prokurorui ikiteisminiam tyrimui papildyti*“²³⁷. Iš apylinkės teismo nutarties matoma, kad byla pagal pateiktą prokuroro

²³³ „Šakių rajono apylinkės teismo teisėjo 2015 m. sausio 5 d. nutartis Nr. 1-38-829/2015“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/952530>.

²³⁴ *Ibid.*

²³⁵ Tai tokie procesiniai veiksmai, kaip nagrinėjimo teisme pertraukos (BPK 243 str.), kaltinimo pakeitimas teisme (BPK 256 str.), proceso veiksmų atlikimas teismo iniciatyva (BPK 287 str.), papildomų įrodymų pateikimas (BPK 288 str.) ir pan.

²³⁶ „Trakų rajono apylinkės teismo teisėjo 2017 m. spalio 26 d. nutartis Nr. 1-351-213/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1553631>.

²³⁷ *Ibid.*

prašymą buvo grąžinta jam ikiteisminiam tyrimui papildyti. Teigiamai vertinama, kad prokuroras imasi iniciatyvos siekiant išsiaiškinti neaiškias bylos aplinkybes, tačiau teismas neturėjo galimybės grąžinti bylos prokurorui pagal BPK 429 straipsnį (pabrėžtina, kad teismas nenurodė ir straipsnio dalies, kuria remiasi). Byloje buvo reikalinga išsamiai ir visapusiškai ištirti aplinkybes bei papildyti ikiteisminį tyrimą, todėl neįmanoma buvo imtis tam tikrų veiksmų tiesioginio bylos nagrinėjimo metu. Šiuo atveju, tinkamiausias sprendimas būtų buvęs, jei teismas būtų bylą perdavęs prokurorui ikiteisminiam tyrimui papildyti pagal BPK 254 straipsnio 3 dalį.

Būtent taip teismas pasielgė kitoje byloje, kurioje „*prokurorė pateikė prašymą perduoti baudžiamąją bylą papildyti ikiteisminiam tyrimui, tam nustatyti vieno mėnesio terminą, kadangi nukentėjusioji pakeitė parodymus*“²³⁸. Kaltinamasis byloje neprisipažino ir teigia, kad nesmurtavo. Nukentėjusioji bylos nagrinėjimo metu taip pat teigia, kad kaltinamasis prieš ją nesmurtavo, nors į įvykio vietą buvo atvažiavę medikai ir nukentėjusiąją išsivežė. Byloje taip pat užfiksuota, kad nukentėjusiosios kaktoje matėsi guzas. Kaltinamasis ir jo gynėjas prašė, kad bylos nagrinėjimas būtų tęsiamas toliau, tačiau teismas tenkino prokuroro prašymą. Pagal BPK 254 straipsnio 3 dalį byla perduodama prokurorui, kadangi išsamesnei ikiteisminio tyrimo medžiagai reikalinga „*<...> byloje nustatyti ir apklausti medikus, kurie buvo atvažiavę tą naktį, surinkti kitus įrodymus, patvirtinančius ar paneigiančius kaltinamojo kaltę*“²³⁹. Problemiškumas tokiose situacijose kyla todėl, kad prokuroras, turėdamas pareigą ištirti nusikalstamas veikas, ne visada tai padaro išsamiai. Kaip ir šioje situacijoje, neturint kitų svarbių liudytojų parodymų, byloje atsiranda neaiškumai ir galimybė byloje keisti parodymus, todėl nesant galimybės tam tikrų veiksmų atlikti teisme, prokuroras dėl nepakankamai aiškių aplinkybių byloje prašo, kad byla būtų perduodama jam.

Paminėtina, jog prokurorai prašo teismo, kad jiems perduotą bylą ikiteisminiam tyrimui papildyti ne tik išsiaiškinus, kad byloje ne visiškai aiškos nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės, bet ir atsiradus naujoms aplinkybėms teismo nagrinėjimo metu. Vienoje iš nutarčių „*prokuroras pareiškė prašymą perduoti bylą prokurorui ikiteisminiam tyrimui papildyti, nustatant 3 mėnesių terminą*“²⁴⁰. Nagrinėjant bylą teisme, buvo išsiaiškinta nauja aplinkybė, kad „*<...> įvykio metu naudotame automobilyje galimai buvo įmontuota speciali įranga, kurios pagalba kaltinamasis buvo kontroliuojamas*“²⁴¹. Šiuo atveju prokuroras sutinka, kad byloje neaiškos aplinkybės ir nėra pakankamai išsamiai atliktas ikiteisminis tyrimas. Kaip teismas nutartyje teigia, tam tikros bylos aplinkybės „*<...> ikiteisminio tyrimo metu nebuvo tiriamos, o jos yra*

²³⁸ „Marijampolės rajono apylinkės teismo teisėjo 2017 m. birželio 23 d. nutartis Nr. 1-280-482/2017“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1502960>.

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ „Druskininkų miesto apylinkės teismo teisėjo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 1-107-970/2016“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1398167>.

²⁴¹ *Ibid.*

reikšmingos, sprendžiant, ar kaltinamojo veiksmuose yra jam inkriminuojamo nusikaltimo požymiai bei vertinant ikiteisminio tyrimo metu atliktų ikiteisminio tyrimo veiksmų teisėtumą, gautų duomenų patikimumą bei leistinumą“²⁴². Kaip matoma iš nutarties, reikalinga atlikti ilgai trunkančius procesinius veiksmus, kurių dalis net yra procesinės prievartos priemonių taikymas „*automobilio poėmis, jo apžiūra, objektų tyrimas, vaizdo stebėjimo kamerų užfiksuoto vaizdo poėmis, minėtus liudytojus apklaususių pareigūnų apklausos, akistatos ir kt.*“²⁴³, būtina bylą perduoti prokurorui, kadangi šiuo atveju nėra galimybės toliau tęsti bylos nagrinėjamo bei pačiam teismui ar prokurorui atlikti reikalingus procesinius veiksmus siekiant priimti baigiamąjį aktą.

Plačiau analizuojant, koks iš tiesų turėtų būti tolimesnis bylos baudžiamasis procesas, kai bylą nagrinėjant pagreitinto proceso tvarka išaiškėja, kad ikiteisminio tyrimo medžiaga yra neišsami, o tuo pačiu ir aplinkybės neaiškios, paminėtinos anketinės apklausos tyrimo respondentų nuomonės. Iš visų atsakiusiųjų 22 respondentai mano, kad būtent BPK turėtų būti įtvirtinta galimybė pačio teismo iniciatyva bylą perduoti prokurorui. Iš analizuotų teismų praktikos pavyzdžių, akivaizdu, kad teismai tikrai savo iniciatyva nori perduoti bylas prokurorams dėl vienokių ar kitokių priežasčių susijusių su bylos aplinkybėmis, tačiau kaip matoma, bylos būna perduodamos netinkamai remiantis BPK normomis arba visai atmetamos dėl neaiškių bylos aplinkybių, kas net nenumatyta pagal BPK. Keletą kitų respondentų, pareiškė kitą nuomonę, kad visgi jei jau bylos nagrinėjimo metu padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės tampa neaiškios, tuomet byla turėtų būti nagrinėjama toliau, tačiau prokuroras arba pats teismas turi imtis veiksmų siekiant, kad būtų priimtas baigiamasis aktas, arba, prokuroras turėtų prašyti teismo perduoti bylą jam, kad būtų atliktas išsamus ikiteisminis tyrimas. Tiek autorės nuomone, tiek pasiremiant atsakiusiųjų nuomone galima daryti išvadą jog iš tiesų, tolimesnis bylos baudžiamasis procesas turėtų priklausyti nuo situacijos. Kiekviena byla yra skirtinga, todėl pateikti vienintelį galimą atsakymą neįmanoma. Vienoje iš nagrinėjamų bylų gali reikėti atlikti sudėtingus ir ilgai trunkančius procesinius veiksmus, kurių neįmanoma atlikti nagrinėjant bylą teisme, kitų bylų atvejais, jei tik yra galimybė, teismui reikėtų pačiam atlikti ar pavesti kitiems BPK 287 straipsnyje nurodytiems asmenims atlikti procesinius veiksmus bylos neperduodant prokurorui. Tačiau negalima paneigti tokios nuomonės, kad „*prokuroras turi įvertinti visas rizikas ir perduoti tik tokio įdirbio bylas, kad nereiktų atlikti kitų tyrimo veiksmų, jei teisme kaltinamasis keistų parodymus ir pan.*“²⁴⁴.

²⁴² „Druskininkų miesto apylinkės teismo teisėjo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 1-107-970/2016“, *supra note*, 240.

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Atliktos anketinės apklausos vieno iš respondentų atsakymas į klausimą: „Praktikoje pasitaiko atvejų, kai bylą nagrinėjant teisme pagreitinto proceso tvarka nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės tampa neaiškios. Kaip manote, kaip toliau turėtų būti tęsiamas tokios bylos baudžiamasis procesas?“.

3.3 Gynybos šalies dalyvavimas įrodinėjime pagreitinto proceso tvarka

Kadangi gynėjo dalyvavimas pagreitintame procese yra privalomas, todėl kyla siekis išsiaiškinti, kaip aktyviai pasireiškia jo dalyvavimas ginant įtariamąjį (kaltinamąjį) įrodinėjimo procese. Taip pat, atsižvelgiant į pagreitintą procesą reglamentuojančias BPK normas, svarbu nustatyti, ar kaltinamasis bei jo gynėjas naudojasi galimybe prašyti teismo pasirengti gynybai, ar sutinka, kad byla būtų nagrinėjama iškart bei kokių situacijų susijusių su gynyba pasitaiko praktikoje.

Remiantis BPK 51 straipsnio 1 dalies 9 punktu, kai byla nagrinėjama pagreitinto proceso tvarka, būtinas gynėjo dalyvavimas. Pagal BPK 428 straipsnio 1 dalį kaltinamasis ir jo gynėjas gali nesutikti bylos nagrinėti tą pačią dieną, motyvuojant tuo, kad reikalingas laikas pasirengti gynybai. Taip pat, pagal BPK 431 straipsnį jei kaltinamąjį gina teismo paskirtas gynėjas, tokiam gynėjui turi būti sudarytos sąlygos iki teismo posėdžio susitikti su kaltinamuoju ir susipažinti su teismui pateikta visa ikiteisminio tyrimo medžiaga. Šiuo atveju kaltinamasis bei jo gynėjas norėdami pasiruošti gynybai turi teisę rašyti prašymą teismui dėl bylos nagrinėjimo kitą dieną. Iš atlikto anketinio tyrimo atsakymų matyti, kad 59 respondentai teigia, jog kaltinamasis ir jo gynėjas dažniausiai²⁴⁵ sutinka bylą nagrinėti teisme tą pačią dieną. 33 respondentai teigia, kad panašiai pasitaiko atvejų ir kai sutinka, ir kai prašo atidėti bylos nagrinėjimą kitai dienai, 15 respondentų atsakė, kad prašo bylos nagrinėjimą atidėti kitai dienai, o likę šiuo klausimu neturi nuomonės.

Bet kokių atvejų, svarbu plačiau paanalizuoti, kokių situacijų pasitaiko praktikoje ir kaip aktyviai gynėjas dalyvauja bylos nagrinėjime, ar išreiškia norą pasiruošti gynybai. Pavyzdžiui, prokurorui kreipiantis į teismą su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka „<...> kaltinamasis G. V. nesutiko, kad bylos nagrinėjimas vyktų tuojau pat, gynėja, motyvuodama tuo, kad dalyvavo tik antroje įtariamojo G. V. apklausoje, kurioje G. V. patvirtino pirmiau duotus parodymus, su kuriais ji nėra susipažinusi, prašė skirti laiką pasirengti gynybai“²⁴⁶. Toliau kaip matoma iš nutarties, pirmos instancijos teismo sprendimas buvo apskūstas apeliacinės instancijos teismui. Nutartyje pateikiama, kad gynėja aktyviai gindama kaltinamąjį, prašė apeliacinės instancijos teismo, kad būtų iškviesti ir apklausti liudytojai. Teismas „<...> tenkino gynėjos prašymą, iškviestė ir apklausė liudytojais sodybos šeimininką V. S. B., netoliese gyvenantį S. U. bei nuteistojo sugyventinę R. Č.“²⁴⁷. Tai vienas iš pavyzdžių, kai gynėja norėdama sužinoti daugiau apie padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes ir siekiant apginti kaltinamąjį, prašo teismo nagrinėti bylą kitą dieną.

²⁴⁵ Iš visų respondentų 59 teigia, kad kaltinamasis ir jo gynėjas dažniausiai sutinka bylą nagrinėti tą pačią dieną.

²⁴⁶ „Lietuvos aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis Nr. 2K–533/2014“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/939195>.

²⁴⁷ *Ibid.*

Praktikoje pasitaiko ir kitokių situacijų, pavyzdžiui, kai kaltinamasis nepageidauja gynėjo dalyvavimo teisme ir pareiškia, kad jis nori, jog byla būtų nagrinėjama tą pačią dieną, teigdamas jog jis pats gali save apginti. Žinoma, teismas atidėjo bylos nagrinėjimą, kadangi pagal įstatymą pagreitintame procese būtina, kad dalyvautų gynėjas, todėl pagal BPK 431 straipsnį kaltinamajam buvo paskirtas gynėjas. Apeliacinės instancijos teismo posėdžio metu gynėjas pareiškė, kad „<...> nuteistasis T. Ž. savo kaltės nepripažino, teigė, kad jis nėra susipažinęs su bylos medžiaga, todėl gynėjas suabejojo, ar būtų išnagrinėjus pagreitinto proceso tvarka, nebuvo pažeista nuteistojo T. Ž. teisė į gynybą“²⁴⁸. Iš teismo nutarties matyti, kad tokia jo teisė tikrai nebuvo pažeista, kadangi kai prokuroras perdavė pareiškimą kartu su ikiteisminio tyrimo medžiaga „kaltinamasis T. Ž., gavęs pareiškimą, prašymo susipažinti su baudžiamosios bylos medžiaga nepareiškė“²⁴⁹, taip pat „kaltinamasis, dėl galimybės į bylos nagrinėjimą nekviesti liudytojų, nuomonės nepareiškė, ikiteisminio tyrimo metu T. Ž. gynėjo nepageidavo“²⁵⁰. Paskyrus jam gynėją, teismas informavo „<...>, kad po posėdžio jam bus sudaryta galimybė susipažinti su bylos medžiaga“. Paskirtą dieną, parengiamajame posėdyje, prokurorui perskaičius pareiškimą „<...> nuteistasis T. Ž., dalyvaujant jo gynėjui advokatui <..>, pareiškė, kad sutinka, jog būtų teisiamas tuoj pat. Pažymėtina, kad nei nuteistasis, nei jo gynėjas prašymų susipažinti su baudžiamosios bylos medžiaga, pasiruošti gynybai nepareiškė“²⁵¹. Pastebėtina, kad šioje byloje gynėjas neprašė, net susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, o tuo labiau nepareiškė noro pasiruošti ir gynybai. Todėl keista, kad parengiamajame posėdyje gynėjas kėlė klausimą ir dėl to „<...> ar T. Ž. baudžiamoji byla gali būti nagrinėjama pagreitinto proceso tvarka, nes reikalingas kaltinamasis aktas, kur būtų išdėstyti parodymai“²⁵². Prokurorė į teismą kreipėsi nepažeidusi nei vienos BPK normos reglamentuojančios pagreitintą procesą. Pats kaltinamasis nors ir neprisipažįsta padaręs nusikalstamą veiką, tačiau jam pateikti įtarimai yra aiškūs ir suprantami. Atsižvelgiant į BPK nustatytus prokuroro pareiškimo dėl bylos užbaigimo pagreitinto proceso tvarka reikalavimus, pabrėžtina, kad nors pagreitinto proceso atveju nesurašomas kaltinamasis aktas, tačiau teismui yra pateikiamas pareiškimas, kuriame privaloma ivardyti liudytojus ir nukentėjusiuosius, kurių parodymais grindžiamas kaltinamas, taip pat kartu su pareiškimu pateikiama ir ikiteisminio tyrimo medžiaga, todėl gynėjas šiuo atveju klysta, kad negalimas bylos užbaigimas pagreitinto proceso tvarka.

²⁴⁸ „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. nutartis Nr. 1A-61-606/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1970071>.

²⁴⁹ *Ibid.*

²⁵⁰ *Ibid.*

²⁵¹ *Ibid.*

²⁵² *Ibid.*

Didelę reikšmę turi kaltinamasis ir jo gynėjas, kadangi ir nuo jų kaltinamojo bei jo gynėjo veiksmų gali priklausyti, koks bus teismo sprendimas byloje. Jie taip pat siekia, kad byloje būtų išsiaiškinta tiesa, kad kaltinamojo atžvilgiu būtų priimtas teisingas sprendimas. Remiantis respondentų atsakymais, dauguma kaltinamųjų ir jų gynėjų sutinka, kad byla perduota teismui pagreitinoto proceso tvarka būtų nagrinėjama tą pačią dieną, todėl galima daryti prielaidą, kad dėl gynybos nekyla problemų ir, kad kaltinamieji tikriausiai prisipažįsta padarę nusikalstamas veikas. Kai būtų prašoma nagrinėti kitą dieną, tai galimi tokie atvejai, kad pagal įstatymą kaltinamasis ir jo gynėjas prašo pasiruošti gynybai arba, kaip tokie atvejai, kai paskiriamas kaltinamajam gynėjas ir reikalinga, kad jis susipažintų su kaltinamuoju ir su teismui pateikta ikiteisminio tyrimo medžiaga. Pagal BPK 51 straipsnio 1 dalies 9 punktą gynėjas privalo dalyvauti byla nagrinėjant pagreitinoto proceso tvarka, todėl yra sudarytos prielaidos tinkamai užtikrinti kaltinamojo teises, be kita ko, įrodinėjimo procese. Prireikus gynėjas gali prašyti, kad būtų atliekami būtini papildomi procesiniai veiksmai, siekiant kad jo kaltinamojo atžvilgiu būtų priimtas teisėtas, pagrįstas ir teisingas sprendimas.

Apibendrinant, galima daryti išvadą, kad siekiant pagreitinoto proceso tvarka greitai ir išsamiai išnagrinėti byla bei priimti joje teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą, išaiškęjus kad ikiteisminio tyrimo medžiaga yra neišsami, tai savaime nėra teisiniu pagrindu perduoti byla prokurorui. Remiantis praktikų nuomone, reikėtų, kad pats teismas ir prokuroras, jei būtina, atliktų visus reikiamus proceso veiksmus siekiant, kad būtų priimtas teismo baigiamasis aktas. Tačiau kaip matyti iš teismų praktikos, teismai pagreintame procese kartais nepagrįstai linkę bylas perduoti prokurorui, argumentuodami tuo, kad reikalinga atlikti išsamesnį ikiteisminį tyrimą, nors tam tikrus procesinius veiksmus jie ir patys gali atlikti teisminio bylos nagrinėjimo metu arba jei tai gali trukdyti nagrinėti byla, tiesiog galima pavesti juos atlikti kitiems subjektams (BPK 287 str.). Nors pasitaiko ir tokių situacijų, kai teismai neapsiriboja vien tik prokuroro pateikta ikiteisminio tyrimo medžiaga, tačiau dėl netinkamai surašyto prokuroro pareiškimo ar dėl neišsiaiškintų aplinkybių, kuriems išsiaiškinti reikalinga atlikti išsamesnį ikiteisminį tyrimą, jie neteisėtai ir nepagrįstai grąžina (perduoda) bylas prokurorams arba net atmeta jų pareiškimus. Pabrėžtina, kad BPK norma, kuri pagreintame procese reglamentavo bylos grąžinimą prokurorui yra netekusi galios, todėl pagal įstatymą teisėjai to net negali daryti. Teismas pagreintoto proceso tvarka gautą byla perduoti prokurorui gali remdamas BPK 429 straipsnio 2 dalimi, konstatuodamas, kad surašytas prokuroro pareiškimas iš esmės neatitinka BPK 427 straipsnio reikalavimų, o tai taip pat gali reikšti, kad nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės nėra aiškios. Valstybinį kaltinimą palaikantys prokurorai, paaiškėjęs, kad ikiteisminio tyrimo medžiaga pateikta teismui yra neišsami, taip pat gali teismo prašyti, kad jiems būtų perduotos bylos ikiteisminiam

tyrimui papildyti (BPK 254 str. 3 d.). Praktikoje tokių situacijų pasitaiko, tačiau tai turėtų būti daroma tik tokiais atvejais, kai būtina atlikti sudėtingesnius, ilgiau trunkančius proceso veiksmus.

IŠVADOS

1. Įrodinėjimo procesas, tai vienas iš svarbių baudžiamojo proceso elementų, kuris pagal teisės aktuose įtvirtintas normas, nuolatos vyksta baudžiamajame procese ir kuriame dalyvauja tokie subjektai, kaip teismas, prokuroras, ikiteisminio tyrimo pareigūnai, įtariamasis, kaltinamasis, nukentėjusysis, taip pat kiti proceso dalyviai. Šiuo svarbiu procesu siekiama, kad būtų nustatytos reikšmingos teisingai bylai išspręsti aplinkybės.
2. Įrodinėjimas prasideda nuo ikiteisminio tyrimo pradžios iki baigiamojo teismo akto priėmimo. Įrodinėjimas ikiteisminio tyrimo etape pasireiškia tuo, kad prokuroras ir ikiteisminio tyrimo pareigūnai ieškodami, rinkdami, fiksuodami duomenis ir juos iš anksto patikrindami įrodinėja reikšmingas aplinkybes, o proceso dalyviai dalyvauja įrodinėjime, su jais atliekant tam tikrus procesinius veiksmus arba jiems pateikiant reikšmingus duomenis. Teisminiame bylos nagrinėjime teismas taip pat dalyvauja įrodinėjime, tikrindamas prokuroro pateiktą ikiteisminio tyrimo medžiagą, atlikdamas papildomus proceso veiksmus ir pagal įstatyme nustatytus reikalavimus vertindamas įrodymus teisme.
3. Supaprastintas baudžiamasis procesas, tai pagal Konstituciją galima specifinė baudžiamojo proceso forma, kurioje taikant išimtis iš teisės aktuose įtvirtintų bendrųjų normų, paprastesne tvarka ir per trumpesnę laiką yra tiriamos bei teisme nagrinėjamos baudžiamosios bylos, kuomet yra sutrumpinami tam tikri proceso etapai arba atsisakoma jų išvis. Šiuo metu BPK įtvirtintos dvi supaprastinto baudžiamojo proceso formos – teismo baudžiamasis įsakymas ir pagreitintas procesas.
4. TBĮ ypatingas tuo, kad jame nevyksta tiesioginis bylos nagrinėjimas teisme, todėl šiame procese labai svarbus prokuroro atliekančio ikiteisminį tyrimą vaidmuo, bei pačio ikiteisminio tyrimo kokybė, kadangi esant atliktam išsamiam ikiteisminiam tyrimui, teismui sudaromos prielaidos be jokių kliūčių priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą byloje. Pagreitinto proceso specifika yra tame, kad per BPK nustatytą 14 dienų ikiteisminio tyrimo terminą gali būti nespėjama surinkti išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos ir dėl to įrodinėjimas teisme gali tapti sudėtingesniu. Tokiu procesu turėtų būti užbaigiamos tokios bylos, kurios nereikalauja sudėtingų ir ilgai trunkančių procesinių veiksmų.
5. TBĮ proceso tvarka prokuroro pateiktą ikiteisminio tyrimo medžiagą teismas vertina vadovaudamasis BPK 20 straipsniu. Tai reiškia, kad teismas pateiktus prokuroro duomenis vertina taip, kaip ir bendrajame baudžiamajame procese, tik šiuo atveju, nevykstant tiesioginiam bylos nagrinėjimui teisme. Atlikus tyrimą, nustatyta, kad nors tiesiogiai teisme byla nenagrinėjama, tačiau ikiteisminis tyrimas šiame procese vyksta bendra tvarka, todėl yra visos galimybės prokurorui išsamiai ištirti nusikalstamą veiką. Į teismą gali

pateikti tik tokios bylos, kurių aplinkybės aiškos. Teismas nustatęs, kad bylos aplinkybės nėra aiškos dėl neišsamaus ikiteisminio tyrimo ar kitų priežasčių, gali savo iniciatyva perduoti bylą nagrinėti tiesiogiai teisme, todėl šiame procese sudaromos prielaidos išsamiai ir nešališkai išanalizuoti bylos aplinkybes ir priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą baigiamąjį teismo aktą. Atlikus tyrimą matoma, jog ginamasis teiginys, kad duomenų vertinimas TBĮ priėmimo procese atitinka įrodinėjimui keliamus reikalavimus, pasitvirtino.

6. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, darytina išvada, kad prokuroro ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės galimybės įrodinėjime priimant TBĮ yra iš esmės vienodos, išskyrus tai kad tik kaltinamasis gali reikalauti surengti bylos nagrinėjimą teisme, jei jis nesutinka su priimtu TBĮ. Prokuroras organizuoja ir kontroliuoja visą ikiteisminį tyrimą, siūlo bausmę, jos rūšį ir dydį. Įtariamasis turi teisę dalyvauti ikiteisminiame tyrime, teikti duomenis ir prašyti atlikti tam tikrus procesinius veiksmus, jis taip pat išreiškia savo nuomonę dėl prokuroro siūlomės bausmės, jos rūšies ir dydžio. Įtariamieji (kaltinamieji) TBĮ procese, turi teisę turėti gynėją, tačiau jo dalyvavimas nėra būtinas. Pažymėtina, kad praktikoje TBĮ procese gynėjai dažniausiai dalyvauja, todėl įtariamajm (kaltinamajam) yra užtikrinama teisė gintis ir galimybė tinkamai dalyvauti įrodinėjimo procese.
7. Atlikus teismų praktikos analizę, darytina išvada, kad įsiteisėjusiais TBĮ nustatytos faktinės aplinkybės gali turėti ir turi prejudicinę galią įrodinėjant tam tikras faktines aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose, todėl darbe iškeltas ginamasis teiginys dėl TBĮ prejudicinės galios pasitvirtino. Iš tyrimo matyti, kad dažniausiai yra pasiremiamas įsiteisėjusiuose TBĮ užfiksuotais asmenų duotais parodymais, kurie yra susiję su padaryta nusikalstama veika kitoje baudžiamojoje byloje.
8. Nors BPK yra įtvirtinta galimybė PP tvarka teismui nepateikti jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos, tačiau nustatyta, kad tai yra neįmanoma, nes nenustačius ir neužfiksavus jokių duomenų, prokurorui nebūtų galima surašyti pareiškimo dėl bylos nagrinėjimo PP tvarka. Praktikų teigimu, tokia galimybė nepateikti duomenų teismui nepasinaudojama, tačiau iš teismų praktikos analizės, matoma, kad praktikoje pasitaiko tokių situacijų, kai teismui PP tvarka pateikiama neišsami ikiteisminio tyrimo medžiaga. Šiuo atveju, ginamasis teiginys nepasitvirtino, kadangi iš tyrimo matoma, kad nėra galimybės, jog nebūtų pateikiama jokia ikiteisminio tyrimo medžiaga, todėl teigti ar būtų įmanomas, ar neįmanomas sklandus įrodinėjimo procesas nėra galimybės.
9. Nagrinėjant bylą teisme, pagreitinto proceso tvarka, paaiškėjus neišsamiai ikiteisminio tyrimo medžiagai, tolesnis bylos baudžiamasis procesas turėtų priklausyti nuo konkrečios situacijos. Atlikta praktikos analizė parodė, kad teismai kartais nepagrįstai bylas perduoda prokurorams išsamesnio ikiteisminio tyrimo atlikimui, todėl esant galimybei tam tikrus

procesinius veiksmus teismai turėtų stengtis atlikti patys teisminio bylos nagrinėjimo metu, o jei tai gali trukdyti nagrinėti bylą, tiesiog gali pavesti juos atlikti kitiems subjektams (BPK 287 str.). Taip pat, teismai yra linkę neteisėtai ir nepagrįstai bylas perduoti, grąžinti prokurorams, taip pat atmesti pareiškimus dėl netinkamai surašyto prokuroro pareiškimo ar dėl neaiškių bylos aplinkybių. Šiuo metu BPK norma, kuri reglamentavo bylos grąžinimą prokurorui yra netekusi galios, todėl pagal įstatymą teismai to daryti nebegali. Tokiais atvejais, teismai turėtų bylas perduoti pasiremdami BPK 429 straipsnio 2 dalimi, konstatuodami, kad surašytas prokuroro pareiškimas iš esmės neatitinka BPK 427 straipsnio reikalavimų, o tai gali reikšti, kad ir padarytos nusikalstamos veikos aplinkybės yra neaiškios. Iš atlikto tyrimo nustatyta, kad prokurorai taip pat prašo bylas perduoti jiems ikiteisminiam tyrimui papildyti. Tai turėtų būti daroma remiantis BPK 254 straipsnio 3 dalimi ir tik tokiais atvejais, kai būtina atlikti sudėtingus, ilgai trunkančius proceso veiksmus.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. LIETUVOS IR UŽSIENIO VALSTYBIŲ TEISĖS AKTAI IR JŲ LYDIMOJI MEDŽIAGA

1. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 18, 22, 28, 51, 62, 63, 64, 110, 147, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 168, 170, 172, 177, 178, 181, 214, 215, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 422, 425, 426, 429, 432, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo XXXI skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymo projekto“, LRS. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAPIS.20260?jfwid=3d5v1wyx8>.
2. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 22, 28, 51, 110 straipsnių pakeitimo, kodekso papildymo 432-1 – 432-14 straipsniais įstatymo projekto“, LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 2 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/d0ca5ea0ac8611ea8aadde924aa85003?jfwid=66gfwqarv>.
3. „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 82, 120, 121, 126, 132, 139, 167, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 407, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir kodekso papildymo 9-1, 131-1, 430-1 straipsniais įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 64-1 straipsniu įstatymo projekto“, LRS. Žiūrėta 2021 m. kovo 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.432319?jfwid=-jbgtttc4i>.
4. „Estijos baudžiamojo proceso kodeksas“. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 6 d., prieiga per internetą: <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/530102013093/consolide>.
5. „Lenkijos baudžiamojo proceso kodeksas“. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 6 d. prieiga per internetą: https://www.legislationline.org/download/id/4172/file/Polish%20CPC%201997_am%202003_en.pdf.
6. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 50, 51, 103, 104, 106, 118, 361 ir 431 straipsnių pakeitimo įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.249835>.
7. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 35, 168, 170, 214, 217, 218, 234, 381, 418, 426 straipsnių ir priedo pakeitimo ir kodekso papildymo 17-4, 67-1 straipsniais įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fcc236b2afd611ea9a12d0dada3ca61b?jfwid=-ij477cd7l>.

8. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 109, 219, 220, 227, 234, 254, 256, 426 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 308-1 straipsniu įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.415678>.
9. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 133, 139, 307, 421 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“, LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.457484>.
10. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 22, 28, 51, 110 straipsnių pakeitimo ir kodekso papildymo 432-1 – 432-14 straipsniai įstatymo projektas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/9c5da780ac8611ea8aadde924aa85003?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=903e3171-a2fa-4eae-9387-b0b6f8de5027>.
11. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 18, 22, 28, 51, 62, 63, 64, 110, 147, 151, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 168, 170, 172, 177, 178, 181, 214, 215, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 422, 425, 426, 429, 432, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo XXXI skyriaus trečiuoju skirsniu įstatymo projekto“, LRS. Žiūrėta 2020 m. lapkričio 18 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/TAPIS.20251?jfwid=3d5v1wyx8>.
12. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 3, 9, 40, 63, 64, 145, 147, 152, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 170, 172, 178, 179, 181, 183, 212, 214, 217, 218, 220, 237, 254, 276, 372, 373, 374-1, 374-2, 418, 419, 421, 422, 426, 429 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 3-2, 160-1 straipsniais įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.402590>.
13. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 65, 94, 103, 109, 139, 151, 154, 158, 168, 181, 218, 220, 225, 232, 237, 239, 240, 306, 313, 346, 360, 364, 370, 377, 403, 409, 418, 421, 422, 425, 426, 429, 446, 456, 457, 458 straipsnių ir XXXI skyriaus pavadinimo pakeitimo ir papildymo įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.238191>.
14. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 71, 75, 120, 121, 126, 132, 139, 179, 183, 218, 219, 233, 236, 261, 273, 279, 285, 286, 317, 319, 426, 427, 428, 429, 432 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso papildymo 131-1, 430-1 straipsniais įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.453253>.
15. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 91, 94, 151, 198, 199, 212, 216, 238, 254, 279, 283, 303, 327, 342, 357, 361, 421 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir Kodekso

- papildymo 170-1, 199-1 straipsniais įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.388231>.
16. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso papildymo 31 straipsniu ir 18, 21, 38, 55, 64, 78, 81, 102, 112, 121, 125, 134, 135, 136, 137, 142, 151, 157, 168, 170, 176, 178, 181, 342, 348, 389, 418, 440 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.381239>.
1. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. TAR. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 9 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.EC588C321777/asr>.
17. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, 21, 48, 50, 52, 127, 142, 143, 151, 158, 161, 163, 165, 212, 217, 232, 233, 234, 237, 244, 254, 255, 256, 266, 276, 287, 303, 318, 319, 322, 323, 326, 327, 329, 332, 342, 351, 353, 362, 375, 380, 397, 421, 440, 458, 459 straipsnių pakeitimo ir papildymo bei kodekso papildymo 362-1 straipsniu įstatymas“, LRS. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.209706>.
18. „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-134 „Dėl rekomendacijų dėl proceso užbaigimo baudžiamuoju įsakymu patvirtinimo““, LRS. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/582a3dd0089911e5b0d3e1beb7dd5516>.
19. „Lietuvos Respublikos Generalinio prokuroro 2015 m. birželio 1 d. įsakymas Nr. I-137 „Dėl rekomendacijų dėl proceso baigimo pagreitinoto proceso tvarka patvirtinimo““, LRS. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/62e791f0089911e5b0d3e1beb7dd5516/asr>.
20. „Prancūzijos Respublikos nusikaltimų ir bausmių kodeksas“. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 6 d. prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071154/LEGISCTA000006167485/#LEGISCTA000006167485.
21. „Švedijos teismų proceso kodeksas“. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 6 d. prieiga per internetą: <https://www.government.se/government-policy/judicial-system/the-swedish-code-of-judicial-procedure/>.
22. „Vokietijos baudžiamojo proceso kodeksas“. Žiūrėta 2020 m. gruodžio 6 d. prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stpo/englisch_stpo.html#p2506.
23. „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 16 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

II. MOKSLINĖ LITERATŪRA

24. Ancelis, Petras. *Baudžiamojo proceso ikiteisminis etapas*. Vilnius: Saulelė, 2007.
25. Ancelis, Petras. *Funkcijų suderinamumas veiksmingame ir sąžiningame baudžiamajame persekiojime*. Vilnius: MRU, 2012.
26. Ancelis, Petras. „Įrodinėjimo teisinio reguliavimo įtaka užtikrinant proceso dalyvių teises ikiteisminiame tyrime“. *Jurisprudencija* 89, 11 (2006).
27. Ancelis, Petras, Bučiūnas, Gediminas, Šalčius, Marijus, ir Šlepetys, Rolandas. *Atskirų nusikalstamų veikų tyrimas*. Vilnius: MRU, 2016.
28. Arlauskaitė – Rinkevičienė, Ugnė. „Įrodymų sampratos reglamentavimo baudžiamojo proceso kodekse trūkumai“. *Jurisprudencija* 94, 4 (2007).
29. Arlauskaitė – Rinkevičienė, Ugnė. „Pažinimo proceso ir tiesos nustatymo baudžiamajame procese probleminiai aspektai“. *Jurisprudencija* 89, 11 (2006).
30. Ažubalytė, Rima, Jurka, Raimundas, ir Zajančkauskienė, Jolanta. *Baudžiamojo proceso teisė: bendroji dalis, I knyga*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016.
31. Ažubalytė, Rima, Jurgaitis, Ramūnas, ir Zajančkauskienė, Jolanta. *Specifinės baudžiamojo proceso rūšys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
32. Ažubalytė, Rima, Jurka, Raimondas, Zajančkauskienė, Jolanta, ir Šalčius, Marijus. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: MRU, 2014.
33. Goda, Gintaras, Kazlauskas, Marcelis ir Kuconis, Pranas. *Baudžiamojo proceso teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2011.
34. Goda, Gintaras, Marcelis, Kazlauskas, Kuconis, Pranas, Šumskas, Artūras, Dovidaitis, Viktoras, Paškevic, Valerij, ir Meška, Arūnas. *Baudžiamojo proceso kodekso komentaras II knyga*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2003.
35. Horne, Juliet. „Plea bargain, Guilty Pleas and the Consequences for Appeal in England and Wales“. *Warwick School of Law Research* 10, (2013).
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2286681.
https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/30755/1/ISSN2029-4239_2016_N_1_13.PG_86-123.pdf.
36. Janušaitytė, Gintarė. „Derybų dėl kaltės instituto egzistavimo prielaidos Lietuvos Respublikos baudžiamajame procese“. *Teisės apžvalga* 13, 1 (2016).
37. Jurgaitis, Ramūnas. „Baudžiamojo įsakymo procesas: proceso be įprastojo nagrinėjimo teisme ypatumai ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės garantijos“, *Jurisprudencija* 108, 6 (2008).

38. Jurgaitis, Ramūnas. „Ikiteisminio tyrimo pagreitintame procese teoriniai ir praktiniai aspektai“. *Jurisprudencija* 75, 67 (2005).
39. Jurgaitis, Ramūnas. „Sandėris dėl prisipažinimo kaltu arba tiesiog kaltinamojo prisipažinimas – galimybė supaprastinti baudžiamąjį procesą“. *Jurisprudencija* 29, 21 (2002).
40. Jurgaitis, Ramūnas. „Supaprastinta baudžiamoji procesinė forma“. Daktaro disertacija, Lietuvos teisės universitetas, 2004.
41. Jurka, Raimundas, Ažubalytė, Rima, Gušauskienė, Marina ir Panomariovas, Artūras. *Baudžiamoji proceso principai*. Vilnius: Eugrimas, 2009.
42. Jurka, Raimundas, Melničenko, Svetlana, ir Randakevičienė, Irma. *Pagrindinės Europos Tarybos rekomendacijos baudžiamoji proceso srityje*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
43. Lascu, Liviu Alexandru. „Is the plea agreement practice of the International criminal tribunals a pathway to negotiated justice within national jurisdiction?“. *Law Review* Vol. III, Issue 2 (2013), http://www.internationallawreview.eu/fisiere/pdf/Articole-5_LR_2_2013.pdf.
44. Ma, Yue. „Prosecutorial discretion and plea bargaining in the United States, France, Germany, and Italy: a comparative perspective“, *International Criminal Justice Review* 12, (2002), 25.
45. Mykolo Romerio universitetas. *Baudžiamasis procesas: nuo teorijos iki įrodinėjimo*. Vilnius: MRU, 2011.
46. Rinkevičius, Jurgis. *Procesiniai įrodinėjimo baudžiamajame byloje pagrindai*. Vilnius: Vilniaus universitetas, 1990.
47. Thomas, Philip A. „Plea bargaining in England“, *The Journal of Criminal Law and Criminology* 69, 2 (1978), https://www-jstor-org.skaitykla.mruni.eu/stable/1142393?Search=yes&resultItemClick=true&searchText=plea+bargaining+in+england&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dplea%2Bbargaining%2Bin%2Bengland&ab_segments=0%2Fbasic_SYC-5187_SYC-5188%2Fcontrol&refreqid=fastly-default%3Adbd3055381ac895bb4ba461969583482&seq=1#metadata_info_tab_contents.
48. Weigand, Thomas, ir Turner, Jenia Iontcheva. „The Constitutionality of Negotiated Criminal Judgments in Germany“. *German Law Journal* Vol. 15, Issue 1 (2014), <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/constitutionality-of-negotiated-criminal-judgments-in-germany/083733A4AC626DC7F5391E9C94956971>.

III. LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKA

49. „Druskininkų miesto apylinkės teismo teisėjo 2016 m. gruodžio 13 d. nutartis Nr. 1-107-970/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1398167>.
50. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2012 m. birželio 25 d. nutartis Nr. 1-283-397/2012“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/446984>.
51. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2013 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-1044-81/2013“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/704421>.
52. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2016 m. lapkričio 4 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. 1-389-530/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1378997>.
53. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2016 m. rugsėjo 26 d. nutartis Nr. 1S-1189-594/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1341516>.
54. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2017 m. kovo 6 d. nutartis Nr. 1S-173-397/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1438101>.
55. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2019 m. spalio 3 d. nutartis Nr. 1S-703-493/2019“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1765355>.
56. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. gegužės 20 d. nutartis Nr. 1S-368-383/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1885668>.
57. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. lapkričio 4 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. e1-354-238/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1951762#B_0.
58. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. rugsėjo 22 d. nutartis Nr. 1A-599-348/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1523697>.
59. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 25 d. nutartis Nr. 1A-425-245/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1534823>.

60. „Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 3 d. nutartis Nr. 1A-148-919/2021“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1965932>.
61. „Kauno apylinkės teismo 2019 m. liepos 12 d. priimtas baudžiamasis įsakymas Nr. 01-1-26258-19“, Eteismai, žiūrėta 2020 m. gruodžio 8 d., <https://eteismai.lt/byla/144900655726427/1-2286-737/2019>.
62. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. kovo 5 d. nutartis Nr. 1S-32-462/2020“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 30 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1861442>.
63. „Klaipėdos apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2021 m. vasario 11 d. nutartis Nr. 1A-61-606/2021“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1970071>.
64. „Klaipėdos miesto apylinės teismo teisėjo 2012 m. balandžio 11 d. nutartis Nr. 1-629-795/2012“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/458041>.
65. „Lietuvos apeliacinio teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. spalio 30 d. nutartis Nr. 1A-438/2014, Infollex, žiūrėta 2021 m. sausio 26 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/876673>.
66. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamųjų bylų skyriaus baudžiamojo proceso normų, reglamentuojančių įrodinėjimą, taikymo teismų praktikoje apžvalga Nr. 27“. *Teismų praktika*, 2007.
67. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2019 m. balandžio 29 d. nutartis Nr. 2K-87-719/2019“, Eteismai, žiūrėta 2020 m. spalio 12 d., <https://eteismai.lt/byla/88971490499393/2K-87-719/2019>.
68. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2020 m. kovo 24 d. nutartis Nr. 2K-77-1073/2020“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1863802>.
69. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. birželio 3 d. nutartis Nr. 2K–301/2014“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/829284>.
70. „Lietuvos aukščiausiojo teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2014 m. gruodžio 2 d. nutartis Nr. 2K–533/2014“, Infollex, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., <http://www.infollex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/939195>.
71. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m.

- rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcija), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai““, LRKT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta193/content>.
72. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. sausio 24 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 425 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai““, LRKT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta484/content>.
73. „Marijampolės rajono apylinkės teismo teisėjo 2017 m. birželio 23 d. nutartis Nr. 1-280-482/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 17 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1502960>.
74. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. rugsėjo 1 d. nutartis Nr. 1S-131-366/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1919123>.
75. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2020 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. e1S-194-491/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1948429>.
76. „Panevėžio apygardos teismo Baudžiamųjų bylų teisėjo 2020 m. birželio 30 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. e1-73-334/2020“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1922031>.
77. „Panevėžio apygardos teismo teisėjų kolegijos 2018 m. sausio 26 d. nutartis Nr. 1A-20-531/2018“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1569391>.
78. „Panevėžio miesto apylinkės teismo teisėjo 2017 m. spalio 19 d. nuosprendis Nr. 1-19-389/2017“, Liteko, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=80d174bd-325b-42bc-9f48-0d16c7c5dcde>.

79. „Šakių rajono apylinkės teismo teisėjo 2015 m. sausio 5 d. nutartis Nr. 1-38-829/2015“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/952530>.
80. „Šakių rajono apylinkės teismo teisėjo 2015 m. spalio 23 d. nutartis Nr. 1-172-829/2015“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 18 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1150680>.
81. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. liepos 15 d. nutartis Nr. 1S-831-354/2014“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/837282>.
82. „Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2019 m. sausio 3 d. nutartis Nr. 1S-3-309/2019“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1800609>.
83. „Teismų praktikos taikant Baudžiamojo proceso kodekso normas reglamentuojančias bylų supaprastintą procesą, apžvalga Nr. 48“, *Teisės gidas*, žiūrėta 2020 m. gruodžio 8 d., <http://www.teisesgidas.lt/modules/paieska/lat.php?id=28526>.
84. „Trakų rajono apylinkės teismo teisėjo 2017 m. spalio 26 d. nutartis Nr. 1-351-213/2017“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 16 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1553631>.
85. „Vilkaviškio rajono apylinkės teismo teisėjo 2016 m. balandžio 1 d. nutartis Nr. 1-69-831/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1293096>.
86. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2016 m. gegužės 27 d. nutartis Nr. 1-279-312/2016“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1294716>.
87. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2017 m. spalio 6 d. nutartis Nr. 1S-365-468/17“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 11 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1528080>.
88. „Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjo 2021 m. sausio 14 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. e1-126-898/2021“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 23 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1967684>.
89. „Vilniaus apylinkės miesto teismo teisėjo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis Nr. 1-3811-270/2018“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 9 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1672451>.
90. „Vilniaus miesto apylinkės teismo teisėjo 2018 m. kovo 23 d. priimtas teismo baudžiamasis įsakymas Nr. 1-1287-806/2018“, Infolex, žiūrėta 2021 m. kovo 25 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1628472>.

IV. KITA LITERATŪRA

91. „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2019 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2019/03/lietuvos-respublikos-prokuraturos-veiklos-2018-m.-ataskaita.pdf>.
92. „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2015 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2016/03/prokuraturos-veiklos-2015-m-ataskaita-2016-03-30.pdf>.
93. „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2016 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2017/08/2016-m.-ataskaita-galutinis-2017-08-21.pdf>.
94. „Lietuvos respublikos prokuratūros veiklos 2017 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2018/03/lietuvos-respublikos-prokuraturos-veiklos-2017-metais-ataskaita.pdf>.
95. „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2018 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., <https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2019/03/lietuvos-respublikos-prokuraturos-veiklos-2018-m.-ataskaita.pdf>.
96. „Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2020 metais ataskaita“, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 16 d., https://www.prokuraturos.lt/data/public/uploads/2021/03/2_prokuraturos-veiklos-2020-m.-ataskaita-2021-03-01-nr.-17.9.-1921-03-30.pdf.

ANOTACIJA

Bielskyte, E., Įrodinėjimo ypatumai supaprastintame baudžiamajame procese / Baudžiamojo proceso teisės baigiamasis darbas. Vadovas Dr. Ramūnas Jurgaitis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2021. 93 psl.

Magistro baigiamajame darbe aptarta įrodinėjimo proceso samprata, subjektai, įrodinėjimo proceso etapai. Taip pat, apžvelgtos supaprastinto baudžiamojo proceso formos (teismo baudžiamasis įsakymas ir pagreitintas procesas) bei užsienio valstybėse taikomos derybos dėl kaltės prisipažinimo. Šiame baigiamajame darbe, pasiremiant teismų praktika ir Lietuvos praktikų (teisėjų, prokurorų, ikiteisminio tyrimo pareigūnų, gynėjų) atsakymais, įvertintas duomenų vertinimas teisme bei gynybos ir kaltinimo procesinės galimybės įrodinėjimo procese priimant TBI, taip pat, išnagrinėtos baudžiamosios bylos, kuriose pasiremiamas įsiteisėjusio TBI nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Pagreitinto proceso atveju, nagrinėtas pateiktų duomenų išsamumas teismui, be kita ko, įvertinta teismo galimybė užbaigti bylas, kai nepateikiama išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga.

Raktiniai žodžiai: įrodinėjimo procesas, supaprastintas baudžiamasis procesas, teismo baudžiamasis įsakymas, pagreitintas procesas, įrodinėjimo ypatumai.

ANNOTATION

Bielskyte, E., Peculiarities of Substantiation in Simplified Criminal Procedure / Master's thesis of criminal procedure law. Supervisor Dr. Ramūnas Jurgaitis. Vilnius: Mykolas Romeris university, Institute of Criminal Law and Process, 2021. 93 p.

The Master's thesis discuss the concept of substantiation process, entities, stages of substantiation process. Also, overview forms of simplified criminal procedure (penal order and accelerated process) and in foreign countries applicable plea bargaining. In this thesis, on the basis of case law and Lithuanian practitioners (judges, prosecutors, pre-trial investigation officers, lawyers) answers, evaluated the evaluation of the data in court and procedural possibilities of defense and prosecution of proving the adoption of a penal order, also, criminal cases have been examined on the basis of the facts established by the penal order in force. In case of accelerated process, the completeness of the data provided to the court was examined, inter alia, the possibility for the court to complete cases in the absence of detailed pre-trial investigation material was assessed.

Keywords: substantiation process, simplified criminal procedure, penal order, accelerated process, peculiarities of substantiation.

SANTRAUKA

Bielskyte, E., Įrodinėjimo ypatumai supaprastintame baudžiamajame procese / Baudžiamojo proceso teisės baigiamasis darbas. Vadovas Dr. Ramūnas Jurgaitis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Baudžiamosios teisės ir proceso institutas, 2021. 93 psl.

Magistro baigiamajame darbe aptarta įrodinėjimo proceso samprata, etapai bei nustatyti subjektai dalyvaujantys įrodinėjimo procese. Taip pat, apžvelgtas Lietuvoje neįsiteisėjęs sutarimo procesas bei užsienio valstybėse plačiai taikomos derybos dėl kaltės prisipažinimo. Plačiau aptartos supaprastinto baudžiamojo proceso formos (teismo baudžiamasis įsakymas ir pagreitintas procesas). Šiame darbe, pasiremiant teisės aktais, Lietuvos teismų praktika ir atliktos anketinės apklausos tyrimo rezultatais, įvertintas ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimas teisme, be kita ko, gynybos ir kaltinimo procesinės galimybės teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese. Analizuota, ar kitose baudžiamosiose bylose pasiremiamą įsiteisėjusių baudžiamųjų įsakymų nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis. Kas be ko, ištirta ar prokurorai teismams pateikia ikiteisminio tyrimo medžiagą, ir jei pateikia, tai ar pateikti duomenys yra išsamūs, teismui siekiant priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą sprendimą byloje.

Atlikto tyrimo gauti rezultatai rodo, kad ikiteisminio tyrimo medžiagos vertinimas teisme priimant teismo baudžiamąjį įsakymą, vyksta vadovaujantis BPK 20 straipsniu, kadangi priimtas teismo baudžiamasis įsakymas yra toks pat nuosprendis, kaip ir priimtas baigiamasis aktas bendra tvarka. Atsižvelgiant į praktikų nuomonę, galima daryti išvadą, kad prokuroro ir įtariamojo (kaltinamojo) procesinės galimybės įrodinėjimo procese yra vienodos bei paprastai teismo baudžiamojo įsakymo procese dalyvauja gynėjas, kurio pagalba yra užtikrinamos įtariamojo (kaltinamojo) teisės ir teisėti interesai bei procesinės galimybės. Atlikus teismų praktikos analizę bei pasirėmus praktikų nuomone, galima teigti, kad įsiteisėję teismo baudžiamieji įsakymai turi prejudicinę galią ir kitose baudžiamosiose bylose, jais pasiremiamą įrodinėjant tam tikras aplinkybes. Išanalizavus teismų praktiką ir praktikų nuomones, darytina išvada, kad pagreitintame procese nėra galimybės teismams nepateikti jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos, tačiau nustatyta, kad ne visada ji būna pakankamai išsami. Kai nagrinėjant bylą teisme nustatoma, jog neišsami ikiteisminio tyrimo medžiaga ir dėl šios priežasties negalima priimti teisėto, pagrįsto ir teisingo sprendimo, remiantis praktikų nuomone, teismas ir prokuroras turėtų patys imtis veiksmų, kad būtų galima išsiaiškinti neaiškias aplinkybes. Tačiau iš teismų praktikos pastebima, jog bylos nagrinėjimo metu paaiškėjus neišsamiai ikiteisminio tyrimo medžiagai, teismai pažeisdami BPK normas perduoda, o kitais atvejais net grąžina bylas prokurorams.

SUMMARY

Bielskyte, E., Peculiarities of Substantiation in Simplified Criminal Procedure / Master's thesis of criminal procedure law. Supervisor Dr. Ramūnas Jurgaitis. Vilnius: Mykolas Romeris university, Institute of Criminal Law and Process, 2021. 93 p.

The Master's thesis discusses the concept of the substantiation process, stages, and identified entities involved in the evidentiary process. Also, the consensus process that has not entered into force in Lithuania is overviewed, and plea bargaining widely used in foreign countries is discussed. The forms of simplified criminal proceedings (penal order and accelerated proceedings) have been further discussed. In this thesis, based on legal acts, the case law of the Lithuanian courts and the results of the investigation of the questionnaire conducted, assessment of pre-trial investigation material in court, inter alia, the procedural possibilities of defence and prosecutor in the process of passing the criminal order of the court. It was analysed whether other criminal cases relied on facts established by effective penal orders. What has also been investigated is whether prosecutors are providing pre-trial investigation material to the courts, and, if so, whether the particulars provided are complete, for the court to reach a lawful, reasonable and fair decision in the case.

The results of the investigation carried out show that the assessment of the pre-trial investigation material by a court criminal order takes place in accordance with Article 20 of the CPC, since the penal order issued by the court is the same sentence as the final act adopted in accordance with the general procedure. From the point of view of the practitioners, it can be concluded that the procedural possibilities of the prosecutor and the suspect (accused) person in the substantiation process are the same and usually, a lawyer is involved in the court criminal order process, with the help of which the rights and legitimate interests and procedural possibilities of the suspect (accused) are ensured. The analysis of the case law and the views of the practitioners suggest that the effective penal orders of the court have preliminary ruling power and are relied upon in other criminal proceedings to prove certain circumstances. An analysis of the case law and the opinions of the practitioners suggests that in the accelerated process there is no possibility for the courts not to provide any pre-trial investigation material, however, it was found that it was not always comprehensive enough. Where, in the course of the proceedings before the court, it is established that the pre-trial investigation material is incomplete and for that reason, a legitimate, reasoned and fair decision cannot be taken, according to practitioners, the court and the prosecutor should take action to clarify unclear circumstances. However, it is noted from the case law that when incomplete pre-trial investigation material becomes apparent during the investigation of the case, the courts, in violation of the norms of the CPC, transfer, and in other cases even return cases to prosecutors.

PRIEDAI

Anketa

Gerb., respondente,

Esu, Emilija Bielskytė, Mykolo Romerio universiteto Teisės mokyklos VI kurso studentė ir šiuo metu rašau baigiamąjį magistro darbą tema „Įrodinėjimo ypatumai supaprastintame baudžiamajame procese“. Šio tyrimo tikslas – ištirti kaip teisėjai, prokurorai, ikiteisminio tyrimo pareigūnai, gynėjai vertina įrodinėjimo procesą bei jame kylančias problemas taikant Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso XXXI skyriuje reglamentuojamą bylų supaprastintą procesą, t. y. teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procesą ir pagreitintą procesą.

Anketa yra anoniminė. Gauti rezultatai bus panaudojami tik baigiamojo magistro darbo tyrimui.

Iš anksto ačiū už atsakymus ir išreikštą nuomonę!

1. Jūs esate:

- Teisėjas;
- Prokuroras;
- Ikiteisminio tyrimo pareigūnas;
- Gynėjas.

2. Jūsų darbo patirtis užimamose pareigose:

- Iki vienerių metų;
- Nuo vienerių iki penkių metų;
- Nuo penkių iki dešimties metų;
- Daugiau nei dešimt metų.

Tyrimo klausimai

3. Jūsų nuomone, kas iš esmės lemia BPK nustatytus įrodinėjimo ypatumus supaprastintame baudžiamajame procese:

- Nusikalstamos veikos padarymo (baudžiamosios bylos) aplinkybių aiškumas;
- Nusikalstamos veikos pavojingumas;
- Ir viena, ir kita.

4. Kaip manote, ar prokurorui nusprendus kreiptis į teismą su pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu ir teismui pateikus visą ikiteisminio tyrimo medžiagą, sudaromos prielaidos be bylos nagrinėjimo teisme išsamiai ir nešališkai išanalizuoti baudžiamosios bylos aplinkybes ir priimti teisėtą, pagrįstą ir teisingą teismo baudžiamąjį įsakymą?

- Taip, jeigu minėtas prokuroro pareiškimas visiškai atitinka BPK nustatytus reikalavimus, o ikiteisminio tyrimo medžiaga yra išsami ir aiški;
- Ne, nes byla nėra nagrinėjama rengiant teismo posėdį, kuriame dalyvauja būtini proceso dalyviai, laikantis rungimosi, tiesioginio ir žodinio nagrinėjimo bei kitų principų;
- Neturiu nuomonės;
- Kita _____

Jei galite pagrįskite savo nuomonę _____

5. Pagal BPK 41 straipsnį teismo baudžiamasis įsakymas yra nuosprendis, kurį teismas priima nerengdamas bylos nagrinėjimo teisme. Ar sutinkate su tuo, kad ir be tokio bylos nagrinėjimo teisme, teismo baudžiamasis įsakymas, kaip ir nuosprendis bendrajame procese, yra priimamas jį grindžiant įrodymais, be kita ko, laikantis BPK 20 straipsnyje nustatytų reikalavimų?

- Sutinku;
- Nesutinku;
- Neturiu nuomonės;

Jei galite pagrįskite savo nuomonę _____

6. Atsižvelgiant į tai, kad teismo baudžiamojo įsakymo priėmimo procese pagal BPK nėra privalomas gynėjo dalyvavimas, kaip vertinate įtariamojo (kaltinamojo) procesines galimybes dalyvauti įrodinėjimo procese siekiant apginti savo teises ir teisėtus interesus?

- Paprastai gynėjas dalyvauja ikiteisminio tyrimo metu ir padeda įtariamajam teisiškai įvertinti surinktus duomenis bei prokuroro siūlymo užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu teisėtumą ir pagrįstumą, o vėliau kaltinamajam ir priimto teismo baudžiamojo įsakymo teisėtumą, pagrįstumą ir teisingumą;
- Be gynėjo dalyvavimo įtariamojo (kaltinamojo) procesinės galimybės dalyvauti įrodinėjimo procese yra nepakankamos;
- Esant aiškioms nusikalstamos veikos padarymo aplinkybėms, ikiteisminio tyrimo metu paprastai surenkama pakankamai duomenų, pagrindžiančių įtariamojo kaltę padarius nusikalstamą veiką, todėl gynėjo dalyvavimas iš esmės nepakeistų įrodinėjimo proceso eigos;

- Kita _____
7. Ar praktikoje pasitaiko atvejų kai tarp įtariamojo (jo gynėjo) ir prokuroro vyksta taip vadinamos derybos dėl pasiūlymo iš vienos ar kitos pusės užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, jeigu matoma, kad įrodinėjimo procesas įprastine tvarka bus sudėtingesnis?
- Taip, gana dažni atvejai;
 - Pasitaiko, bet labai retai;
 - Tokie atvejai man nežinomi;
 - Neturiu nuomonės.
8. Pagal BPK 7 straipsnį bylos teisme yra nagrinėjamos laikantis rungimosi principo. Kaip manote, ar teismo baudžiamąjo įsakymo priėmimo procese (įskaitant ikiteisminį tyrimą, kai rengiamasi užbaigti baudžiamąjį procesą šio supaprastinto proceso tvarka) kaltinimo ir gynybos šalys turi vienodas procesines galimybes įrodinėjimo procese?
- Taip kaltinimo ir gynybos šalių procesinės galimybės įrodinėjimo procese yra vienodos, nes nerengiamas teismo posėdis;
 - Prokuroro procesinės įrodinėjimo galimybės yra didesnės: jis vadovauja ikiteisminiam tyrimui, jį organizuoja ir kontroliuoja; gynėjo dalyvavimas šiame procese nėra būtinas ir jis faktiškai gali nedalyvauti; įtariamojo susipažinimo su ikiteisminio tyrimo medžiaga galimybės yra nevienodos palyginti su bendruoju procesu, kai surašomas kaltinamasis aktas; įtariamasis, sutikdamas su prokuroro siūlymu užbaigti procesą teismo baudžiamuoju įsakymu, turi galimybę išreikšti savo poziciją tik dėl jam siūlomos bausmės rūšies ir dydžio, bet ne dėl kitų teismo baudžiamajame įsakyme spręstinių klausimų (BPK 421 str. 5 p.);
 - Nors įtariamojo (kaltinamojo) procesinės įrodinėjimo galimybės yra menkesnės palyginti su prokuroro, tačiau taikant teismo baudžiamąjo įsakymo priėmimo procesą įtariamasis paprastai pripažįstą savo kaltę ir (arba) nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra aiškios dėl kitų priežasčių. Be to, teismo baudžiamuoju įsakymu kaltinamajam gali būti paskirta palankesnė bausmė nei siūlė prokuroras ir tokiu atveju prokuroras, skirtingai nei kaltinamasis, neturi teisės reikalauti bylos nagrinėjimo bendra tvarka arba apskųsti teismo baudžiamąjo įsakymo;
 - Kita _____
9. Kaip manote, ar įsiteisėjęs teismo baudžiamasis įsakymas turi prejudicinę galią kitose baudžiamosiose bylose, įrodinėjant atitinkamas faktines aplinkybes?
- Taip;
 - Ne;

- Neturiu nuomonės.
10. Ar Jums, asmeniškai, yra tekę pasiremti įsiteisėjusiu teismo baudžiamojo įsakyme nustatytomis faktinėmis aplinkybėmis įrodinėjant tam tikras aplinkybes kitose baudžiamosiose bylose?
- Taip;
 - Ne;
 - Nepamenu.
11. Pagal BPK 426 straipsnio 2 dalį prokuroras su pareiškimu dėl bylos nagrinėjimo pagreitinto proceso tvarka teismui gali pateikti ikiteisminio tyrimo medžiagą, jeigu buvo atliekami proceso veiksmai. Taigi pagal šią BPK nuostatą gali būti ir tokių situacijų, kai teismui nepateikiama išsami arba jokia ikiteisminio tyrimo medžiaga. Ar pritariate tokiai BPK 426 straipsnio 2 dalyje įtvirtintai procesinei galimybei?
- Taip;
 - Ne;
 - Neturiu nuomonės.
12. Jūsų nuomone, ar praktikoje naudojamas BPK 426 straipsnio 2 dalyje suteikta procesinė galimybė pagreitintame procese nepateikti išsamios arba jokios ikiteisminio tyrimo medžiagos?
- Praktikoje ji netaikoma, nes pagreitintame procese paprastai pateikiama išsami ikiteisminio tyrimo medžiaga, kaip ir bendrajame baudžiamajame procese;
 - Praktikoje dėl trumpų terminų dažnai neįmanoma surinkti išsamios ikiteisminio tyrimo medžiagos, todėl teismui pateikiami tik kai kurių procesinių veiksmų metu gauti duomenys (jeigu galite nurodykite, kokie paprastai procesiniai veiksmai atliekami): _____
 - Praktikoje proceso veiksmai neatliekami, kai nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės yra akivaizdžios (nusikalstamą veiką padaręs asmuo sulaikomas įvykio vietoje, jis atvyksta ir prisipažįsta ją padaręs ir pan.); šios aplinkybės užfiksuojamos generalinio prokuroro nustatytos formos tarnybiniame pranešime.
13. Kaip vertinate procesines galimybes teismui užbaigti bylą pagreitinto proceso tvarka, jeigu jam yra (arba būtų) **nepateikiama jokia ikiteisminio tyrimo medžiaga**?
- Greitas ir sklandus teismo procesas įmanomas, jei prokuroras palaikydamas valstybinį kaltinimą tinkamai pasiruošia tiesiogiai rinkti (pateikti) įrodymus teisme;

- Greitam ir sklandžiam teismo procesui būtinas ne tik tinkamas prokuroro pasiruošimas tiesiogiai rinkti (pateikti) įrodymus teisme, bet ir aktyvesni nei įprastame procese teismo veiksmai;
 - Greitas ir sklandus bylos nagrinėjimas teisme pagreitinto proceso tvarka yra (būtų) neįmanomas ir tampa sudėtingesniu nei bendrajame baudžiamajame procese;
 - Kita _____
-

14. Praktikoje pasitaiko atvejų, kai bylą nagrinėjant teisme pagreitinto proceso tvarka nusikalstamos veikos padarymo aplinkybės tampa neaiškios. Kaip manote, kaip toliau turėtų būti tęsiamas tokios bylos baudžiamasis procesas?

- Bylos nagrinėjimas turi būti tęsiamas teismui ir (arba) prokurorui atliekant visus reikalingus BPK įtvirtintus proceso veiksmus (neperduodant bylos prokurorui), siekiant priimti teismo baigiamąjį aktą;
 - Prokuroras turėtų prašyti teismo perduoti jam bylą ikiteisminiam tyrimui papildyti (atlikti išsamų ikiteisminį tyrimą);
 - BPK turėtų būti įtvirtinta galimybė teismo iniciatyva bylą perduoti prokurorui;
 - Kita _____
-

15. Ar praktikoje dažniau pasitaiko atvejų, kai kaltinamasis (jo gynėjas) siekdamas pasiruošti gynybai prašo bylą nagrinėti pagreitinto proceso tvarka kitą dieną, ar sutinka, kad bylos nagrinėjimas vyktų tuoj pat?

- Dažniausiai prašo bylą nagrinėti kitą dieną;
- Dažniausiai sutinka, kad byla būtų nagrinėjama tą pačią dieną;
- Panašiai pasitaiko ir vienu, ir kitu iš anksčiau nurodytų atvejų;
- Neturiu nuomonės.